

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra preprimární a primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Přechod dítěte z mateřské do základní školy
The transition of a child from kindergarten to elementary school

Jana Babková

Vedoucí práce: Mgr. Jolana Ronková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Odevzdáním této diplomové práce na téma Přechod dítěte z mateřské do základní školy potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením Mgr. Jolany Ronkové, Ph.D. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. 04. 2021

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní Mgr. Jolaně Ronkové, Ph.D. za vstřícnost, cenné připomínky, odborné rady, a především za rychlou zpětnou vazbu. Dále bych chtěla poděkovat všem dětem, rodičům a pedagogickým pracovníkům mateřských a základních škol, ve kterých probíhalo výzkumné šetření. Děkuji také své rodině, která mě při zpracovávání diplomové práce podporovala.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na období, které představuje velmi důležitý mezník v životě každého dítěte, tedy období přechodu z mateřské do základní školy. V teoretické části se zabývá současnou školskou legislativou, předškolním vzděláváním, jeho cíli a obsahem, zaměřuje se na období vstupu dítěte do základní školy, školní zralost a školní připravenost, dále na primární vzdělávání, a také na faktory, které ovlivňují adaptaci dítěte v základní škole. V rámci výzkumného šetření konfrontuje názory laické a odborné veřejnosti na školní zralost a školní připravenost, přípravu dítěte na povinnou školní docházku, spolupráci mateřské školy a rodiny a adaptaci dítěte ve škole. Z dat získaných dotazníkovým šetřením a polostrukturovanými rozhovory je zřejmé, že názory rodičů a pedagogů jsou velmi podobné a navzájem se doplňují. Metoda testování umožnila zjistit a komparovat reálnou úroveň školní zralosti a školní připravenosti dětí v předškolní třídě mateřské školy a žáků 1. třídy základní školy. Úroveň školní zralosti a připravenosti je dle předpokladů vyšší u žáků 1. třídy základní školy, výsledek testování je v souladu se stanovenou hypotézou. Úroveň školní zralosti a připravenosti je komparována se subjektivními názory rodičů. Reálná úroveň školní zralosti a školní připravenosti dětí se však ve většině testovaných dovednostech a znalostech liší od subjektivního názoru rodičů.

KLÍČOVÁ SLOVA

adaptace dítěte, Kern-Jiráskův test, klíčové kompetence, mateřská škola, školní připravenost, školní zralost, základní škola

ABSTRACT

This diploma thesis focuses on the period of a child's transition from kindergarten to elementary school, an important milestone in every child's life. The theoretical part addresses current legislation, preschool education with its goals and syllabus, entry to elementary school, the child's maturity and readiness, and factors, which affect a child's adaptation in elementary school. By utilizing investigative inquiries, this thesis confronts opinions of the lay and expert community on school maturity and readiness, a child's preparation for compulsory schooling, the cooperation of kindergarten and family and child's adaptation to the school system. From data gained through surveys and semi-structured interviews it is evident, that opinions of parents and educators are alike and supplement each other. The applied method of testing allowed to detect and compare the real level of school maturity and preparedness of children at preschool classes of kindergarten and pupils in first grade at elementary school. The level of school maturity and preparedness is higher with pupils of the first grade of elementary school, thereby proving the hypothesis. The level of school maturity and preparedness is compared to the parent's subjective opinions. The real level of school maturity and preparedness of children differs from the subjective opinion of parents in most of the tested skills.

KEYWORDS

adaptation of a child, Kern-Jirasek test, key competencies, kindergarten, school readiness, school maturity, elementary school

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	10
1 Cíle teoretické části	10
2 Systém kurikulárních dokumentů v České republice	11
3 Dítě v mateřské škole	13
3.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	14
3.2 Cíle předškolního vzdělávání	14
3.3 Obsah předškolního vzdělávání	20
4 Nástup dítěte do školy	22
4.1 Charakteristika šestiletého dítěte	22
4.2 Školní zralost a školní připravenost	24
4.3 Kritéria školní zralosti	26
4.4 Problematika odkladu povinné školní docházky	30
4.5 Zápis do 1. třídy základní školy	33
5 Dítě v základní škole	35
5.1 První týden ve škole	36
5.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	37
5.3 Faktory ovlivňující přechod dítěte z MŠ do ZŠ	38
Praktická část	43
6 Cíle výzkumu	43
7 Metodologie výzkumu	44
8 Dotazníkové šetření	45
8.1 Hypotézy	45
8.2 Realizace dotazníkového šetření	45
8.3 Charakteristika respondentů	46

8.4	Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	47
8.5	Vyhodnocení hypotéz	60
9	Polostrukturované rozhovory	61
9.1	Realizace polostrukturovaných rozhovorů	61
9.2	Charakteristika dotazovaných pedagogů	61
9.3	Vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů	62
9.4	Konfrontace názorů rodičů a pedagogů	75
10	Testování úrovně školní zralosti a připravenosti	78
10.1	Hypotéza	78
10.2	Realizace testování	78
10.3	Charakteristika výzkumného vzorku	78
10.4	Vyhodnocení testování	79
10.5	Vyhodnocení hypotézy	84
10.6	Komparace úrovně školní zralosti a připravenosti dětí.....	84
10.7	Konfrontace názorů rodičů s výsledky testování	84
	Závěr.....	86
	Seznam použitých informačních zdrojů	88
	Seznam příloh	91

Seznam zkratek

Zkratka	Vysvětlení zkratky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program
SVP	Speciální vzdělávací potřeby
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
MŠ	Mateřská škola
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SPC	Speciálně pedagogické centrum
CNS	Centrální nervový systém
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ZŠ	Základní škola
tj.	to je
apod.	a podobně
tzv.	takzvaný
např.	například
atd.	a tak dále

Úvod

Přechod z mateřské do základní školy je důležitým mezníkem v životě každého dítěte. Vstup do školy ovlivňuje nejen dítě, ale i celou jeho rodinu. Nástupem do základní školy dítě získává nové role – roli školáka, žáka, spolužáka, vrstevníka a kamaráda. Při adaptaci dítěte ve škole hraje roli hned několik faktorů: dítě samotné, jeho rodina, mateřská a základní škola a v neposlední řadě učitel a spolužáci ve třídě. Právě za podpory rodičů a učitele se dítě přizpůsobuje školnímu režimu a vyrovnává se s vyššími nároky, které jsou na něj kladeny, především s omezenější možností pohybu a vyšší koncentrací pozornosti a soustředěnosti. Daná a domluvená pravidla jsou striktněji dodržována a jejich porušení je určitým způsobem sankcionováno. Další velkou změnou pro dítě je hodnocení jeho výkonů. Rozhodujícím faktorem pro nástup do první třídy je školní zralost a připravenost dítěte na školní docházku. Je nutné si uvědomit, že úspěšný či neúspěšný start ve škole může dítě ovlivnit na celý život, a to zejména v jeho celoživotním učení, které je jedním z hlavních cílů institucionálního vzdělávání. Rodiče a učitel by tedy svým přístupem měli dítěti pomoci novou situaci zvládnout a aktivně se zapojit do procesu proměny dítěte v žáka.

V teoretické části diplomové práce se budu věnovat předškolnímu vzdělávání, jeho cílům a obsahu. Dále se budu zabývat školní zralostí a připraveností, představím kritéria školní zralosti. Na základě prostudované literatury provedu charakteristiku šestiletého dítěte. Poté se zaměřím na dítě v základní škole, cíle a obsah základního vzdělávání, zápis do 1. třídy základní školy, problematiku odkladu povinné školní docházky, faktory ovlivňující přechod dítěte z mateřské do základní školy a první týden ve škole.

V praktické části budu prostřednictvím dotazníkového šetření zjišťovat, jak na období přechodu dítěte z mateřské do základní školy a na školní zralost a školní připravenost pohlíží rodiče dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy. Zrealizuji polostrukturované rozhovory s pedagogy v mateřské škole a v 1. třídě základní školy, díky nimž zjistím odborné názory na školní zralost a školní připravenost a adaptaci dítěte ve škole. Názory rodičů a pedagogů budu konfrontovat.

Provedu testování úrovně školní zralosti a připravenosti dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy prostřednictvím Kern-Jiráskova testu a dalších předem připravených aktivit. Na závěr budu komparovat úroveň školní zralosti a připravenosti dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy.

Teoretická část

1 Cíle teoretické části

Cílem teoretické části diplomové práce je deskribovat předškolní vzdělávání, jeho cíle a obsah. Vymezit pojmy školní zralost a školní připravenost, analyzovat kritéria školní zralosti prostřednictvím literární rešerše, na základě prostudované literatury provést charakteristiku šestiletého dítě. Představit cíle a obsah primárního vzdělávání, popsat zápis do 1. třídy základní školy a jeho možné formy. Dále se zaměřit na problematiku odkladu povinné školní docházky a podrobně analyzovat a popsat faktory ovlivňující přechod dítěte z mateřské do základní školy.

2 Systém kurikulárních dokumentů v České republice

V Českém pedagogickém slovníku najdeme tuto definici kurikula: *Kurikulum – obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení. Jeho zavedení má význam pro komplexní řešení cílů, obsahu, metod, způsobů organizace a hodnocení školního vzdělávání* (Průcha, Walterová & Mareš, 2009, s. 136). Kurikulum je aktuální pedagogický dokument, podle kterého se řídíme při vzdělávání dětí, žáků a studentů. Zahrnuje učební plán, učební osnovy, kritéria hodnocení a metody a formy práce (Stodůlková & Zapletalová, 2011).

Kurikulární dokumenty jsou víceúrovňové. Vznikají na třech úrovních: státní, školské a třídní (Vališová et al., 2011). Na státní úrovni hovoříme o rámcovém vzdělávacím programu, na školské úrovni o školním vzdělávacím programu a na třídní úrovni o třídním vzdělávacím programu (Stodůlková & Zapletalová, 2011). Kurikulum odpovídá na otázky proč, koho, čemu, jak, kdy a za jakých podmínek vyučovat (Walterová, 1994). Obsahem vnímáme triádu získávání hodnot, dovedností a vědomostí při výchovně-vzdělávacím procesu (Vališová et al., 2011).

Kurikulární dokumenty jsou pro školy závazné a jsou v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice a se školským zákonem.

Školský zákon

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, upravuje vzdělávání v různých typech škol a školských zařízení v České republice od 1. ledna 2005.

Rámcový vzdělávací program

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) vydalo rámcové vzdělávací programy (RVP), které tvoří závazný rámec vzdělávání. Každá škola z nich vychází při tvorbě školních vzdělávacích programů (ŠVP).

Rámcové vzdělávací programy stanovují: cíle, délku a formu vzdělávání, nabídku metod, povinný obsah vzdělávání, organizační uspořádání, zásady pro tvorbu ŠVP a podmínky, podle kterých bude probíhat vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). Musí odpovídat nejnovějším poznatkům pedagogiky, psychologie a dalších příslušných vědních disciplín (*Rámcové vzdělávací programy*, 2011). Vališová (2011) uvádí, že stát dohlíží na podobu a rámec kurikula.

Školní vzdělávací program

Podle Vališové (2011) je těžištěm tvorby kurikula škola. Každá škola totiž kompletuje svůj vlastní školní vzdělávací program, který blíže charakterizuje vzdělávání na dané škole. Kurikulum tedy může být individualizováno podle potřeb školy. Následná realizace kurikula a jeho kvalita je plně v rukou konkrétní školy. Jako pomoc při tvorbě ŠVP mohou školy využít Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů, ve kterém se dočtou, jak postupovat při tvorbě ŠVP a najdou zde i již zpracované školní vzdělávací programy (Stodůlková & Zapletalová, 2011).

Tvorba ŠVP vychází z RVP. RVP i ŠVP jsou veřejně přístupné dokumenty (Stodůlková & Zapletalová, 2011). Obsah vzdělávání je uspořádán do předmětů. ŠVP vydává ředitel školy nebo školského zařízení. Do tvorby školního vzdělávacího programu jsou velmi často zapojeni i pedagogové. Díky spolupráci pedagogů dochází k propojování učiva a k uplatňování mezipředmětových vztahů.

3 Dítě v mateřské škole

Nástup do mateřské školy je pro dítě velkou změnou. Dítě bylo zvyklé na domácí prostředí, nyní si musí zvykat na novou autoritu – učitele, na nové kamarády a nové prostředí. Již v mateřské škole jsou na dítě kladeny určité požadavky, je vyžadováno dodržování pravidel a stanoveného denního režimu. Tyto požadavky však většinou velmi plynule navazují na rodinnou výchovu, ze které dítě přichází, proto pro něj adaptace není tak obtížná. Odlišnost domácího prostředí a prostředí mateřské školy je zařazena záměrně – je totiž součástí přípravy na proces přechodu dítěte z mateřské do základní školy. Mateřská škola je instituce, která dětem pomáhá dosáhnout školní zralosti a školní připravenosti před vstupem do základní školy.

Pro nástup do mateřské školy musí dítě dosahovat určitého stupně zralosti (Vágnerová, 2005). V mateřské škole probíhá především socializace dítěte. Dítě se ocitá v novém neznámém prostředí mezi novými kamarády a seznamuje se s novou autoritou, s učitelem. Pro dítě je nový hlavně pocit, že zde není samo a veškerá pozornost není soustředěna na něj. Podle E. Opravilové (in Kolláriková, 2001) mateřská škola představuje přirozený přechod z domácího prostředí do systematického vzdělávání. Výchovné působení se odehrává nejvhodnější formou vzhledem k věku dítěte, a to formou hry (Vališová et al., 2011).

Školským zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, se předškolní vzdělávání stalo součástí vzdělávacího systému. Předškolní vzdělávání je určeno pro děti ve věku od 2 do zpravidla 6 let. Předškolní vzdělávání je termín, který je dnes užíván pro výchovu, vzdělávání a péči o dítě předškolního věku. Tento pojem zahrnuje výchovně-vzdělávací působení na dítě, jeho zdravý rozvoj a prospívání, učení, socializaci a společenskou kultivaci (ČR, 2018). V rámci předškolního vzdělávání je o dítě pečováno nejprve v rodině, poté v mateřské škole. Nástupem do mateřské školy se dítě dostává do podnětného prostředí pro aktivní učení, učí se vnímat a respektovat další autoritu – pedagoga a zvyká si na větší dětský kolektiv.

V 18. a 19. století nastal velký rozvoj průmyslu a následkem toho musely ženy nastoupit do zaměstnání. V té době vznikaly první instituce pro malé děti, které ale měly pouze výchovný ráz (Horká & Syslová, 2011).

Dnes je charakter mateřské školy jak výchovný, tak vzdělávací. V rámci mateřské školy je o dítě odborně pečováno a je mu poskytován základ pro jeho další vzdělávání. Dítě

je připravováno na povinnou školní docházku. Předškolní vzdělávání je velmi důležité, protože se díky němu zvyšuje šance dětí na úspěšný start ve škole.

Předškolní věk je zásadní pro rozvoj řečových a kognitivních dovedností. Mnoho dětí se dříve předškolního vzdělávání neúčastnilo a rozdíly mezi nimi ve škole byly veliké. Pravidelná docházka do mateřské školy pomáhá tyto markantní rozdíly mezi dětmi vyrovnávat. Velké rozdíly mezi dětmi jsou dány mnohdy i výchovou v rodině. Na základě zmiňovaných rozdílů mezi dětmi zejména v oblasti řečových a kognitivních dovedností je *S účinností od 1. 1. 2017 předškolní vzdělávání od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku, do zahájení povinné školní docházky, povinné* (RVP PV, 2018).

3.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Vzdělávání dítěte v mateřské škole probíhá podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV), který je v platnosti od roku 2004. RVP PV představuje závazný rámec výchovy a vzdělávání dětí předškolního věku, ze kterého každá mateřská škola vychází při tvorbě vlastního školního vzdělávacího programu.

Za první kurikulum předškolního vzdělávání bychom mohli považovat Informatorium školy mateřské od J. A. Komenského, protože obsahuje přehled oblastí pro vzdělávání dítěte v předškolním věku, zkoumá vztahy ve společnosti a v přírodě. Jeho hlavním cílem je harmonický a přirozený rozvoj jedince (Opravilová & Gebhartová, 2011).

Jan Amos Komenský využíval převážně jednu metodu učení, a to poznávání přírody a její napodobování (Zormanová, 2012).

3.2 Cíle předškolního vzdělávání

Cíle veškerého vzdělávání vychází především z potřeb jedince a společnosti.

Nad cíli výchovy se zamýšlí mnoho autorů. Jedinou cestou, jak se můžou další generace potýkat s případnými problémy je schopnost komunikovat, ochota přijímat změny a adaptovat se, získávat informace o světě a pohotovost při řešení nejrůznějších problémů, se kterými se v životě setkáme (King, 1991).

Cíle výchovy v České republice, které taktéž podporuje i UNESCO, vyplývají z aktuálních vědeckých poznatků. Tyto cíle *se opírají o čtyři typy učení: učit se znát; učit se, jak na to; učit se žít společně; učit se být* (Stodůlková & Zapletalová, 2011, s. 29-30).

(Opravilová, 2001) uvádí tři zaměření cílů vzdělávání dítěte v mateřské škole: sociocentrické, pedocentrické a konvergentní.

Sociocentrické zaměření výchovy upřednostňuje zájem společnosti a instituce. Klade důraz zejména na to, co je v dané situaci považováno za potřebné. Autorita instituce stojí nad rodinou a rodina se instituci přizpůsobuje. Těžištěm instituce je příprava dítěte na školu. Je důsledně dodržován denní režim a výuka je frontální. Není však přihlíženo k zájmům dítěte a k jeho potřebám. Od roku 1948 proběhla celá řada pokusů o vytvoření jednotného vzdělávacího programu pro mateřské školy.

Pedocentrické zaměření výchovy je přirozené a cíle výchovy a vzdělávání vychází z vnitřních podmínek vývoje dítěte. Výchovou jsou zajišťovány podmínky k bezproblémovému a přirozenému vývoji dítěte. Důležitá je hlavně přirozenost, spontánní a volný výběr forem a metod při uplatňování vzdělávacího obsahu. Pedocentrická výchova je založena na respektu ke spontaneitě a zájmům dítěte. Vyvstává zde však obava z jednostrannosti a narušení rovnováhy vztahu zrání a učení kvůli přílišné důvěře v potencialitu dítěte.

Vzniká tedy zaměření konvergentní, které se snaží tato nebezpečí překonat. Je to výchova osobnostně orientovaná. Klade zřetel na potřeby jedince a jeho věkové zvláštnosti, učitel uplatňuje individuální přístup ke každému dítěti. Výchova v mateřské škole se podobá rodinné výchově, je kladen důraz na rozvoj sociálních vazeb. Spolupráce s rodinou dítěte je velmi důležitá. Mateřská škola připravuje dítě na praktický život a na různé životní situace, se kterými se možná v budoucnu setká. Dále je kladen důraz na rozšiřování získaných dovedností, znalostí a návyků. Toto zaměření odpovídá současnému pojetí výchovy a vzdělávání v mateřských školách u nás.

Cílem mateřských škol je individuálně přistupovat ke každému dítěti a respektovat jeho potřeby, zároveň se snažit o praktičnost získaných znalostí, dovedností a návyků. Naplnění těchto cílů je velmi podstatné pro bezproblémový přechod dítěte do základní školy a prožití školního úspěchu.

Dle Horké a Syslové (2011) dnes už cíle předškolního vzdělávání nevycházejí ze vzdělávacího obsahu, ale soustředí se hlavně na celkový harmonický rozvoj osobnosti dítěte. Zároveň upozorňují, že je důležité, aby probíhala kooperace a aktivní komunikace mezi školou a rodinou dítěte. Spolupráce s rodinou je důležitá hlavně proto, aby byly vyrovnávány případné nedostatky ve vývoji dítěte.

V další odborné publikaci se dočteme, že cílem aktuálního předškolního vzdělávání je rozvíjení osobnosti dítěte a věnování zvýšené pozornosti jeho individuálním potřebám a možnostem (Bytešníková, 2012).

Důležité je, aby činnosti vykonávané v mateřské škole byly pro děti přirozené a probíhaly v příjemném, bezpečném a podnětném prostředí. Učitel by si měl stanovovat cíle a na základě nich záměrně a cílevědomě plánovat výuku.

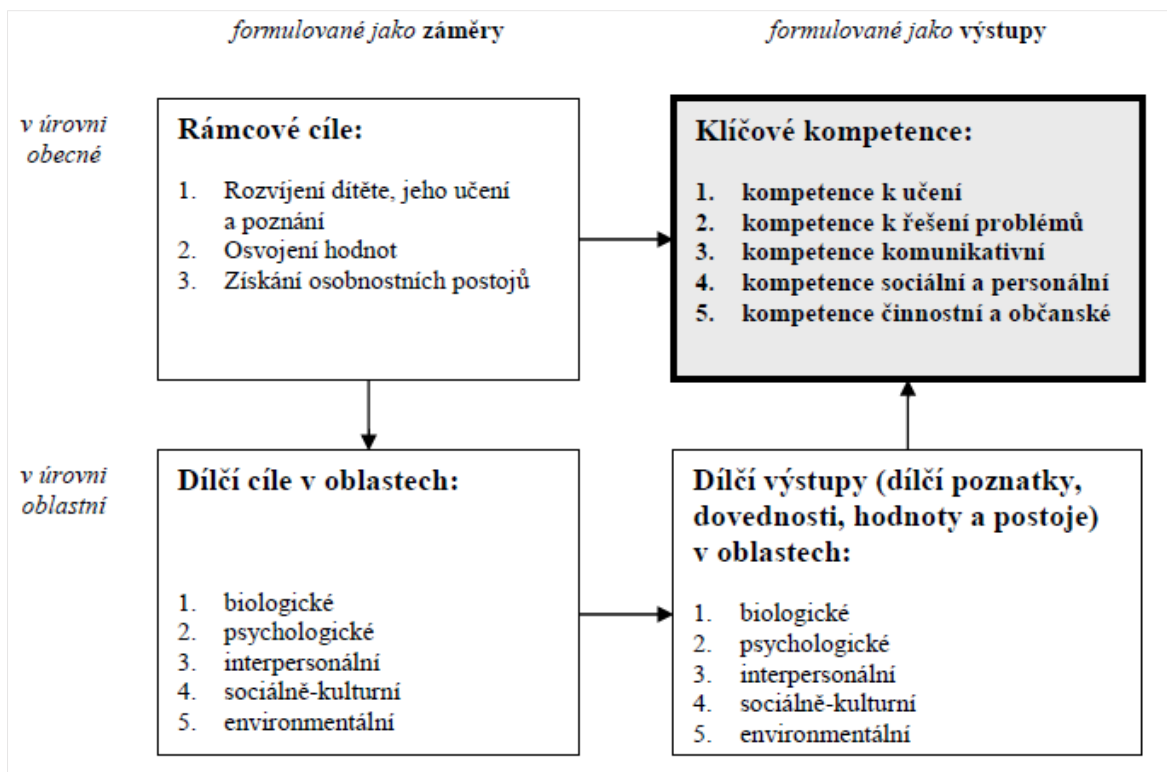
RVP PV (2018) stanovuje hned několik úkolů předškolního vzdělávání. Mezi nejdůležitější z nich bych zařadila doplňování, podporování a prohlubování rodinné výchovy, poskytování mnohostranných podnětů k aktivnímu rozvoji osobnosti dítěte a jeho učení, obohacování a zpestřování denního programu dětí, aby z pobytu v mateřské škole měly příjemné zážitky, ale získaly i spolehlivý a užitečný základ do života, poskytování odborné péče. Mateřská škola má dítěti usnadnit další vzdělávání, připravit ho na praktický život, podporovat přirozený tělesný a duševní vývoj, dbát na spokojenost dítěte, rozvíjet jeho osobnost, pomáhat mu chápat svět a motivovat ho k dalšímu učení, přibližovat mu hodnoty a normy, které jsou ve společnosti uznávané. Důležitým úkolem předškolního vzdělávání je maximálně podporovat a rozvíjet individuální možnosti dětí, a každému tak umožnit dosažení optimální úrovně osobního rozvoje a učení v době, kdy opouští mateřskou školu a vstupuje do školy základní. Tím jsou vytvářeny dobré předpoklady pro pokračování jedince v dalším vzdělávání. Pro zajištění plynulého přechodu dítěte z mateřské do základní školy je nutné, aby základní škola (zejména na počátku) počítala a pracovala s přirozenými rozdíly ve výkonech dětí, brala v úvahu jejich psychický rozvoj a na základě toho volila vhodné formy a metody vzdělávání tak, aby byl potenciál každého žáka plně využit. Dalším neméně důležitým úkolem mateřské školy je diagnostika, a to hlavně ve vztahu k určení speciálních vzdělávacích potřeb dětí (SVP), či jejich nadanosti, aby bylo každé dítě se SVP podpořeno a každé dítě nadané využilo a rozšířilo svůj potenciál.

RVP PV definuje vzdělávací cíle, které jsou dále formulovány jako záměry a výstupy. Vzdělávací cíle formulované jako záměry jsou důležité pro plánování a realizování činností v mateřské škole. Na základě vzdělávacích cílů formulovaných jako výstupů můžeme sledovat a hodnotit pokrok jednotlivých dětí (Svobodová, 2007).

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2018) jsou rozlišeny čtyři cílové kategorie. Tyto kategorie jsou mezi sebou propojené a vzájemně spolu korespondují.

Tento systém cílů je efektivní a účinný, pokud dochází v běžné každodenní praxi k plnění záměrů. Naplňování stanovených záměrů totiž vede k dosahování očekávaných výstupů.

Vzdělávací cíle

Obrázek 1 - Systém vzdělávacích cílů (RVP PV, 2018, s. 9)

Rámcové cíle

Předškolní vzdělávání rozvíjí dítě po stránce psychické, fyzické i sociální tak, aby bylo před vstupem do základní školy jedinečnou a samostatnou osobností zvládající nároky, které život běžně přináší. Dítě by vůči takovým nárokům mělo vykazovat aktivní přístup. Učitel by měl každodenní činnosti v mateřské škole plánovat tak, aby docházelo k naplňování všech rámcových cílů. Pokud jsou tyto cíle naplňovány, směřujeme k budování základů klíčových kompetencí žáků. Učitel by měl pracovat cílevědomě po celý den, ne pouze při řízených činnostech (RVP PV, 2018).

Svobodová (2007) objasňuje, že právě díky těmto cílům můžeme při každodenních činnostech sledovat, jestli se naše pedagogické působení ubírá správným směrem. Cíle si můžeme představit pod otázkami: Co právě teď chceme dítě naučit? Jaké hodnoty dítě skrze činnost poznává? Mělo dítě dostatek prostoru pro samostatnost?

Svobodová (2007) dále konstatuje, že pedagog by měl dětem v mateřské škole vytvořit širokou nabídku aktivit, které korespondují s rámcovými cíli a vycházejí ze vzdělávacího

obsahu školního vzdělávacího programu. Učení by nemělo pro dítě být povinností a nudou, ale zábavou a radostným prožitkem. Učitel po nějaké době děti dobře zná, může tedy aktivity a činnosti volit podle toho, co je baví.

Kolláriková a Pupala (2001) zdůrazňují hlavně celkový rozvoj osobnosti dítěte a přirozenost při výchově. Obecným cílem předškolní výchovy pro individuální rozvoj každého jedince je získávání tzv. klíčových kompetencí.

Dílčí cíle

Dílčí cíle jsou rozčleněny do pěti oblastí. Při plánování výuky si pedagog vytyčí cíle v každé dílčí oblasti. Plněním dílčích cílů dochází k dosahování klíčových kompetencí. Cíle jsou formulovány poněkud obecně, učitel si je tedy musí lépe zkonkretizovat. Všechny činnosti, které se odehrávají v mateřské škole, by měly vést k naplňování těchto cílů. Učitel by si měl vždy říct, proč s dětmi bude realizovat právě tuto aktivitu, jaké cíle aktivitou pravděpodobně naplní. Podle Svobodové (2007) by každá činnost prováděná v MŠ by měla mít smysl a měla by být pro děti nějakým způsobem přínosná, ne je pouze zabavit.

Dílčí cíle ukazují, kterými všemi směry se při plánování výchovně-vzdělávacích aktivit máme ubírat. Mělo by totiž docházet ke komplexnímu harmonickému rozvoji jedince. Svobodová (2007) upozorňuje na to, že pokud bychom zapomněli na některou z těchto oblastí, narušíme jednotu vývoje dítěte.

Očekávané výstupy

Očekávané výstupy chápeme jako dílčí výstupy vzdělávání. Mají charakter kompetencí, které by dítě mělo získat do ukončení předškolní docházky. Dílčích výstupů děti dosahují na základě svých individuálních možností (Hnízdilová, 2019). Svobodová (2007) uvádí, že nám očekávané výstupy mohou pomoci při plánování výchovně-vzdělávacích činností. Pokud děti seznámíme s námi stanoveným cílem, snaží se ho efektivněji dosáhnout.

Klíčové kompetence

Pojem klíčové kompetence v dnešní době ve školství hojně využíváme. Stodůlková a Zapletalová (2011, s. 33) klíčové kompetence charakterizují jako *souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro rozvoj a uplatnění každého člena společnosti*. V RVP PV (2018, s. 10) jsou klíčové kompetence formulovány jako *soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince*.

Klíčové kompetence jsou formulovány jako výstupy na obecné úrovni (RVP PV, 2018). Podle Stodůlkové a Zapletalové (2011) je však jejich osvojování dlouhodobý proces, který počíná v předškolním vzdělávání, prostupuje přes další stupně vzdělávání a dokončuje se až v průběhu dalšího života. Klíčové kompetence by se měly prolínat a doplňovat. V předškolním vzdělávání se vytváří především základy pro klíčové kompetence (Hnízdilová, 2019). Dítě by po ukončení předškolního vzdělávání mělo mít získaný základ pro kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské. Pokud je základ některé z kompetencí nedostatečný, dítě to může znevýhodnit v jeho dalším, zejména celoživotním učení (RVP PV, 2018).

Po získání kompetence k učení dítě dokáže soustředěně pozorovat a zkoumat, uplatnit získanou zkušenost v praktickém životě, pokládat si otázky a aktivně na ně hledat odpovědi, umí odhadnout své síly a samo sebe ohodnotit, případně dokáže ocenit druhé. Pokud dítě oceňujeme, pracuje s radostí a s chutí (RVP PV, 2018).

Pokud dítě získalo základy pro kompetenci k řešení problémů, dokáže si všímat problémů v bezprostředním okolí a snaží se aktivně zapojit do jejich řešení, opakující se situace zvládá řešit samo. Problémy řeší na základě vlastní zkušenosti, mnohdy postupuje cestou pokusu a omylu a snaží se vymýšlet své vlastní metody. Chápe matematické souvislosti a pojmy. Vhodně volí mezi funkční a nefunkční metodou řešení (RVP PV, 2018).

Díky kompetenci komunikativní dítě správně gramaticky ovládá řeč, samostatně se vyjadřuje, dokáže srozumitelně vyjádřit své myšlenky. Projev doplňuje gestikulací a mimikou. Rozšiřuje si slovní zásobu. Chápe, že lidé mluví různými jazyky. Tím získává předpoklady k jejich učení (RVP PV, 2018).

Dítě ukončující předškolní vzdělávání má mít vytvořený základ pro kompetenci sociální a personální – samostatně se rozhoduje, chápe, že za své chování musí vždy nést následky. Ve skupině spolupracuje, dokáže přijmout názor druhých a udělat kompromis. Chápe rozdílnost lidí a toleruje ji. Konflikty řeší dohodou (RVP PV, 2018).

Kompetence činnostní a občanské – dítě je činorodé, pracovité a podnikavé, sleduje aktuální dění ve společnosti, zná svá práva i práva druhých a chápe jejich význam. Dbá na své zdraví i zdraví druhých (RVP PV, 2018).

Soubor klíčových kompetencí dává učitelům směr. Celkový soubor klíčových kompetencí je ideál, ke kterému ale většina dětí nedospěje (RVP PV, 2018). Na dosahování klíčových

kompetencí pracujeme od mateřské školy. K jejich osvojení dochází podle Stodůlkové a Zapletalové (2011) až v průběhu dalšího života.

3.3 Obsah předškolního vzdělávání

Obsah předškolního vzdělávání je stanoven tak, aby naplňoval cíle předškolního vzdělávání. Vzdělávací obsah je formulován v podobě učiva a očekávaných výstupů. Vzdělávací obsah je stanoven společně pro děti ve věku od 2 do 6 (7) let (RVP PV, 2018).

Vzdělávací obsah představuje propojený celek a odpovídá specifikům předškolního vzdělávání. Učivo je vyjádřeno činnostmi, pojem učivo je nahrazen pojmem vzdělávací nabídka. Vzdělávací nabídka slouží k aktivizaci dětí – dítě hledá, zkoumá, pozoruje, vysvětluje, tvoří a hledá různá řešení (Kořátková, 2008).

Vzdělávací obsah je členěn do pěti vzdělávacích oblastí, které spolu korespondují. Díky tomu je dosaženo celistvosti dětské osobnosti a harmonického rozvoje. Oblasti jsou zpracovány srozumitelně tak, aby s nimi učitelé mohli bez problémů pracovat. Obsahem je oblast biologická, psychologická, interpersonální, sociálně-kulturní a enviromentální. Oblast biologická a psychologická se týká dětského vnímání a myšlení. Dítě předškolního věku je zaměřeno hlavně samo na sebe (pedocentrismus). Vnímání světa je založeno především na prožitcích a potřebách dítěte. V rámci oblasti interpersonální, sociálně-kulturní a enviromentální se dítě učí vnímat samo sebe jako součást společenství (Kořátková, 2008).

Každá vzdělávací oblast obsahuje dílčí vzdělávací cíle, vzdělávací nabídku (učivo), očekávané výstupy i rizika – co ohrožuje úspěch působení učitele na dítě.

RVP PV (2018) nás podrobně seznamuje se záměry jednotlivých vzdělávacích oblastí.

V rámci oblasti Dítě a jeho tělo probíhá rozvoj organismu pomocí aktivity a pohybu, rozvoj koordinace, zlepšení tělesné zdatnosti a seznámení dítěte se zdravým životním stylem.

Oblast Dítě a jeho psychika je zaměřena na duševní pohodu, klid, odolnost dítěte, rozvoj poznávacích procesů a intelektu. Obsahuje další podoblasti: první je Jazyk a řeč, druhá Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie a myšlenkové operace a třetí podoblastí je Sebepojetí, city a vůle. Kořátková (2008) uvádí, že se v rámci této oblasti zaměřujeme na dobrý rozvoj vnímání, myšlení, paměti, soustředění, učení, vůle, citů a tvořivosti.

Oblast Dítě a ten druhý je zaměřena na vytváření dobrého vztahu k druhým a na zkvalitnění vzájemné komunikace (Koťátková, 2008).

Dle Koťátkové (2008) se v rámci oblasti Dítě a společnost učitel snaží seznamovat děti s pravidly soužití a utvářením hodnot v oblasti umění a kultury. RVP PV (2018) uvádí nutnost aktivního zapojení dítěte do svého sociálního prostředí a spoluutváření společenské pohody.

Dítě a svět je enviromentální oblast. V rámci této oblasti je úkolem učitele seznamovat děti s děním v okolním světě a s vlivem člověka na životní prostředí. Učitel vede k žáky k zodpovědnému chování v přírodě (RVP PV, 2018).

Z kapitoly 3 a jejích podkapitol vyplývá, že mateřská škola je důležitou institucí, která plynule navazuje na rodinnou výchovu a poskytuje dítěti základ pro budoucí učení. Mateřská škola zajišťuje výchovu i vzdělávání. Pravidelná docházka do mateřské školy dítěti může usnadnit vstup do základní školy a adaptaci v ní, protože je z mateřské školy zvyklé na autoritu učitele, větší kolektiv dětí, pravidelný režim a dodržování pravidel. Nástupem do mateřské školy se dítě dostává do podnětného prostředí pro učení a komplexní rozvoj osobnosti. Po celou dobu docházky do mateřské školy je dítě systematicky připravováno na školní docházku a získává nové znalosti, zkušenosti a dovednosti. Účast na předškolním vzdělávání v mateřské škole pomáhá vyrovnávat rozdíly mezi dětmi při vstupu do školy, které jsou dány především výchovou v rodině. Každé dítě tak může zažít úspěch při vstupu do školy. Prožití úspěchu je velmi důležité pro další učení a celoživotní vzdělávání.

Závazný vzdělávací obsah předškolního vzdělávání je dán Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Plněním dílčích cílů dochází k osvojování základů klíčových kompetencí, díky kterým dítě získává předpoklady pro své celoživotní vzdělávání. Důležité je, aby učitel v mateřské škole volil různorodé činnosti, které děti baví, ale zároveň směřují k cílům předškolního vzdělávání. Pro efektivní předškolní vzdělávání je důležitá kooperace školy a rodiny dítěte.

Dovoluji si připojit citaci úryvku z RVP PV, který zdůrazňuje význam předškolního vzdělávání: *Pro život dítěte má předškolní vzdělávání dalekosáhlý význam, neboť poznatky lékařů, psychologů a učitelů dokazují, že většina toho, co dítě prožije v prvních letech života a co z podnětů okolního prostředí přijme, má trvalou hodnotu. Rané zkušenosti, které dítě získává svým životem v rodinném i mimorodinném prostředí, se v jeho životě – třeba i daleko později – zhodnotí a najdou své uplatnění* (RVP PV, 2018, s. 7).

4 Nástup dítěte do školy

V této kapitole bych se ráda věnovala školní zralosti a školní připravenosti. Otázce školní zralosti se věnoval již Jan Amos Komenský. Jako nejvhodnější věk dítěte pro zahájení školní docházky stanovil šestý rok. Provedu tedy charakteristiku šestiletého dítěte, kde představím zásadní posuny ve vývoji dítěte.

Posouzení školní zralosti je důležitým momentem před vstupem dítěte do školy. Zaměřím se na vymezení pojmů školní zralost a školní připravenost, rozeberu kritéria školní zralosti. Od školního roku 2017/2018 je předškolní vzdělávání v mateřské škole povinné pro všechny děti poslední rok před zahájením povinné školní docházky. Díky tomu se zvyšují šance na lepší úroveň školní zralosti a připravenosti dětí na školní docházku.

Na závěr zmíním problematiku odkladu povinné školní docházky a zaměřím se na zápis do 1. třídy základní školy.

4.1 Charakteristika šestiletého dítěte

Proč je zrovna šestý rok dítěte nejvhodnější pro zahájení školní docházky? V tomto věku dochází k zásadním posunům ve vývoji dítěte. Změny se odehrávají poměrně souběžně a během krátkého časového úseku. *Změny se týkají tělesného, duševního, citového a sociálního vývoje* (Klégrová, 2003):

V oblasti tělesného vývoje se odehrává změna tělesné stavby. Svalový reliéf dítěte je výraznější, prodlužují se končetiny, postava se protahuje. Vytrácí se dětská boubelatost. Vzhledem k postavě se zmenšuje obvod hlavy. Dříve byla tato tělesná proměna znakem vyspělosti dítěte pro vstup do školy. K ověření, zda došlo k tělesné proměně, sloužila tzv. filipínská míra – dítě zralé jít do školy si dosáhne rukou nataženou přes hlavu na lalůček ucha na druhé straně hlavy. Mladší dítě to nezvládne. Dále dochází k výměně mléčných zubů za chrup stálý. Dítě je lehčí, lépe se tedy pohybuje a pohyb je koordinovanější. Dítě se snáz naučí plavat, jezdit na kole, lyžovat a bruslit. V tomto věku se též vyhrazuje lateralita – dítě dává při práci přednost pravé, nebo levé ruce. Zlepšuje se také jemná motorika, kdy je dítě schopno jemnějších a přesnějších pohybů rukou a prstů. To můžeme pozorovat při navlékání korálků na provázek, kreslení či modelování. Mezi pátým a šestým rokem dochází ke zlepšení výslovnosti jednotlivých hlásek. Dítě vědoměji ovládá svá ústa a jazyk. Zlepšuje se koordinace očních pohybů. To je velmi důležité pro nácvik čtení. Dochází ke zvyšování tělesné odolnosti, dítě je méně nemocné. Zvládá i větší tělesnou námahu.

Tyto tělesné změny představují předpoklad pro zvládání nároků školní výuky po psychické i fyzické stránce.

Podstatné změny se odehrávají v kognitivní oblasti, tzn. v oblasti vnímání a myšlení. Dítě svět vnímá realističtěji, vymyšlené pohádky nahrazují příběhy ze života lidí a zvířat. Je schopno logicky myslet. Chápe pojmy menší x větší, více x méně x stejně, dokáže tyto pojmy využít v praxi. Nachází podobnosti a rozdíly mezi konkrétními předměty, dokáže uvést, čím jsou si podobné, proč jsou rozdílné. Rozvíjí se sluchové a zrakové vnímání. Dítě dokáže poznat hlásku na začátku slova, později i na konci slova. Před zahájením školní docházky dokáže složit i rozložit jednoduchou slabiku. Dokáže odhalit rozdíl mezi slovy, vytvoří jednoduchý rým. Dítě dokáže bez problémů pojmenovat a nakreslit jednoduché geometrické tvary. Postupně odliší i obrazce, které jsou tvarově podobné či osově souměrné. Tato schopnost souvisí s vyhráváním laterality. Velké změny můžeme vidět při kresbě postavy. Dítě přidává detaily, vyrovnává proporce jednotlivých částí těla a tahy jsou jistější. Vývoj kresby souvisí s vnímáním a grafomotorikou.

Tento věk je významný také z hlediska vývoje sociálního a emocionálního. Dítě se orientuje v běžných sociálních situacích. Je schopno dodržet určitou míru kázně, což je při vstupu do školy důležité. Dítě částečně opouští hravé činnosti a začíná se zajímat o činnosti ve formě úkolů. Při vypracovávání úkolů se učí trpělivosti, pozornosti a soustředěnosti. Adekvátní odměnou za splnění úkolu je pro něj pochvala a ocenění. V tomto věku se dítě dokáže podřídit i jiné autoritě než rodičovské. S touto autoritou má zkušenost již z mateřské školy. Změny, ke kterým dochází kolem šestého roku dítěte v tělesném a duševním vývoji vytvářejí vhodné podmínky pro nástup do základní školy.

Tóthová-Šimčáková (2017) uvádí, že mentální vývoj dítěte můžeme podpořit hraním her na různá povolání, zařazováním složitějších společenských her a důsledným dohlížením na dodržování pravidel, nabídnutím her na rozvoj pozornosti a soustředění. Pro vývoj hrubé motoriky je vhodné věnovat dostatek času hře s míčem, gymnastickým kruhem, se švihadlem a jiným náradím. Dítě se totiž rádo učí nové pohyby. Přednost bychom měli dát kolektivním hrám, protože se dítě dokáže lépe soustředit a podat určitý výkon. Vhodné je dítěti nabídnout různé sportovní kroužky. Vývoj jemné motoriky dítěte podnítky kreativní činnosti s použitím rozmanitých materiálů a technik, psaní velkých tiskacích písmen a číslic, dobré je trénování zavazování tkaniček, které se dítěti bude hodit ve škole. Dítě bychom měli

zapojovat do domácích činností. Dítě si může samo namazat chleba, pomoci s loupáním brambor, krájením zeleniny, nebo mytím nádobí. Všechny tyto aktivity pomáhají rozvíjet přirozené pohyby rukou a prstů. V oblasti sociálního a emocionálního vývoje je vhodné dítě podporovat ve zkoumání světa, vést ho k dodržování společenského chování při návštěvě divadla, kina, výstavy a restaurace. Dítě bychom měli zapojovat do kolektivu a učit ho se tomuto kolektivu přizpůsobit. Je to důležitá součást přípravy na školní docházku. Docházka do mateřské školy a na různé kroužky dítě naučí sžít se s kolektivem dětí. Je důležité s dítětem hrát společenské hry a nenechávat ho pokaždé vyhrát. Dítě se musí naučit přijmout prohru a vypořádat se s ní. K přirozenému vývoji řeči je dobré popisování obrázků, řazení děje na obrázcích podle správného pořadí, tvoření slovních spojení, recitování básniček a říkadel s důrazem na správnou výslovnost a intonaci a kreslení podle instrukcí. Instrukce může zadávat rodič (učitel), ale i dítě (Tóthová-Šimčáková et al., 2017).

4.2 Školní zralost a školní připravenost

Pravidelná docházka do mateřské školy zvyšuje šance na školní zralost a připravenost dítěte na vstup do základní školy. Dítě je v mateřské škole pod vedením odborníka – učitele komplexně a přirozeně rozvíjeno po stránce osobnostní, ale je mu dopřáno i podnětné prostředí pro učení. Učitel plánuje aktivity, které vedou k dílčím cílům. Dítě tak získává základy klíčových kompetencí. Mateřská škola se snaží dopřát každému dítěti individuální přístup, protože každé dítě je jedinečné a má určitý potenciál. Ne vždy je ale individuální práce s dítětem možná kvůli velkému počtu dětí ve třídě, proto je žádoucí, aby probíhala také individuální příprava dítěte v rodině. Zákonní zástupci své dítě dobře znají, proto může být příprava velmi efektivní.

Často se ale stává, že rodiče v přípravě dítěte na povinnou školní docházku spoléhají na mateřskou školu. Někteří rodiče si myslí, že připraví dítě na školu tak, že ho nechají volně si kreslit, naučí ho básničku, písničku nebo mu dají opisovat písmena a číslice. Příprava dítěte na školu je však plánovitý, systematický, intenzivní a dlouhodobý proces. (Pugnerová & Dušková, 2019).

Aby mělo dítě chuť do dalšího vzdělávání a celoživotně se učilo, je velmi důležitý úspěšný start ve škole. Onen úspěšný start může dítě prožít, pokud bude dostatečně zralé a připravené na povinnou školní docházku.

V Průchově Pedagogickém slovníku (2009, s. 304) je školní zralost definována jako *stav dítěte projevující se v takové vývojové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy*. Psychologové ale upozorňují na vnitřní aspekt každého dítěte – každé dítě má jiné dispozice a proces zrání je ukončen různě. Na základě toho vznikly diagnostické testy, které zjišťují úroveň školní zralosti konkrétního dítěte. V dnešní době můžeme častěji slyšet spíše pojem školní připravenost, který zdůrazňuje, že dítě ovlivňují i vnější a sociální činitelé (Průcha et al., 2009).

Školní připraveností se podle Průchy (2009) rozumí biologické, psychické a sociální předpoklady dítěte pro úspěšné zahájení povinné školní docházky a zvládání školních nároků. Pro úspěšné naplnění role žáka musí dítě dosáhnout určitého stupně socializace. Tím se rozumí vhodné a slušné chování dítěte vůči pedagogům a spolužákům, schopnost komunikovat, přijímat a respektovat normy, hodnoty a pravidla. Nedostatečnou školní připravenost mohou vyrovnávat přípravné třídy.

Školní zralost je dostatečná připravenost dítěte zvládat školní požadavky (Verecká, 2002). V publikaci *Máme doma prvňáčka* autorka vysvětluje, že při přechodu z mateřské do základní školy dochází k velké změně a k výraznému zvýšení nároků na dítě. Na začátku školního roku je ve škole nastaven volnější režim, aby si děti na školu a její režim zvykly, ale po poměrně krátké době probíhá výuka v běžném poměrně rychlém tempu. Dítě by tedy do školy mělo nastoupit připravené, aby ho toto tempo nezaskočilo a dokázalo se mu přizpůsobit. Pokud dítě na tempo a požadavky školy nebude připravené (dostatečně zralé), nebude úspěšné a do školy se nebude těšit (Klégrová, 2003).

Musíme brát v úvahu školní zralost a školní připravenost dítěte. Dítě může být jak zralé, tak připravené na školu. Také může být zralé a nepřípravené. Takové mezery je potřeba před zahájením školní docházky doplnit. Dítě může být na vstup do školy dobře připravené, ale přesto nezralé. Takové dítě většinou posíláme do pedagogicko psychologické poradny (PPP) či speciálně pedagogického centra (SPC), kde školní zralost a školní připravenost posoudí a navrhnou další postup (Budíková et al., 2004).

L. Valentová oba pojmy zahrnuje pod termín školní připravenost. Rozlišuje u něj dimenzi kognitivní (vnímání, paměť, představivost), emocionálně-sociální (přijetí školních norem), pracovní (trpělivé vypracovávání školních úkolů) a odolnost vůči školní zátěži, zrání organismu, tedy somatickou dimenzi (Valentová, 2001).

M. Vágnerová naopak mezi pojmy rozlišuje. Školní zralost je podle ní závislá na zrání organismu. Na rozvoji školní připravenosti se ve velké míře podílí učení (Vágnerová, 2000).

Další autorkou, která mezi pojmy rozlišuje je O. Zelinková. Školní zralost podle ní souvisí se zráním organismu a na školní připravenosti se podílí učení a prostředí (Zelinková, 2007).

Z uvedených definic a názorů odborníků na školní zralost a školní připravenost můžeme říct, že školní zralost závisí na úrovni zrání dítěte a školní připravenost na procesu učení a vnějším prostředí. Školní připravenost se posuzuje spíše na základě vlivu sociálního prostředí a vlivu výchovy v rodině. Dostatečně zralé a připravené dítě dokáže zvládat školní požadavky.

4.3 Kritéria školní zralosti

Kritériím školní zralosti se věnuje celá řada autorů.

Ve vývojové psychologii pro dětské lékaře autor stanovuje kritéria pro posouzení školní zralosti dítěte: dítě si v minulosti osvojilo znalosti a návyky, které se od něj při vstupu do školy očekávají, v současnosti je dítě dostatečně pozorné a má přiměřeně rozvinutý intelekt, dítě je motivováno k budoucímu učení ve škole (Langmeier, 1983). Podle Klégrové (2003) z tohoto vyplývá, že vývoj dítěte už byl ukončen a dítě mělo získat všechny potřebné znalosti a návyky, aby mohlo nastoupit do základní školy, mělo by být připraveno na soustředěné pozorování a aktivní se účastnění výuky ve škole, dále by mělo být zvyklé trpělivě pracovat na zadaných úkolech a mít získané prvopočátky čtení a psaní, aby se mohlo dále učit číst a psát.

Budíková, Kuncová & Krušinová (2004) uvádějí tři oblasti, které jsou směrodatné pro posouzení školní zralosti:

1. Rozumový vývoj – úroveň řečového projevu, udržení pozornosti a pracovní návyky, grafomotorika, orientace v prostoru a v čase, zrakové a sluchové vnímání a rozlišování, poznávání a rozlišování barev, předmatematické představy.
2. Sociální vývoj – komunikace s okolím, navazování vztahů s vrstevníky, vhodné chování ve společnosti, dodržování pravidel.
3. Emocionální vývoj – odpoutání se dítěte od rodiny a zvládání různých zátěžových situací.

Při posuzování školní zralosti či nutnosti odkladu povinné školní docházky jsou brána v potaz všechna kritéria – tělesné, emoční, sociální a kognitivní (Pugnerová & Dušková, 2019).

Kritéria školní zralosti podle Pugnerové a Duškové (2019):

Tělesná (biologická zralost):

- Věk dítěte – dítě, které k 31. 08. dovrší věku šesti let, jde v témže roce k zápisu. Podmínečně jdou k zápisu i děti, které dovrší věku šesti let do konce kalendářního roku.
- Výška a hmotnost – někdy se posuzuje tělesná zralost dítěte na základě tzv. filipínské míry. Pokud si dítě dosáhne rukou přes hlavu na ucho na opačné straně, považuje se za tělesně zralé pro nástup do školy. Tato zkouška ale není zcela prokazatelná, je spíše orientační.
- Dokončení první strukturální přeměny – dítěti se mění postava. Hlava již v poměru s tělem není tak velká, trup je zploštělý, protahuje se postava, dítě je odolnější vůči nemocem a infekcím.
- Celkové zdraví dítěte – je posuzován aktuální i dlouhodobý zdravotní stav dítěte.

Tělesnou zralost posuzuje v první řadě pediatr v rámci předškolní zdravotní prohlídky. V potaz je bráno vyjádření rodičů a pedagogů z mateřské školy.

Emoční (citová) a sociální zralost:

Emoční a citovou zralostí chápeme především schopnost dítěte pobývat bez úzkosti delší dobu mimo svou rodinu v kolektivu vrstevníků – spolužáků, komunikovat s nimi a podřídit se autoritě učitele.

- Odpoutání se dítěte od rodiny.
- Podřízení se nové autoritě – učiteli, ohleduplnost vůči druhým.
- Adaptace na režim školy.
- Samostatnost při hygieně a sebeobslužných činnostech (smrkání, mytí rukou, obsloužení se na toaletě, oblékání, obouvání, stolování, zapínání zipu/knoflíků, zavázání tkaniček, nalévání polévky a pití, příprava nádobí).
- Udržování pořádku, připravování a uklízení pomůcek.
- Kontrolovanost svých emocí (pláč, křik, smích).
- Vyrovnání se s neúspěchem, přijmutí prohry, dodržování pravidel.

- Kladný přístup k učení, trpělivost, soustředěnost, spolupráce, ochota pomoci.
- Sebedůvěra, spolehlivost, udržení očního kontaktu při hovoru s druhými.

Důležité je, aby dítě bylo při práci motivováno a chváleno. Dítě ve škole bude čelit mnoha povinnostem. Je nutný kladný postoj dítěte ke škole, k učiteli a spolužákům. Zralé dítě se dokáže podřídit režimu školy, pravidlům, usměrní potřebu pohybu a nedožaduje se zvýšené pozornosti. Dokáže se soustředit na zadaný úkol a snaží se ho splnit. Postupně je odbouráván dětský egocentrismus. Dítě si zvyká, že ve třídě není samo a učitel se nevěnuje pouze jemu. Zvyká si, že není centrem všeho dění a nejsou uspokojovány jen jeho potřeby. Dítě v tomto věku očekává a potřebuje pochvalu, ale je citlivé na trest. Obzvlášť obtížná je adaptace dítěte na hodnocení jeho výkonů. Je potřeba ve třídě vytvořit přátelské a bezpečné klima, kde se dítě bude cítit komfortně. Zralé dítě hodnocení postupně zvládá. Dochází tak k jeho osobnímu růstu.

Kognitivní (rozumová) zralost:

Tato oblast je velmi ovlivněna vrozenými dispozicemi, rodinným prostředím a výchovou. K rozvoji dítěte v této oblasti může pozitivně přispívat nejen jeho rodina, ale i mateřská škola.

- Dítě nevnímá pouze celek, ale rozlišuje i detaily.
- Dítě je schopné analýzy a syntézy v poznání.
- Dítě překonává egocentrismus.
- Dítě je schopno trvalejší a záměrné paměti.
- Dítě je pozorné, tvořivé, soustředěné a aktivní.
- Dítě je schopné rozlišit hru a povinnost.

Pro období kolem šesti let je podle Pugnerové a Duškové (2019) charakteristický přechod od globálního vnímání k analytickému, kdy dítě rozlišuje detaily. Dále je schopné analyticko-syntetické činnosti, kdy dokáže rozlišit detaily obrázku a vnímat je i jako celek. Dítě dokáže koncentrovat pozornost a soustředit se. Zpočátku udrží úmyslnou pozornost asi deset minut. Tento interval se ale postupně prodlužuje. Odehrává se také přechod k úmyslnému zapamatovávání informací.

Pugnerová a Dušková (2019) uvádějí posuny v různých oblastech:

V oblasti vnímání dítě skládá části v celek, rozlišuje figuru a pozadí, rozlišuje tvary, poznává hmatovou kvalitu, vnímá čas, využívá různé druhy stavebnic, zvládá kresbu, poznává rozdílné chutě, vůně a pachy, poznává nové osoby a děje.

V oblasti vědomostí rozvíjí své znalosti o tom, k čemu slouží běžné věci, seznamuje se s různými povoláními, ví, jak se jmenuje, kolik mu je let, kde bydlí, zná jména členů rodiny a kamarádů, dokáže vyjmenovat alespoň pět domácích zvířat, ví, čím se živí, jaké vydávají zvuky, zná různé dopravní prostředky, zná jméno hlavního města ČR, počítá alespoň do šesti, rozumí změnám počasí, rozlišuje květiny, ovoce a zeleninu.

V rámci oblasti pozornosti dítě dokáže dokončovat započatou činnost, umí se cíleně soustředit alespoň 10 minut, udrží pozornost i u činností, které ho nebaví.

V kognitivní oblasti si dítě zdokonaluje paměť pro další učení a myšlení, rozvíjí paměť zrakovou, sluchovou a pohybovou, napodobuje pohyb a tvary při kreslení, umí zopakovat pokyn, řadu čísel a slov, dlouhodoběji si zapamatuje některé získané informace.

K posuzování školní zralosti a školní připravenosti dětí dochází u zápisu do první třídy základní školy. K ověřování dochází učiteli v základní škole, do které se dítě hlásí. Při hodnocení školní zralosti se vychází z posouzení chování dítěte, z testů školní zralosti (např. Kern-Jiráskův test), z posouzení zdravotního stavu dítěte a jeho tělesné vyspělosti. Sleduje se řeč, paměť, kresba, pozornost, tělesná vyspělost a sociální vyspělost (Kotulán, 2005). Kern-Jiráskův grafický test zahrnuje kresbu mužské postavy, napodobení věty psacím písmem a obkreslení skupiny deseti teček. Jirásek navrhoval doplnění testu rozhovorem (Zelinková, 2007). Tento test je stále velmi oblíbený a u zápisů do první třídy využíváný.

Dalším testem školní zralosti je Jiráskův Test verbálního myšlení. Test je pouze orientační. Obsahuje dvacet otázek, na které dítě odpovídá (Které zvíře je větší – kůň nebo pes? Obloha je modrá, tráva je ...? Ráno snídáme a v poledne ...? Proč má vozidlo brzdu?).

Z hlediska školské legislativy je školní zralost považována za podmínku pro nástup dítěte do základní školy po dovršení 6. roku. V tuto dobu by totiž dítě mělo být duševně i tělesně vyspělé. Pokud tomu tak není, začátek povinné školní docházky je odložen o jeden, případně dva roky. Odklad povinné školní docházky odborně posuzuje dětský lékař, PPP nebo SPC.

Vágnerová (2000) uvádí, že v oblasti školní připravenosti je důležité především to, jak dítě vnímá školní vzdělávání, jaká je jeho sociální připravenost. Sociální připraveností se rozumí schopnost dítěte respektovat autoritu učitele, zařadit se do nové skupiny kamarádů, zvládat roli žáka, schopnost dodržovat pravidla třídy a školní řád.

4.4 Problematika odkladu povinné školní docházky

Dítě nesplňující výše uvedená kritéria školní zralosti je považováno za nezralé. Pokud je nezralé dítě umístěno do 1. třídy, bývá neúspěšné, do školy nechodí rádo, k učení získává odpor. Problémy se mnohdy stupňují. Dítě je demotivované a traumatizované. Trauma je těžké odbourat. Díky tomu je značně negativně ovlivněno budoucí a celoživotní učení žáka (Pugnerová & Dušková, 2019). Podle Langmeiera (1983) vstup do školy znamená pro většinu dětí značnou zátěž. Je důležité, aby dítě zažilo na počátku školní docházky úspěch. Pokud ho neprožije, může to ovlivnit jeho další vzdělávání.

Přerušení docházky do školy není vhodné řešení. Je tedy žádoucí včasné rozpoznání dětí nezralých a nepřipravených na školu. Školní nezralost se může projevit v jednom nebo ve více kritériích školní zralosti. K odhalení školsky nezralých dětí dochází především u zápisu do první třídy základní školy a při předškolní zdravotní prohlídce. Ke školní zralosti se vyjadřuje pediatr, učitel mateřské školy a učitel základní školy, který sleduje projevy dítěte u zápisu (Pugnerová & Dušková, 2019).

Pokud je odhalena školní nezralost dítěte, je přistoupeno k podrobnějšímu vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně či speciálně pedagogickém centru. Tato zařízení mohou po realizaci vyšetření doporučit odklad povinné školní docházky. Konečné rozhodnutí je však na rodičích dítěte. PPP či SPC poskytne rodičům podněty, jak dětem mohou pomoci překonat zjištěné nedostatky (Pugnerová & Dušková, 2019).

Školní docházka může být dítěti o rok (případně o dva roky) odložena. Dle zákona musí však započít školní docházku nejpozději v roce, kdy dosáhne věku osmi let. M. Vágnerová (2000) však upřesňuje, že odložení školní docházky dítěte nemusíme chápat pouze negativně, ale naopak jako příležitost dítě na školní docházku lépe připravit, abychom tím předešli neúspěšnému startu ve škole a vyvarovali se tak nechuti dítěte dál se vzdělávat.

Důvodů pro odklad školní docházky je řada, ne vždy jsou ale závažné natolik, aby byl odklad dítěti opravdu doporučen. Pro odklad školní docházky dítěte podle Pugnerové a Duškové (2019) často hledají rodiče různé důvody, aby si oddálili svou povinnost připravovat dítě do školy.

Ráda bych uvedla nejčastější argumenty rodičů pro odklad školní docházky podle Pugnerové a Duškové (2019):

- Chceme, aby si dítě prodloužilo dětství.

- Naše dítě je narozené na podzim, je ještě malé na zahájení školní docházky.
- Naše dítě je narozené mezi květnem a srpnem, bude ve třídě nejmladší.
- Naše dítě je na školu ještě příliš malé a drobné.
- Narodí se nám miminko, budeme mít doma už tak náročnou situaci.
- Kamarádka dítě taky ještě nejde do školy.

Opodstatněné důvody k odkladu školní docházky podle Pugnerové a Duškové (2019) jsou:

- Nedostatečný tělesný vývoj nebo špatný zdravotní stav dítěte – dítě špatně mluví a vyslovuje, to mu může způsobit značné potíže při čtení a psaní.
- Dítě je sociálně nezralé – dítě je plačtivé, bez rodičů nevydrží, trpí úzkostmi, nedokáže se přizpůsobit stanovenému školnímu režimu.
- Opožděný vývoj dítěte – dítě není zralé v některé z oblastí (tělesné, kognitivní, emocionální či sociální).
- Nerovnoměrný vývoj dítěte – nastává při poškození centrálního nervového systému (CNS). Dítě má pak velké potíže se soustředěním, které je ve škole důležité a nutné.
- Neurotický vývoj dítěte – tento vývoj značí emoční labilitu a nekontrolovatelnost emocí (pláč, smích, křik). Dítě by své emoce mělo umět kontrolovat a ovládat.
- Nedostačující rodinné prostředí, špatné zázemí – dítěti je jedno, jestli půjde do školy, o školu se nezajímá, je mu lhostejná. To vše v důsledku nezájmu rodičů. Motivace dítěte na školu je především v kompetenci rodičů.

(Kolláriková & Pupala, 2001) také uvádějí důvody k odkladu povinné školní docházky dítěte. Tyto důvody jsou téměř totožné s těmi, které uvádí Pugnerová a Dušková, proto uvedu pouze jejich výčet:

- Dítě je výrazně opožděné ve svém celkovém vývoji.
- Dítě má podprůměrně vyvinuté dispozice k docházce do školy.
- Dítě je klasicky nezralé (neurofyziologická nezralost, percepční nezralost).
- Nerovnoměrný vývoj jednotlivých psychických funkcí (kognitivních, emocionálních, pracovních, tělesných).

Při studování odborné literatury jsem se setkala též s označením rizikové dítě. Takovému dítěti z jakýchkoli důvodů hrozí školní neúspěch a selhání ve škole. Takové dítě musíme pozorovat a zajistit včasnou nápravu (Zelinková, 2007).

Většina dětí se do školy velmi těší. Na školu si dokonce mnohdy hrají. Mají představu, jak to ve škole vypadá, co se tam dělá, jak to tam chodí. Děti se postupně sžívají s rolí žáka. U dítěte školsky nezralého může dojít při konfrontaci požadavků školy ke ztrátě duševní rovnováhy a k narušení zdravého tělesného a duševního vývoje. Je tedy důležité pečlivě a zodpovědně přistupovat k posuzování školní zralosti a připravenosti každého dítěte. Důležitou roli hraje osobnost a přístup učitele v mateřské a v základní škole. Dítě, které se zdá být nezralé ve třídě jednoho učitele, se může pod vedením jiného učitele, který zohledňuje individuální potřeby dítěte, poměrně rychle začlenit. Podle Pugnerové a Duškové (2019) je toto spíše o zralosti školy a učitele, ne o zralosti žáka.

Odklad povinné školní docházky by podle odborníků měl být výjimkou a měl by se týkat maximálně 2 % dětí v daném školním roce. Podle údajů MŠMT mělo ve školním roce 2015/2016 odklad povinné školní docházky 19,5 % dětí. Počty odkladů školní docházky začaly v posledních letech mírně klesat.

Pro ilustraci: ve školním roce 2005/2006 nastupovala do školy $\frac{1}{4}$ dětí až v sedmi letech. Ve školním roce 2013/2014 vzešlo 38 % odkladů povinné školní docházky. Snižování počtů odkladů školní docházky je součástí vládní strategie rozvoje vzdělávání (Pugnerová & Dušková, 2019).

Podle Pugnerové a Duškové (2019) je dobrá cílená prevence možných obtíží a nedostatků při vstupu do školy, např. logopedická prevence, rozvoj jemné a hrubé motoriky, grafomotoriky, cvičení paměti a pozornosti, pobyt v kolektivu dětí a podobně.

J. Kotulán (2005) jako prevenci uvádí náležitou přípravu dítěte v předškolním věku, objektivní zhodnocení a posouzení, zda je dítě připraveno na zahájení školní docházky, a především vytvoření vhodných podmínek pro adaptaci v základní škole.

Učitelky v mateřské škole mohou zásadně pomoci při řešení otázky školní zralosti, protože s dítětem pracují každý den. Pokud u dítěte zjistí nedostatky v některé z oblastí školní zralosti, měly by informovat rodiče a navrhnout, jak bude mateřská škola ve spolupráci s rodinou na zlepšení dítěte v dané oblasti pracovat. Pokud rodiče navrhnou odklad školní docházky z nepodstatných důvodů (např. aby si dítě prodloužilo dětství), učitelka by měla rodičům vysvětlit, že tímto zbytečným odkladem může dojít k promeškání vhodné doby, kdy je dítě všestranně připraveno na získávání nových znalostí a dovedností ve škole, může také ztratit motivaci.

Žádost o odklad povinné školní docházky lze podat v době zápisů do 1. třídy základní školy, nejpozději do 30. 4. daného školního roku. V rozhodování, zda dítě půjde do školy, nebo bude mít odklad školní docházky, mají poslední slovo rodiče. Pokud je rozhodnuto o odkladu povinné školní docházky, dítě pokračuje v docházce do mateřské školy, nebo zahájí docházku do přípravné třídy (Pugnerová & Dušková, 2019).

4.5 Zápis do 1. třídy základní školy

Podle Jucovičové a Žáčkové (2014) je zápis do první třídy pro každé dítě důležitou životní zkušeností. Z tohoto dne si odnáší zážitky, které si hodně dlouho pamatuje. Pokud je zážitek pozitivní, může dokonce pozitivně ovlivnit i vztah dítěte ke škole. Dítě se do školy začne víc těšit. Pokud je to zážitek negativní, dítě může mít ze školy strach. Pedagogové u zápisu se proto snaží děti nestresovat a zápis do školy jim co nejvíce zpříjemnit, aby odcházely s dobrým pocitem a natěšeností na den, kdy poprvé půjdou do školy.

Školy přípravy na zápisy nepodceňují. Pečlivě se na ně dlouhou dobu připravují, a to nejen personálně, ale i výzdobou tříd a vytvořením příjemné atmosféry pro příchozí budoucí školáčky. S dětmi vedou rozhovory zkušené prvostupňové učitelky, které jsou často zároveň budoucími učitelkami v prvních třídách (Jucovičová & Žáčková, 2014).

Zápis má dvě části: formální a obsahovou. Formální část je realizována prostřednictvím úředního dopisu – žádosti zákonných zástupců o přijetí dítěte k základnímu vzdělávání. Obsahová část obsahuje samotné posouzení školní zralosti a připravenosti dítěte pro nástup do 1. třídy základní školy (Nováková, 2005).

Forma zápisu a jeho obsah nejsou závazně stanoveny zákonem (Jucovičová & Žáčková, 2014). Jeho podoba je tedy v kompetenci dané školy, případně zkoušejícího pedagoga. Většinou probíhá formou rozhovoru učitele s dítětem, při kterém dítě plní různé úkoly. Někdy je rozhovor doplněn krátkým testem školní zralosti (např. Kern-Jiráskovým testem). Učitel, který vede zápis, sleduje chování dítěte, jeho schopnost komunikace, výslovnost, soustředění a pozornost, držení psací potřeby, schopnost poznávání jednoduchých geometrických tvarů, rozlišování barev, znalost číselné řady, znalost písmen, znalost svého jména, věku, bydliště a podobně. Zkoušející učitel/ka si dělá poznámky do záznamového archu. Rodič může být u zápisu přítomen, záleží to na zvyku základní školy či na volbě samotného rodiče.

Některé děti můžou být při zápisu ve stresu, protože jsou v novém prostředí mezi novými lidmi. To může způsobit, že se dítě projeví jinak a jeho výsledky nebudou takové, jaké by byly například doma, nebo v mateřské škole. Je tedy nutné s drobnou odchylkou počítat. Na některých školách se účastní zápisu nejen učitel z dané základní školy, ale i dětský psycholog, nebo výchovný poradce. Případné dotazy může rodič pokládat přímo těmto odborníkům (Nováková, 2005).

Podle Novákové (2005) k příjemné a bezpečné atmosféře většinou přispívají starší žáci téže základní školy, kteří se převlékají za pohádkové bytosti a děti zápisem provázejí. Na některých školách se za různé postavy převlékají i pedagogové, se kterými se žáci při zápisu setkávají. Na mnoha školách jsou děti za šikovnost a snahu při zápisu obdarováni dárky (výrobky) od starších žáků školy.

Na některých školách probíhá zápis formou procházení jednotlivých stanovišť. Dítě po splnění úkolu přechází na další stanoviště, kde plní další úkol. Za každý splněný úkol dostane do připravené tabulky určitý počet bodů, nebo třeba razítko. Stanoviště můžou procházet spolu s dětmi i rodiče (Nováková, 2005).

Jucovičová a Žáčková (2014) uvádějí, že o výsledku zápisu či o vyhovění žádosti o odklad povinné školní docházky je rodič písemně informován.

Dítě se nemusí dostavit k zápisu do spádové základní školy. Je to ale nutné oznámit řediteli školy. Pokud bude dítě přijato do jiné než spádové školy, ředitel této školy skutečnost oznámí řediteli spádové školy nejpozději do konce května kalendářního roku, ve kterém dítě zahajuje povinnou školní docházku (Pugnerová & Dušková, 2019). Pokud dítě není přijato do jiné než spádové školy, musí být přijato do spádové školy (Jucovičová & Žáčková, 2014).

5 Dítě v základní škole

V této kapitole se zaměřím na první týden ve škole, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (zejména na klíčové kompetence a vzdělávací oblasti), adaptaci dítěte ve škole a na faktory, které ovlivňují přechod dítěte z mateřské do základní školy.

Vstup dítěte do školy je zlomovou událostí. V knize *Zahájení školní docházky* se dočteme, že se jedná o *jeden z nejmarkantnějších životních zlomů vůbec* (Franclová, 2013). Vališová a Kasíková (2011) se k tomuto názoru připojují. Poukazují na to, že už nikdy nedojde k tak prudkým a zásadním změnám, jako když se z dítěte stane žák první třídy.

M. Vágnerová (2005) považuje vstup dítěte do první třídy za důležitý sociální mezník v jeho životě. Nástup do školy je spojen s rituály jako je zápis do 1. třídy a první den ve škole.

J. Kotulán (2005) také považuje vstup dítěte do školy za zásadní změnu v jeho životě. Dítě se musí adaptovat na školní podmínky jako je omezení pohybu a potřeba vyšší koncentrace pozornosti. Tyto požadavky mohou způsobit zvýšení duševního napětí dítěte. Každé dítě se s touto změnou vyrovnává jinak, ale u každého dítěte je spojena s určitou mírou otřesu, i když to není na první pohled patrné. Dobré výsledky ve škole nemusí znamenat, že se dítě snadno adaptovalo.

Franclová (2013) uvádí, že dosavadní náplň života dítěte byla především hra. To se nyní mění a na dítě jsou kladeny vyšší nároky v kázni, soustředění a hodnocení jeho výkonů. Vališová a Kasíková (2011) doplňují, že dítě dostává zpětnou vazbu ohledně správnosti jeho projevů, výkonů a chování. Hodnocení učitelem vede žáka k sebereflexi. Vytvořené vrstevnické vztahy mají pro žáka velký význam i z hlediska jeho dalšího vývoje.

Na školní režim si zvykají nejen děti, ale i jejich rodiče (Klégrová, 2003). Přechod z mateřské do základní školy je totiž velká událost pro celou rodinu, všem přinese mnoho změn. Proces přechodu je ukončen v momentě, kdy se dítě plně adaptuje na prostředí a požadavky školy.

Při vstupu do první třídy základní školy dítě získává nové role – roli žáka, spolužáka, kamaráda a vrstevníka. Tyto role si nevybírá, ale v určitém období je získává (Vágnerová, 2005).

Podle zahraniční autorky H. Fabian děti před vstupem do školy mají pocit nejistoty. Pro některé rodiče je to poprvé, kdy své dítě svěřují do rukou jiného dospělého. Musí se tedy naučit tomuto dospělému důvěřovat, že se o jeho dítě dobře postará. Vstup dítěte do školy

je považován za významnou změnu nejen v životě dítěte, ale i v životě jeho rodičů. Autorita učitele znamená velký zlom ve vztahu rodiče a dítěte. Začátek školní docházky je podle ní doba psychologických a sociálních změn pro dítě, ale i pro jeho blízké rodinné příslušníky (Fabian, 2002).

Nástup do školy je podle M. Franclové (2013) vyznačen třemi fázemi:

1. Fáze nástupu do školy a zvykání si na roli žáka. Tato fáze je mezi 6.-7. rokem dítěte.
2. Fáze stabilizace, kdy si dítě na svou roli zvyká a je pro něj samozřejmostí. Tato fáze probíhá mezi 8.-10. rokem života.
3. Fáze završení – probíhá mezi 11. a 12. rokem života dítěte. Dítě přechází do dalšího vývojového období – do puberty, která proměňuje život dítěte i jeho blízkého okolí.

5.1 První týden ve škole

Pugnerová a Dušková (2019) poskytují několik námětů, na co by rodiče neměli zapomenout při počátku školní docházky dítěte:

- Měli by si dobře promyslet režim dne a dodržovat ho. Pravidelný režim je pro dítě důležitý nejen při vstupu do první třídy základní školy.
- Po dobu adaptace dítěte ve škole by pro něj měli vybrat méně kroužků, aby nedošlo k přetížení a ke vzniku psychických potíží. Doba adaptace je u každého dítěte jiná, můžeme však mluvit o několika týdnech.
- Zajistit dřívější příchod do školy, tzn. alespoň 15 minut před začátkem vyučování. Dítě není ve stresu a v klidu se na výuku připraví, lépe se seznámí se spolužáky.
- Rodiče by měli podepsat co nejvíce osobních věcí dítěte (sešity, penál, výtvarné potřeby, sáček na tělocvik, bačkory a podobně). Když si dítě nemůže vzpomenout, jaké věci jsou jeho, pedagog mu snáz pomůže s hledáním.
- Vést dítě k pořádku na pracovním stole, v tašce do školy.
- Dítě podporovat v samostatnosti, zejména při hygieně a sebeobslužných činnostech.
- Rodiče by dítě měli dobře seznámit s tím, kam půjde po skončení vyučování (například do školní družiny) a říct mu, kdo si ho přijde vyzvednout.

Je mnoho dětí, které se do školy těší a s adaptací nemají sebemenší problém. Jiné děti ale mohou trpět různými potížemi jako je bolení břicha, teplota, žaludeční nevolnosti, poruchy spánku. Tyto potíže mohou být způsobeny stresem z velké změny. Rodič by k takovému dítěti měl přistupovat citlivě a chápavě, ale zároveň mu nepodléhat.

Dítě bychom neměli nechávat doma, pokud k tomu není opravdu důvod. Postupem času si dítě ve škole zvykne a tyto tělesné a psychické potíže postupně samy odezní. Pokud dítěti něco ve škole nejde, rodič by mu měl být oporou a vysvětlit mu, že každý je v něčem lepší a v něčem horší (Kutálková, 2014).

S nástupem dítěte do školy je nutné ho připravit na situace, které mohou nastat, například zapomenutí penálu, učebnic, úkolu nebo svačiny. Měli bychom mu také říct, co má dělat, pokud bude mít ve škole nějaké zdravotní potíže. V neposlední řadě je důležité dítěti vysvětlit, jak se má zachovat, když mu bude někdo ve škole ubližovat. Dítě by se nemělo bát přijít se svěřit, je tedy potřeba ho ujistit, že za námi může přijít s jakýmkoli problémem. Neměli bychom zapomenout dítě upozornit, že si nesmí nic vzít od cizích lidí, nastoupit k někomu cizímu do auta či s někým cizím odejít. Můžeme si zahrát hru Co bys dělal kdyby... Tímto způsobem zjistíme, jak by se dítě v nějakých situacích chovalo. Zároveň mu můžeme říct svůj návrh řešení dané situace (Kutálková, 2014).

Počátek školní docházky by měl podle D. Kutákové (2014) proběhnout v klidu, bez stresu a spěchu. Dítěti může pomoci malá odpolední oslava jeho startu do nové životní etapy. Rodiče by si měli dát pozor, aby své dítě příliš nepřetížili. Měli by tedy alespoň zpočátku školní docházky dítě přihlásit do méně zájmových kroužků a úkoly s dětmi nevypracovávat dlouhou dobu a s křikem.

5.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) je závazný dokument pro všechny základní školy. Na základě RVP ZV si každá základní škola tvoří svůj školní vzdělávací program.

Cíle základního vzdělávání

Na základě prostudování Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání bych ráda upřesnila cíl základního vzdělávání na 1. stupni. Vzdělávání na 1. stupni by mělo žákům usnadnit přechod z předškolního a rodinného vzdělávání do povinného vzdělávání. Toto vzdělávání je založeno na respektování individuálních vzdělávacích potřeb, možností a na poznávání. Jsou zohledňovány potřeby nadaných a mimořádně nadaných žáků a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Vzdělávání má činnostní a praktický charakter, který vede žáky k dalšímu učení a poznávání. Vede je k nalézání vhodné cesty k řešení problémů.

Základní vzdělávání utváří a rozvíjí klíčové kompetence a poskytuje všeobecný základ vzdělání. Žáky podněcuje k tvořivosti a logickému myšlení, ke spolupráci, respektu, toleranci, ohleduplnosti, rozvíjí jejich vlastní schopnosti a motivuje je k celoživotnímu učení (RVP ZV, 2017).

Klíčové kompetence

A. Vališová a H. Kasíková (2011) ve své publikaci uvádějí, že se z *prakticky negramotného stvoření v průběhu deseti měsíců stává dítě tím, kdo umí nějakým způsobem číst, psát a počítat.*

Základy klíčových kompetencí má dítě osvojené z mateřské školy (viz kapitola 3.2). V základní škole by se tedy měly odrazit od toho, co už znají z mateřské školy. Tentokrát by ale mělo dojít k rozšiřování a prohlubování klíčových kompetencí (RVP ZV, 2017).

Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je rozdělen do devíti *vzdělávacích oblastí* (ČR, 2017):

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk);
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace);
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie);
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět);
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství);
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis);
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova);
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova);
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce).

Vzdělávací oblasti jsou prostředky k osvojování klíčových kompetencí (Nelešovská & Spáčilová, 2005).

5.3 Faktory ovlivňující přechod dítěte z MŠ do ZŠ

Z mé práce můžeme vyvodit, že neexistuje pouze jeden faktor, který ovlivňuje přechod dítěte z mateřské do základní školy. Těchto faktorů je hned několik – dítě samotné, jeho rodina, učitel, spolužáci ve škole, a také mateřská škola, ve které se dítě účastnilo předškolního vzdělávání. Na tyto faktory se nyní zaměřím.

Dítě jako hlavní faktor

Dítě považuji za nejpodstatnější faktor období přechodu z mateřské do základní školy. Důležitou roli hraje jeho úroveň školní zralosti a připravenosti. Na základě toho je ve škole úspěšné či neúspěšné. Každé dítě reaguje na tuto životní změnu jinak. Velkou roli hraje především osobnost dítěte, zda je introvert či extrovert, dále také, zda je hodně citlivé (labilní) či emočně stabilní (Jakubcová, 2008). Dítě musí ve všech oblastech (tělesné, emoční, sociální a kognitivní) dosáhnout určité úrovně, aby mohlo nastoupit do základní školy a nebylo ohroženo školním neúspěchem (Pugnerová & Dušková, 2019). Nástup do školy je pro některé rodiče potvrzením normality dítěte (Vágnerová, 2000). Dalším faktorem z pohledu dítěte je i přijetí učitele jako autority a vytvoření si hezkého vztahu s ním (Jakubcová, 2008).

Adaptaci na změnu v podobě zahájení školní docházky ovlivňuje osobnost dítěte, jeho vývoj, školní zralost a připravenost a mnohdy i naplnění pozitivních představ, které dítě o škole mělo. Představy dítěte se můžou dostat do střetu s realitou, jaké to opravdu ve škole je. Dítě, které se účastnilo předškolního vzdělávání v mateřské škole, již jednou jistou změnou a adaptací na ni prošlo. Adaptace na mateřskou školu, na její režim a požadavky je průpravou pro adaptaci na základní školu. Důležité je vytvoření příjemného a bezpečného třídního klimu. Toto klima vytváří jak žáci, tak učitel.

Podle britské autorky H. Fabian (2002) je pro některé děti škola neznámým dobrodružstvím, na které se těší. Pro jiné děti může být škola potenciálně děsivým místem. Před zahájením školní docházky se ale většina dětí do školy těší, i když nevědí, co docházka do ní obnáší.

Rodina jako další podstatný faktor

Jak už jsem v práci několikrát uváděla, nástup dítěte do školy není změnou jen pro dítě, ale i pro jeho blízkou rodinu. Rodiče jsou plni očekávání, že jejich dítě bude úspěšné, vkládají do něj velké naděje, jsou plni očekávání, jak dítě tento životní krok vpřed zvládne. Zároveň se bojí zklamání (Kutálková, 2014). Nástupem do základní školy jsou zvyšovány nároky nejen na dítě, ale i na jeho rodiče. Oni jsou ti, kdo dítě připravují do školy, pomáhají mu s úkoly a nakupují školní pomůcky. Když si dítě s něčím neví rady, obrací se právě na rodiče a očekává od nich pomoc a podporu.

Velkou roli hraje sociální prostředí, ze kterého dítě pochází. Také postoj rodičů ke škole je důležitým činitelem. Některí rodiče dítě k učení motivují, pomáhají mu a podporují ho, jiným rodičům je jedno, jak se dítěti ve škole daří a nepomáhají mu s přípravou. Takové dítě

se často do školy netěší a je ve škole neúspěšné. Důležitá je motivace směrem od rodičů k dítěti a jeho podpora při adaptaci na školu a na školní požadavky.

Podle D. Kutálkové (2014) by si rodiče měli dát pozor, aby své dítě zejména v prvních týdnech školní docházky příliš nepřetěžovali. Takové přetěžování může způsobit řadu problémů od koktavosti až po žaludeční nevolnosti a poruchy spánku. Rodiče by si tedy měli říct, zda chtějí, aby jejich dítě bylo ve škole úspěšné, ale přetížené, nebo ve škole nepodávalo vynikající výkony, ale zachovalo si svou dětskost, hravost a zvědavost. Rodič by měl své dítě podporovat i v případě neúspěchu a vysvětlit mu, že nikdo není dokonalý a každý někdy udělá chybu.

Rodina dítěte by měla se školou spolupracovat a případné problémy s ní řešit. Většina škol je otevřena komunikaci s rodiči a oběma stranám to může usnadnit výchovně-vzdělávací proces dítěte. Měla by probíhat vzájemná interakce dítě – učitel – rodič (Verecká, 2002).

M. Vágnerová (2000) zdůrazňuje, že rodiče svým postojem ke škole ovlivňují svoje děti. Jsou pro ně totiž vzorem a jejich chování napodobují.

Důležité jsou i vztahy v rodině. Podle M. Vágnerové (2005) může dítě ztrácet motivaci k učení a vybudovat si negativní vztah ke škole, když jsou v rodině problémy, nebo se rodina rozpadla. Funkční rodina je tedy pro dítě důležitá nejen při adaptaci na školu, ale i po celou dobu jeho vzdělávání. Dítě potřebuje oporu rodiny a její zájem.

Mateřská a základní škola jako další faktor

Do faktorů, které ovlivňují přechod dítěte z mateřské do základní školy zahrnují jak mateřskou, tak základní školu.

Mateřská škola dítě připravuje na docházku do základní školy. Poskytuje mu základ klíčových kompetencí, které jsou poté prohlubovány v základní škole a podporuje jeho všestranný vývoj. Mateřské školy dítě cíleně připravují na zápis do první třídy. První adaptaci dítě zažívá právě v mateřské škole, do které přichází z rodinné výchovy. Díky této adaptaci pro něj může být snazší adaptovat se na požadavky a prostředí školy. Úspěšnost dítěte v základní škole tedy závisí také na kvalitě výchovně-vzdělávacího procesu v mateřské škole.

Základní škola hraje také podstatnou roli. První dojem ze školy si dítě odnáší už po zápisu. Ten ho mnohdy namotivuje či demotivuje na školní docházku. Učitel by měl ve třídě za pomoci žáků vytvořit příjemné, bezpečné a přátelské klima, ve kterém se všichni budou

cítit dobře a práce bude efektivní. Učitel za pomoci dětí často stanovuje pravidla třídy. Pobyt ve škole se od začátku září postupně prodlužuje, aby si dítě na školní prostřední, režim a požadavky postupně a pozvolna zvykalo (Kutálková, 2014).

Podle M. Franclové (2013) škola mnohdy může kompenzovat problémovost a nezájem rodiny o dítě, a to někdy jen částečně, ale někdy hodně znatelně. Pro některé děti je vstup do školy velkou šancí. Dále upozorňuje, že škola nedokáže suplovat rodinu, ale může ji doplnit a podpořit.

Mezi některými mateřskými a základními školami probíhá spolupráce. Jsou pořádány dny otevřených dveří, rodiče se s dětmi můžou po domluvě podívat do vyučovací hodiny, někdy probíhají návštěvy dětí z mateřské školy v základní škole a podobně (Jakubcová, 2008).

Další významný faktor – učitel

Role učitele je důležitá jak v mateřské, tak v základní škole. Úlohu mateřské a základní školy jsem popisovala výše. Tuto úlohu na sebe bere učitel – on dítě připravuje na zápis do školy, on ho motivuje k učení, on mu usnadňuje adaptaci a vytváří příjemné třídní klima. Je tedy klíčovou osobou při adaptaci dítěte na školu.

Učitel v základní škole by měl brát v úvahu individuální vývoj každého dítěte. Měl by čerpat z toho, co si dítě přineslo z mateřské školy. Měl by dítě dále rozvíjet, navázat na působení mateřské školy. Důležité je, aby byl využit potenciál každého žáka. Učitel motivuje, podporuje, poskytuje pomoc a radu. Pro dítě se stává novou autoritou, kterou postupně přijímá. Pro adaptaci ve škole je důležité vytvoření hezkého vztahu mezi učitelem a žákem (Verecká, 2002).

Faktor – spolužáci

Vstupem do základní školy dítě získává roli kamaráda, vrstevníka a spolužáka (Vágnerová, 2005). S větším kolektivem vrstevníků se dítě setkává již v mateřské škole, kde se učí tomuto kolektivu přizpůsobit a najít si v něm své místo. S některými dětmi z mateřské školy může dítě jít do školy základní, což pro něj může být značnou výhodou. Může mu to usnadnit adaptaci na školu, protože pro něj není úplně všechno nové a neznámé.

Školní třída se stává součástí identity dítěte (Vágnerová, 2005). Dítě si ve třídě hledá své nové kamarády, se kterými sdílí velkou životní změnu – vstup do první třídy. Tato přátelství se podle M. Vágnerové (2005) vytváří na základě momentálního zájmu dítěte a nejsou ještě tak pevná.

Někdy může docházet ke střetům a konfliktům mezi dětmi a k nepřijetí některých spolužáků do kolektivu z různých důvodů (žák trpí specifickou poruchou učení, vadou řeči, nebo je naopak výrazně nadaný, pochází ze sociálně slabé rodiny). V nejhorších případech může dojít k šikaně. V takových případech je kompetencí učitele, aby vzniklé potíže začal efektivně řešit (Jakubcová, 2008).

Praktická část

6 Cíle výzkumu

Cílem praktické části diplomové práce je prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit pohled rodičů dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy na školní zralost a školní připravenost, přípravu dítěte na povinnou školní docházku, odklad povinné školní docházky, zápis do 1. třídy základní školy a adaptaci dítěte ve škole. Získaná data analyzovat, vyhodnotit a porovnat je s názory odborníků, na které jsem odkazovala v teoretické části diplomové práce.

Dalším cílem je zrealizovat rozhovory s pedagogy v mateřské škole a v 1. třídě základní školy, a zjistit tak odborný názor pedagogů na školní zralost a školní připravenost, přípravu dítěte na povinnou školní docházku a adaptaci dítěte ve škole. Konfrontovat laické názory rodičů a odborné názory pedagogů na školní zralost a školní připravenost, přípravu dítěte na povinnou školní docházku, spolupráci mateřské školy a rodiny při předškolní přípravě a adaptaci dítěte ve škole.

Provést testování úrovně školní zralosti a připravenosti dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy prostřednictvím Kern-Jiráskova grafického testu školní zralosti a dalších předem připravených úkolů. Komparovat úroveň školní zralosti a připravenosti dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy.

Provést konfrontaci úrovně školní zralosti a školní připravenosti dětí zjištěnou testováním se subjektivními názory rodičů z dotazníkového šetření.

7 Metodologie výzkumu

V diplomové práci využívám kombinaci metod kvantitativního a kvalitativního výzkumu.

Kvantitativní metodou mého výzkumu je anonymní dotazníkové šetření pro rodiče dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy. Tato metoda mi umožnila získat větší počet dat vzhledem k její nízké časové náročnosti. Dotazníky rodičům zprostředkovali po domluvě se mnou pracovníci vybraných mateřských a základních škol. Do dotazníků jsem zařadila otevřené, uzavřené, výběrové a výčtové otázky. Získaná data jsem analyzovala, zaznamenala do tabulek či grafů a okomentovala. Některé odpovědi jsem kategorizovala a popsala. Podle Hendla (2005) je nejčastější metodou kvantitativního výzkumu právě dotazníkové šetření.

Druhou kvantitativní metodou získávání dat je testování úrovně školní zralosti a školní připravenosti dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy. Testování probíhalo individuálně a skupinově. Bylo časově náročné, proto jsem zapojila menší počet testovaných dětí.

Kvalitativní metodou výzkumného šetření je anonymní polostrukturovaný rozhovor s pedagogy v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy. Realizované rozhovory mi umožnily získat odborný názor a postoj pedagogů k problematice přechodu dítěte z mateřské do základní školy. Z důvodu větší časové náročnosti realizace rozhovorů bylo zapojeno méně dotazovaných. Připravila jsem si otázky, kterými jsem se chtěla během rozhovoru zabývat. V průběhu rozhovoru jsem je ale modifikovala, měnila jejich pořadí, případně jsem pokládala doplňující otázky v závislosti na odpovědích respondentů.

Kvalitativní výzkum umožňuje hluboké ponoření výzkumníka do zkoumaného problému, výklad zkoumaných jevů očima subjektů zapojených do výzkumu, získání obsáhlých dat a následně jejich podrobnou analýzu (Průcha, 1995). Na rozdíl od kvantitativního výzkumu je časově náročnější a intenzivnější. Mezi nejčastější metody kvalitativního výzkumu patří pozorování, rozhovor a shromažďování dokumentů (Hendl, 2005).

Validitu výzkumu jsem zajistila procesem zvaným triangulace. Opírám se tedy o více zdrojů informací. Z toho důvodu jsem do výzkumu zapojila rodiče dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy, dále učitele z mateřské a základní školy a v neposlední řadě děti z předškolní třídy mateřské školy a z 1. třídy základní školy. Rodiče, učitelé a děti jsou totiž hlavními činiteli období přechodu dítěte z mateřské do základní školy.

8 Dotazníkové šetření

8.1 Hypotézy

Hypotéza č. 1: Respondenti vnímají důležitost předškolní přípravy dítěte, proto ji považují za nutnou či spíše nutnou.

Hypotéza č. 2: Respondenti si uvědomují, že se na přípravě dítěte na povinnou školní docházku musí podílet jak oni, tak i mateřská škola, aby příprava byla efektivní.

Hypotéza č. 3: Vstup dítěte do školy zásadně ovlivňuje nejen dítě, ale i jeho rodinu.

Hypotéza č. 4: Při adaptaci dítěte ve škole hraje roli hned několik faktorů, třídní učitel je ale tím nejdůležitějším.

8.2 Realizace dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření bylo realizováno v únoru 2021, tedy ve druhém pololetí školního roku 2020/2021. Pro účely dotazníkového šetření jsem vybrala dvě mateřské a dvě základní školy.

První mateřskou školou byla soukromá Mateřská škola Heřmánek v Praze. Ve školním roce 2020/2021 eviduje pouze děti na individuálním vzdělávání dle § 34 b) školského zákona. Výzkum jsem sama zorganizovala. Rodičům jsem poskytla hypertextový odkaz, přes který měli možnost dotazník vyplnit a odeslat. Dotazník vyplnilo 6 rodičů z 10, tj. 60 %.

Vzhledem k nízkému počtu dosud získaných odpovědí jsem požádala paní učitelku z Mateřské školy Dolní Měcholupy o zprostředkování dotazníků rodičům předškolních dětí. Mateřská škola Dolní Měcholupy je jedinou státní školkou v městské části a její kapacita je 129 dětí. Dotazník elektronicky vyplnilo 7 rodičů z 15, tj. 47 %.

Za účelem komparace dat jsem o vyplnění dotazníků požádala prostřednictvím zástupkyně ředitelky také rodiče žáků v 1. třídě Základní školy Sídliště ve Vlašimi. ZŠ Sídliště je jednou ze tří základních škol ve městě a navštěvuje ji 550 žáků. Dotazník byl zprostředkován v tištěné podobě do dvou prvních tříd. Dotazník vyplnilo 39 rodičů ze 44, tj. 89 %.

Druhou základní školou zapojenou do dotazníkového šetření byla soukromá Základní škola Heřmánek v Praze. Tato škola klade důraz na individuální přístup, z toho důvodu je v každé třídě malý počet žáků. První třídu navštěvuje 13 žáků. Dotazník elektronicky vyplnilo 11 rodičů ze 13, tj. 85 %.

Celková návratnost dotazníků je tedy 77 %.

8.3 Charakteristika respondentů

Cílovou skupinou anonymního dotazníkového šetření byli rodiče dětí v předškolní třídě mateřské školy a rodiče žáků 1. třídy základní školy. Tuto cílovou skupinu jsem zvolila z důvodu relevantnosti výzkumu. Rodiče totiž představují jeden z hlavních faktorů přechodu dítěte z mateřské do základní školy.

Dotazník byl rozdělen na čtyři části.

V první části jsem se zaměřila na získání informací o respondentech a jejich dětech, kterých se dotazníkové šetření týká, tedy předškolních dětí a žáků 1. třídy základní školy.

Identifikace respondentů		
Respondent	Věk	Počet
Muž	25-29 let	1
	30-34 let	1
	35-39 let	1
	40 let a více	8
Žena	25-29 let	5
	30-34 let	12
	35-39 let	19
	40 let a více	16
Celkem		63

Tabulka 1 - Identifikace respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 63 respondentů, z toho bylo 83 % žen a 17 % mužů. Nejpočetnější skupina žen (37 %) byla ve věkové kategorii 35-39 let, naopak nejméně početná v kategorii 25-29 let (10 %). Drtivě většině mužů bylo 40 let a více (73 %). Žádný z respondentů nebyl mladší 25 let.

Identifikace dětí respondentů									
Pohlaví		Úplnost rodiny		Sourozenci		Délka docházky do MŠ			
Chlapec	Dívka	Úplná	Neúplná	Ano	Ne	1 rok	2 roky	3-4 roky	IV
1	0	1	0	1	1	1	1	0	0
0	1	1	0	1	0	0	1	0	0
0	1	1	0	1	0	0	0	1	0
5	3	7	1	5	2	0	0	7	0
4	1	3	2	3	2	2	0	3	0
4	8	11	1	11	1	3	5	4	0
13	6	17	2	17	2	1	0	13	5
7	9	13	3	13	3	2	3	10	1
34	29	54	9	52	11	9	10	38	6

Tabulka 2 - Identifikace dětí respondentů

Otázky byly obsahově zaměřeny nejen na respondenty samotné, ale i na jejich děti. Děťmi respondentů jsou z 54 % chlapci, ve 46 % dívky. Jejich počet je tedy téměř vyvážený. Průměrný věk předškolního dítěte je 5 let a 7 měsíců, průměrný věk žáka 1. třídy je 7 let a 2 měsíce.

V úplné rodině žije 86 % dětí. Ve střídavé péči jsou 3 děti, tj. 5 %. S matkou či otcem vyrůstá 6 dětí, tj. 9 %.

Většina dětí má mladšího (33 %), nebo staršího sourozence (28 %). Mladšího i staršího sourozence má 16 % dětí. Jedináčků je 11, tedy 18 %. Více sourozenců mají 3 děti (5 %).

60 % dětí dochází/docházelo do mateřské školy 3-4 roky. 21 % dětí 2 roky, pouze 10 % dětí 1 rok. Individuálně je či bylo vzděláváno 6 dětí, tj. 10 %.

K vyrovnávání znatelných rozdílů mezi dětmi v 1. třídě napomáhá právě vzdělávání v mateřské škole (RVP PV, 2018).

8.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Druhá část dotazníkového šetření byla zaměřena na školní zralost a školní připravenost, přípravu dítěte na povinnou školní docházku, odklad povinné školní docházky a zápis do 1. třídy základní školy.

Nejprve respondenti vysvětlovali pojmy školní zralost a školní připravenost. Otázka byla otevřená, respondenti tedy mohli vlastními slovy napsat, jak pojmům rozumí. Na základě získaných dat jsem sestavila definici školní zralosti a školní připravenosti.

Většina respondentů nerozlišuje mezi pojmy školní zralost a školní připravenost.

Charakterizují je jako stav, kdy je dítě schopno zvládnout velkou změnu a zapojit se do školního vzdělávání, samostatně pracovat na zadaných úkolech, delší dobu se soustředit a udržet pozornost, naslouchat ostatním a začlenit se do kolektivu vrstevníků. Dítě by mělo znát barvy, tvary, čísla a některá písmena. Mělo by se umět podepsat. Podle několika respondentů by dítě školsky zralé a připravené mělo být zvědavé a schopné přijmout výměnu hraní za učení. Učení by mu mělo dělat radost.

L. Valentová (2001) oba pojmy zahrnuje pod termín školní připravenost. Rozlišuje u ní dimenzi kognitivní, emocionálně-sociální, pracovní a somatickou.

Část respondentů definuje pojem školní zralost jako fyzickou a psychickou připravenost dítěte pro vstup do školy. K této definici se připojuje i Verecká (2002), která vnímá školní zralost jako dostatečnou připravenost dítěte zvládat školní požadavky.

Méně než polovina respondentů z řad rodičů dětí v mateřské škole a v 1. třídě základní školy popisuje rozdíl mezi pojmy školní zralost a školní připravenost.

Školní zralost vnímají jako určitý stupeň fyzické (tělesné), emocionální (citové), sociální a rozumové (kognitivní) zralosti dítěte. Školsky zralé dítě by mělo zvládnout nové a náročnější prostředí. Mělo by být schopno zapojit se do celoživotního vzdělávacího procesu.

Fyzická zralost podle respondentů zahrnuje především výšku, váhu dítěte a zralost CNS.

Emocionální zralost vnímají jako schopnost dítěte odpoutat se od rodičů a zvládnout určitý čas ve škole bez jejich přítomnosti, schopnost dítěte adaptovat se na změnu prostředí.

Sociální zralostí respondenti rozumí začlenění dítěte do kolektivu vrstevníků, schopnost komunikace a naslouchání. Dále je podle nich důležité, aby dítě chápalo učitele jako autoritu a dokázalo se přizpůsobit režimu školy.

Rozumová (kognitivní) zralost zahrnuje zvědavost, samostatnost, soustředěnost a zdravé sebevědomí dítěte. Dítě zvládá déle se soustředit a udržet pozornost. Někteří rodiče uvádí také schopnost dítěte logicky uvažovat.

Pugnerová a Dušková (2019) uvádí oblast tělesnou, emoční (citovou), sociální a kognitivní.

M. Vágnerová (2000) mezi pojmy také rozlišuje. Školní zralost je podle ní závislá spíše na zrání organismu. Na rozvoji školní připravenosti se ve velké míře podílí učení. Další autorkou, která mezi pojmy rozlišuje je O. Zelinková.

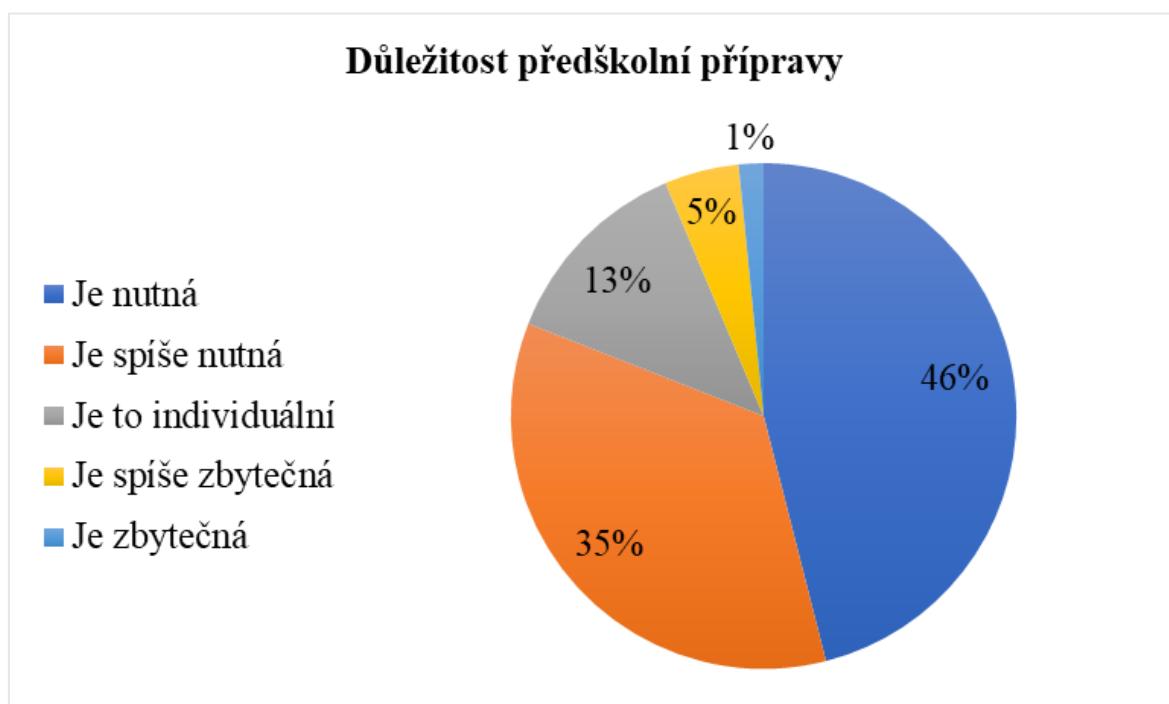
Někteří respondenti upřesňují, že školní zralost je individuální záležitost a každé dítě jí dosáhne jindy. J. Průcha (2009) ve své publikaci upozorňuje na vnitřní aspekt každého dítěte. Každé dítě má jiné dispozice a proces zrání je ukončen různě. Ke zjištění individuální úrovně školní zralosti slouží diagnostické testy.

Znakem školní zralosti je pro část respondentů i to, že se dítě v mateřské škole nudí a chce do školy, aby se naučilo více. Školní zralost je podle nich méně ovlivnitelná než školní připravenost.

Školní připravenost naopak představuje soubor konkrétních znalostí a dovedností, kterými dítě disponuje – rozlišuje základní barvy, tvary, umí se podepsat, správně drží tužku, zná své jméno, adresu svého bydliště, svůj věk, správně vyslovuje, umí počítat do 10, zvládá sebeobslužné činnosti a má osvojené hygienické návyky. Dokáže spolupracovat, komunikovat a má dostatečné sebevědomí. Tyto znalosti a dovednosti jsou předpokladem pro bezproblémové zvládnutí školní práce a prožití školního úspěchu. Dítě by mělo mít zájem jít do školy a učit se novým věcem.

Zmíněné znalosti a dovednosti dítě získává procesem učení a celoživotní zkušeností v rodině a v mateřské škole.

Další otázkou jsem zjišťovala, jakou váhu respondenti přikládají cílené přípravě dítěte na povinnou školní docházku. Respondenti vybírali jednu odpověď ze čtyř. Přidala jsem i možnost jiné, kdyby měli potřebu svou odpověď rozvést či více upřesnit.

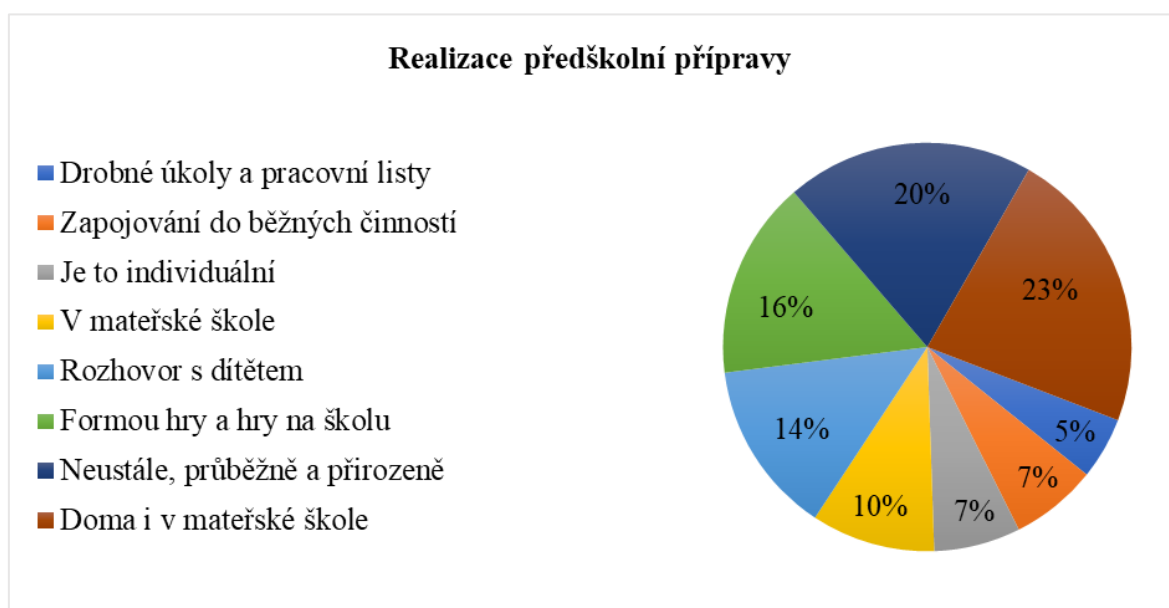
Graf 1 - Důležitost předškolní přípravy

29 respondentů (46 %) považuje cílenou přípravu dítěte za nutnou, za spíše nutnou pak 22 respondentů (35 %). Pro 3 respondenty (5 %) je příprava dítěte na školní docházku spíše zbytečná. Za zbytečnou ji považuje pouze 1 respondent. 8 respondentů (13 %) zmiňuje, že nutnost předškolní přípravy je u každého dítěte individuální. Jeden respondent svou odpověď doplnil komentářem: *Příprava je důležitá, ale přeučené a přemotivované dítě*

se v 1. třídě může nudit při čekání na pomalejší spolužáky. Měli bychom respektovat a podporovat zájmy dítěte a pomáhat mu v rozvoji jeho vlastním tempem.

Podle Pugnerové a Duškové (2019) je příprava dítěte na školu plánovitý, systematický, intenzivní a dlouhodobý proces.

Následující otázka se taktéž věnovala předškolní přípravě. Respondenti vlastními slovy upřesňovali, kdy a jak by měla být realizována příprava dítěte na povinnou školní docházku. Odpovědi jsem na základě obsahové podobnosti roztřídila do několika skupin.

Graf 2 - Realizace předškolní přípravy

Většina respondentů se shoduje, že by dítě mělo být připravováno na vstup do základní školy jak doma, tak i v mateřské škole. Spolupráce školy a rodiny dítěte je pro ně velice důležitá.

Respondenti dále uvádí přípravu dítěte v mateřské škole. V mateřské škole by příprava na školní docházku měla být poslední rok intenzivnější. Učitelé by se měli zaměřit hlavně na logopedická cvičení a gymnastiku mluvidel, grafomotoriku, kresbu, správné držení tužky, geometrické tvary, čísla a písmena. Hry a aktivity by učitelé měli hodně střídat, aby si každé dítě našlo to, co ho baví. Někteří respondenti apelují na věkově homogenní kolektiv ve třídě.

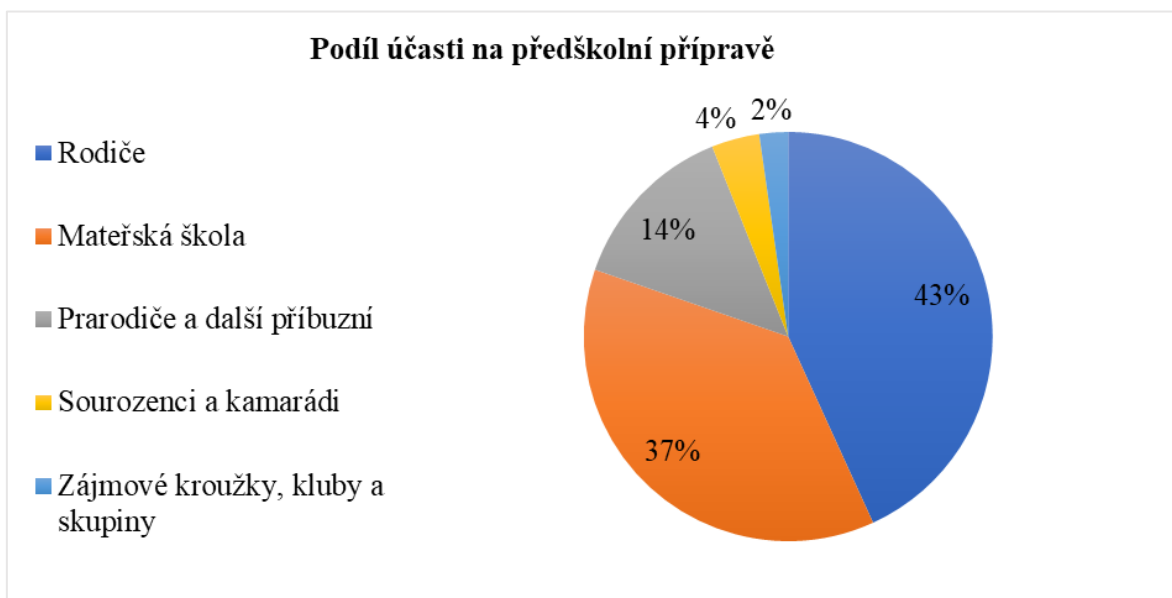
Neustálou, průběžnou a přirozenou přípravu upřednostňuje většina respondentů. Ti uvádí, že by si dítě nemělo všimnout, že se učí. Přípravou bychom měli rozvíjet a prohlubovat zájmy a schopnosti dítěte, pěstovat hygienické návyky, seznamovat ho s pravidly chování ve společnosti a v kolektivu vrstevníků, vést ho k samostatnosti při oblékání a stravování,

nastavit mu určitý řád a klást důraz na plnění povinností. Je ale důležité dbát na aktuální fyzický a duševní stav dítěte.

Rodina je pro dítě vzorem a probíhá v ní dlouhodobá pasivní příprava spojená s výchovou. Příprava může být podle respondentů realizována i formou hry, hry na školu a zapojováním dítěte do běžných denních činností. Respondenti zmiňují i důležitost komunikace dospělé osoby s dítětem. Dítěti bychom měli říct, proč musí chodit do školy, vysvětlit mu, jak se ve škole pracuje a co ho tam čeká.

Někteří respondenti uvádí, že uzavření mateřských škol na jaře 2020 z důvodu šíření viru COVID-19 pro ně bylo velmi náročné. Dítě museli připravovat hlavně oni, ale nevěděli, na co se přesně zaměřit (například na uvolnění ruky před psaním apod.).

Otevřenou otázkou jsem zjišťovala, kdo by se na přípravě dítěte na povinnou školní docházku měl podílet.

Graf 3 - Podíl účasti na předškolní přípravě

Nejvíce respondentů uvádí rodiče (43 %) a mateřskou školu (37 %). Vzhledem k vyrovnané četnosti těchto odpovědí můžeme konstatovat, že rodiče a mateřská škola se na přípravě dítěte podílí nejvíce. Jeden respondent upozorňuje na nutnost zapojení obou rodičů do předškolní přípravy dítěte. Další četnou odpovědí jsou prarodiče a další příbuzní, kteří jsou dítěti blízcí a dobře se s nimi zná (14 %).

Ne vždy je individuální práce s dítětem v mateřské škole možná kvůli velkému počtu dětí ve třídě, proto je dle mého názoru žádoucí, aby probíhala individuální příprava dítěte

i v rodině. Zákonní zástupci své dítě dobře znají, proto může být příprava velmi efektivní. Pugnerová a Dušková (2019) zmiňují, že rodiče při přípravě dítěte na školní docházku často spoléhají na mateřskou školu. Někteří rodiče si myslí, že připraví dítě na školu tím, že ho nechají volně si kreslit, naučí ho básničku, písničku, dají mu opisovat písmena a číslice. Tak to ale samozřejmě není.

Navazující otevřenou otázkou jsem zjišťovala, jaké dovednosti a znalosti by dítě mělo mít při vstupu do 1. třídy základní školy. Vzhledem k tomu, že rodiče žáků 1. třídy jsou již ovlivněni zkušeností, mohou být jejich odpovědi rozdílné od odpovědí rodičů předškolních dětí, kteří zatím přesně neví, jaké vstupní znalosti a dovednosti budou od dítěte očekávány v 1. třídě základní školy.

Očekávala jsem, že nejčastěji budou respondenti uvádět znalost jména a příjmení, věku, barev a geometrických tvarů. Znalost geometrických tvarů však byla jednou z nejméně často zmiňovaných dovedností. Naopak znalost barev, jména, příjmení a věku se v odpovědích respondentů vyskytovala nejčastěji.

Dalšími nejčastějšími odpověďmi respondentů – rodičů předškolních dětí byla sebeobsluha při oblékání a stravování, osvojení sociálních a hygienických návyků, samostatnost a zdravé sebevědomí. Dítě by se podle nich mělo umět podepsat, počítat alespoň do 10, soustředit se a delší dobu udržet pozornost. Dále by mělo znát pravidla komunikace, umět naslouchat a plynule a bez obtíží se vyjadřovat. Nejméně často uvádí znalost adresy svého bydliště, schopnost interpretovat báseň či píseň, respektovat autoritu učitele a správné držení tužky.

Nejčastější odpovědi rodičů žáků 1. třídy byly podobné. Také zmiňují počítání alespoň do 10 a sebeobsluhu při oblékání a stravování. Dítě by podle nich mělo umět naslouchat a znát pravidla komunikace, aby se mohlo bez problémů začlenit do skupiny vrstevníků. Důležitá je podle nich také soustředěnost a udržení pozornosti. Naopak méně často uvádí osvojení hygienických a sociálních návyků, znalost adresy svého bydliště, schopnost podepsat se a mluvit plynule a bez obtíží. Správné držení tužky a samostatnost zmiňují také velmi zřídka. Dále uvádí orientaci v prostoru a v čase a kresbu lidské postavy.

Podle respondentů by dítě mělo udržet pozornost alespoň 10-15 minut. S jejich tvrzením souhlasím a myslím si, že by tento interval měl být postupně prodlužován.

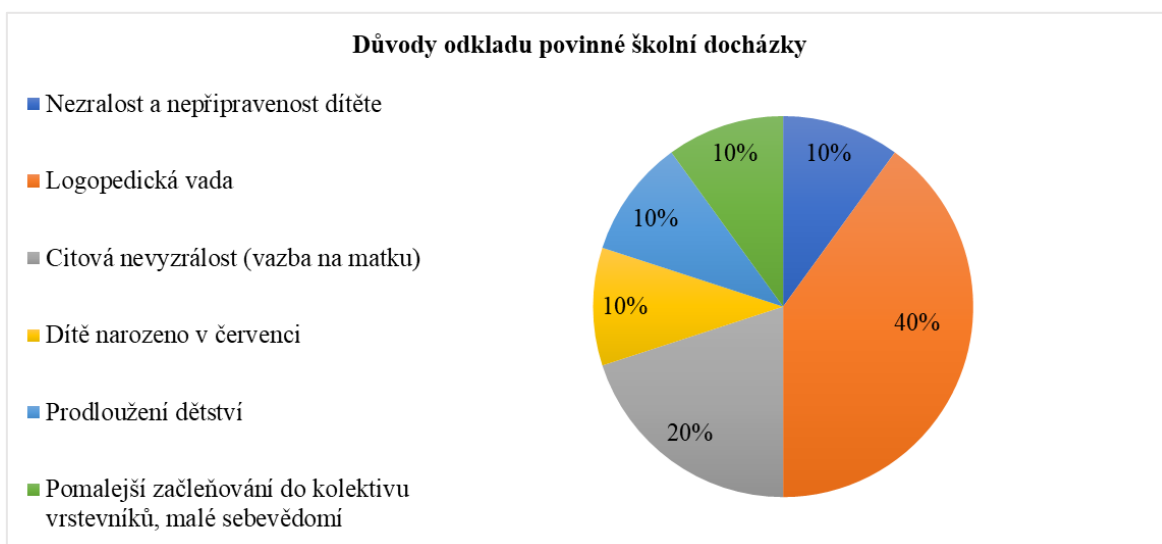
Další uvedené dovednosti a znalosti: respektování potřeb druhých, plavání, bruslení, jízda na kole, základy cizího jazyka, slabikování, sčítání, znalost jména a příjmení rodičů

a sourozenců, poznávání písmene na začátku a na konci slova, stříhání. V kapitole 4.3 uvádím dovednosti a znalosti v různých oblastech podle Pugnerové a Duškové (2019).

Následující výběrovou otázkou jsem se dotazovala na komunikaci a spolupráci rodiny s mateřskou školou při přípravě dítěte na povinnou školní docházku. Očekávala jsem, že více než 50 % respondentů s mateřskou školou komunikuje či komunikovalo. Po vyhodnocení získaných dat vím, že 65 % respondentů s mateřskou komunikuje/komunikovalo, 35 % nikoli. Moje očekávání tedy bylo potvrzeno.

Dle Horké a Syslové (2011) je spolupráce mateřské školy s rodinou důležitá hlavně proto, aby byly vyrovnávány případné nedostatky ve vývoji dítěte. Pokud u dítěte učitelky v mateřské škole zjistí nedostatky v některé z oblastí předškolní přípravy, měly by informovat rodiče a navrhnout, jak bude mateřská škola ve spolupráci s rodinou na zlepšení dítěte v dané oblasti pracovat.

84 % respondentů uvádí, že dítě nemělo/nebude mít odklad povinné školní docházky. 16 % respondentů uvažuje o odkladu povinné školní docházky, nebo dítě mělo odklad povinné školní docházky. Předpokládala jsem, že se odpověď ano vyskytne vícekrát, tedy že více dětí bude mít či mělo odklad povinné školní docházky. Získaná data mě ale překvapila a potěšila. Pugnerová a Dušková (2019) uvádí, že snižování počtu odkladů povinné školní docházky dětí je součástí vládní strategie rozvoje vzdělávání.

Graf 4 - Důvody odkladu povinné školní docházky

Nejčastější důvody odkladu či uvažování o odkladu povinné školní docházky jsem zaznamenala do grafu výše. Můžeme vidět, že nejčastěji respondenti uvádí logopedickou vadu (40 %). 20 % respondentů pak citovou nevyzrállost dítěte. Dítě je příliš vázáno na matku

a bylo by pro něj stresující být celý den ve škole bez její přítomnosti. Dalšími důvody je nezralost a nepřipravenost dítěte (10 %), narození dítěte v červenci (10 %), pomalejší začleňování do kolektivu vrstevníků a malé sebevědomí (10 %). Kolláriková a Pupala (2001) tyto důvody vnímají jako opodstatněné k tomu, aby byla dítěti školní docházka o jeden rok odložena. Podle Pugnerové a Duškové (2019) rodiče často hledají důvody, aby sami sobě oddálili povinnost připravovat dítě do školy. Jedním z těchto důvodů je prodloužení dětství, které uvádí i 10 % respondentů z mého dotazníkového šetření.

Návrh na odklad povinné školní docházky vzešel z 50 % od rodičů, ze 20 % od pedagogů v mateřské škole, ve 20 % pak od rodičů ve spolupráci s pedagogy v mateřské škole a v 10 % od pedagogů v mateřské škole, kteří navrhli návštěvu pedagogicko-psychologické poradny. Ta odklad povinné školní docházky doporučila.

Pugnerová a Dušková (2019) vysvětlují, že pokud je odhalena školní nezralost dítěte pediatrem, nebo učitelem v mateřské škole, je přistoupeno k podrobnějšímu vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně či speciálně pedagogickém centru. Tato zařízení mohou doporučit odklad povinné školní docházky. Konečné rozhodnutí je však na rodičích.

Další otázka se týkala zápisu do 1. třídy základní školy. Vzhledem k epidemiologické situaci se ale zápisy konaly online, nebo rodiče pouze zaslali do základní školy elektronickou přihlášku a dítě bylo přijato na základě jednání školy s rodiči. Několik respondentů zrušení klasických zápisů mrzelo, protože děti přišly o zážitek a pochvalu, neměly možnost seznámit se se školním prostředím a možná i s budoucím třídním učitelem. Nebyly na vstup do základní školy tolik natěšené a měly strach z neznámého.

Základní škola Heřmánek umožňuje tzv. předvstupní rozhovor s vážnými zájemci o zápis dítěte do této základní školy. Rozhovory se konají v průběhu února a března, kdy rodiče přijdou do školy i s dítětem. Je jim umožněna individuální prohlídka školy, jsou seznámeni s vizí školy a organizací výuky. Mají možnost komunikovat osobně s panem ředitelem či jeho zástupcem a zeptat se na všechny potřebné informace. Pedagog posuzuje školní zralost a připravenost dítěte prostřednictvím různorodých aktivit. Jednou z nich je také vypracování Kern-Jiráskova testu. V dotazníkovém šetření respondenti zmiňují, že pro ně byl rozhovor velmi příjemný a přínosný. Kvítují také laskavý přístup a přátelské chování pedagogických pracovníků školy. Děti se nebály samostatně pracovat s paní učitelkou, ze setkání byly nadšené a na základě pozitivního zážitku se do školy velmi těšily.

Někteří respondenti – rodiče dětí s odkladem povinné školní docházky popisují průběh zápisu, který se konal v roce 2019. Jeden respondent uvádí, že dítě u zápisu rozlišovalo barvy, tvary, stříhalo a zavazovalo tkaničku. Zápis dítě namotivoval a těšilo se, že už půjde do školy. Jiný respondent popisuje zápis do 1. třídy jako příjemný zážitek. Dítě si prohlédlo školu, popovídalo s paní učitelkami, dostalo upomínkové předměty a rodiče se seznámili s paní ředitelkou.

Většina dětí se však zápisu nezúčastnila a byla z toho zklamaná. Tyto zápisy proběhly pouze zasláním elektronické či papírové přihlášky do vybrané základní školy.

Podle Jucovičové a Žáčkové (2014) je zápis do 1. třídy pro každé dítě důležitou životní událostí, protože si z ní odnáší zážitky na celý život. Pokud je zážitek pozitivní, může pozitivně ovlivnit dokonce i vztah dítěte ke škole. Z mého pohledu je zápis dítěte do 1. třídy mimořádná událost, která završuje dosavadní etapu života dítěte.

Třetí část dotazníku se týkala období vstupu dítěte do 1. třídy a jeho adaptace v ní.

Otevřenou otázku jsem zaměřila na ovlivnění rodiny (chodu domácnosti apod.) vstupem dítěte do školy. Odpovědi analyzuji zvlášť za rodiče dětí v mateřské škole a za rodiče žáků 1. třídy základní školy za účelem jejich komparace. Odpovědi respondentů za MŠ budou pravděpodobně formulovány spíše jako očekávání, jak ovlivní nástup dítěte do školy chod domácnosti, naopak odpovědi respondentů ze ZŠ budou založeny na zkušenosti respondentů.

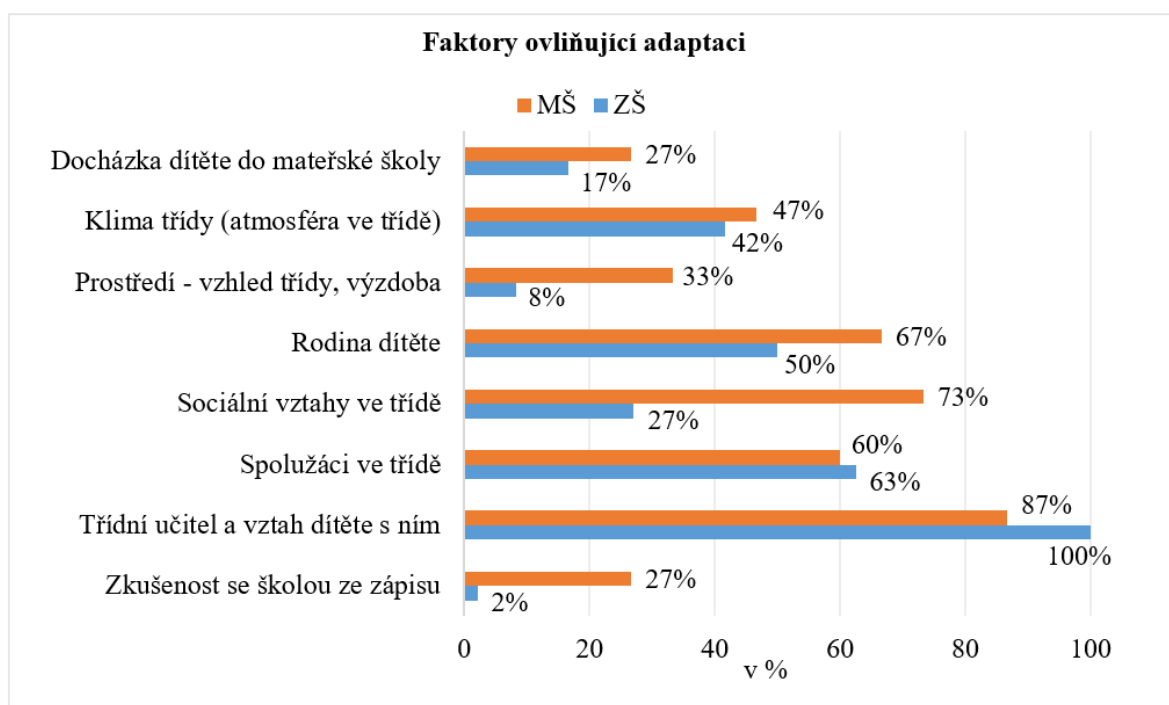
Respondenti z MŠ ve 33 % očekávají, že se po nástupu dítěte do školy nic nezmění, nebo alespoň ne příliš znatelně. Pouze budou muset věnovat více času domácí přípravě dítěte do školy a přizpůsobit tomu i režim dne. S plněním povinností nebudou mít děti podle nich problém vzhledem k tomu, že určité povinnosti mají už nyní. V 67 % naopak respondenti očekávají zásadní změnu. Nastane nutnost brzkého ranního vstávání, přizpůsobení režimu dne, věnování času pravidelné přípravě dítěte (domácí úkoly) a značné omezení volnočasových aktivit. Jeden respondent uvádí dokonce diskomfort vzhledem k aktuálnímu dennímu harmonogramu rodiny a nutnost internetového připojení. Jeden respondent doufá, že dítě nebude dostávat domácí úkoly.

37 % respondentů ze ZŠ nezaznamenalo žádnou změnu v chodu domácnosti po nástupu dítěte do 1. třídy. Jedna matka upřesňuje, že je na mateřské dovolené, režim tedy může snadno přizpůsobit školou povinnému dítěti. Ve třech případech uvádí respondenti pozitivní

změnu. Do stejné základní školy chodí i starší sourozenec dítěte, tudíž odpadlo rozvážení dětí do jiné mateřské a základní školy. V jedné rodině byl díky nástupu dítěte do školy nastaven pravidelný denní režim, který tam předtím chyběl. Ne zcela zásadní změnu uvádí 25 % respondentů. Museli přizpůsobit pouze režim dne. 38 % respondentů pozorovalo velkou změnu v chodu domácnosti po nástupu dítěte do 1. třídy. Pro mnoho rodin znamená nástup dítěte do školy složitější dojíždění, časový stres, přizpůsobení režimu dne školnímu režimu, pravidelné plnění povinností, učení se s dítětem a nutnost vymezení času na zábavu a povinnosti. Někteří respondenti museli dokonce změnit zaměstnání, nebo si upravit pracovní dobu, aby se mohli dítěti více věnovat.

Negativně vzpomínají také na období uzavření škol, které pro ně bylo velice složité. Museli chodit do práce, starat se o chod domácnosti a dítěti se mnohem více věnovat.

V následující otázce respondenti vybírali z nabídky 3 faktory, které podle nich nejvíce ovlivňují adaptaci dítěte ve škole. Na základě analýzy získaných dat můžeme komparovat, které faktory nejčastěji uváděli rodiče dětí v předškolní třídě mateřské školy (v grafu jako MŠ) a rodiče žáků 1. třídy (v grafu jako ZŠ).

Graf 5 - Faktory ovlivňující adaptaci dítěte ve škole

Respondenti z MŠ i ZŠ vybrali nejčastěji faktor třídní učitel a vztah dítěte s ním.

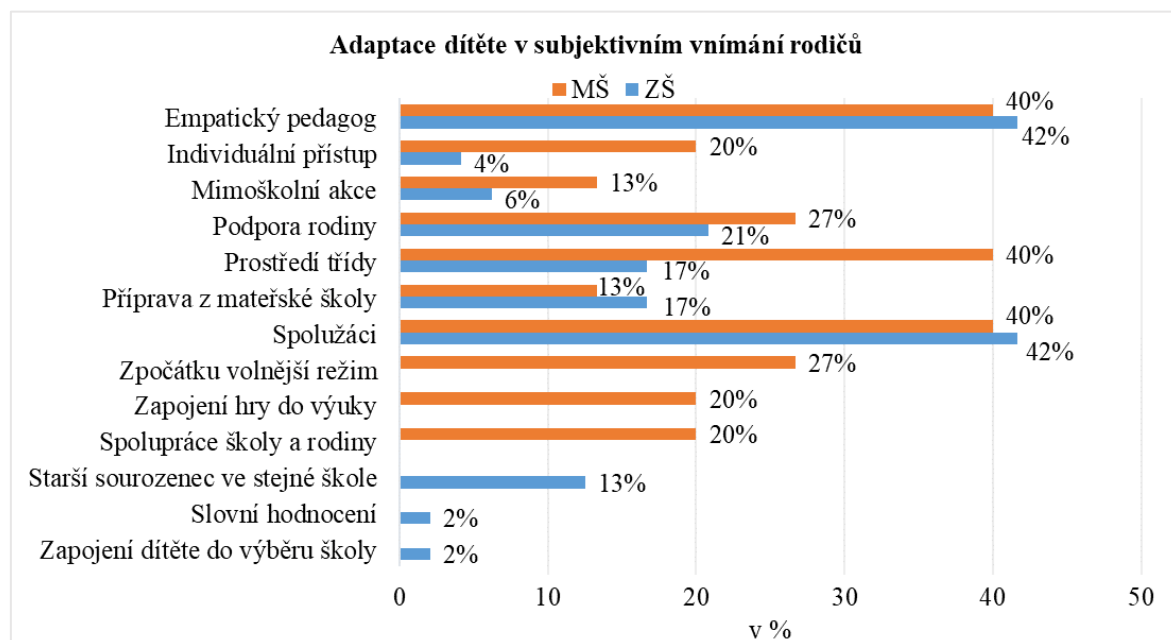
Na základě toho je zřejmé, že třídní učitel hraje velkou roli při adaptaci dítěte v základní škole. Další nejčastější odpovědi byli spolužáci ve třídě (MŠ 60 %, ZŠ 63 %) a sociální

vztahy ve třídě (MŠ 73 %, ZŠ 27 %). Podle M. Vágnerové (2005) je pro dítě značnou výhodou, když jde do školy s dětmi z mateřské školy. Může mu to usnadnit adaptaci na školu, protože pro něj není úplně všechno nové a neznámé. Školní třída se stává součástí identity dítěte (Vágnerová, 2005). Dítě si ve třídě hledá své nové kamarády, se kterými sdílí velkou životní změnu – vstup do první třídy.

Méně častou odpovědí byla docházka dítěte do mateřské školy (MŠ 27 %, ZŠ 17 %). 27 % respondentů z MŠ uvádí i zkušenost dítěte se školou ze zápisu.

Důležitá je také motivace dítěte rodiči a jejich podpora při adaptaci dítěte na školu a na školní požadavky. Podle D. Kutákové (2014) by si rodiče měli dát pozor, aby své dítě zejména v prvních týdnech školní docházky příliš nepřetěžovali. M. Vágnerová (2000) zdůrazňuje, že rodiče svým postojem ke škole ovlivňují svoje děti. Jsou pro ně totiž vzorem a jejich chování napodobují.

Další otázkou jsem zjišťovala, co dítěti usnadnilo, nebo může usnadnit adaptaci ve škole. V grafu níže předkládám komparovaná data. Otázka byla otevřená, odpovědi jsem rozdělila do skupin na základě obsahové podobnosti. Rodiče žáků 1. třídy základní školy mohou být již ovlivněni zkušeností, jejich odpovědi se tedy mohou lišit od odpovědí rodičů předškolních dětí.

Graf 6 - Adaptace dítěte ve škole v subjektivním vnímání rodičů

Rodiče předškolních dětí (v grafu jako MŠ) i rodičů prvňáků (v grafu jako ZŠ) nejčastěji uvádí, že empatický, hodný a laskavý pedagog může dítěti velmi usnadnit adaptaci

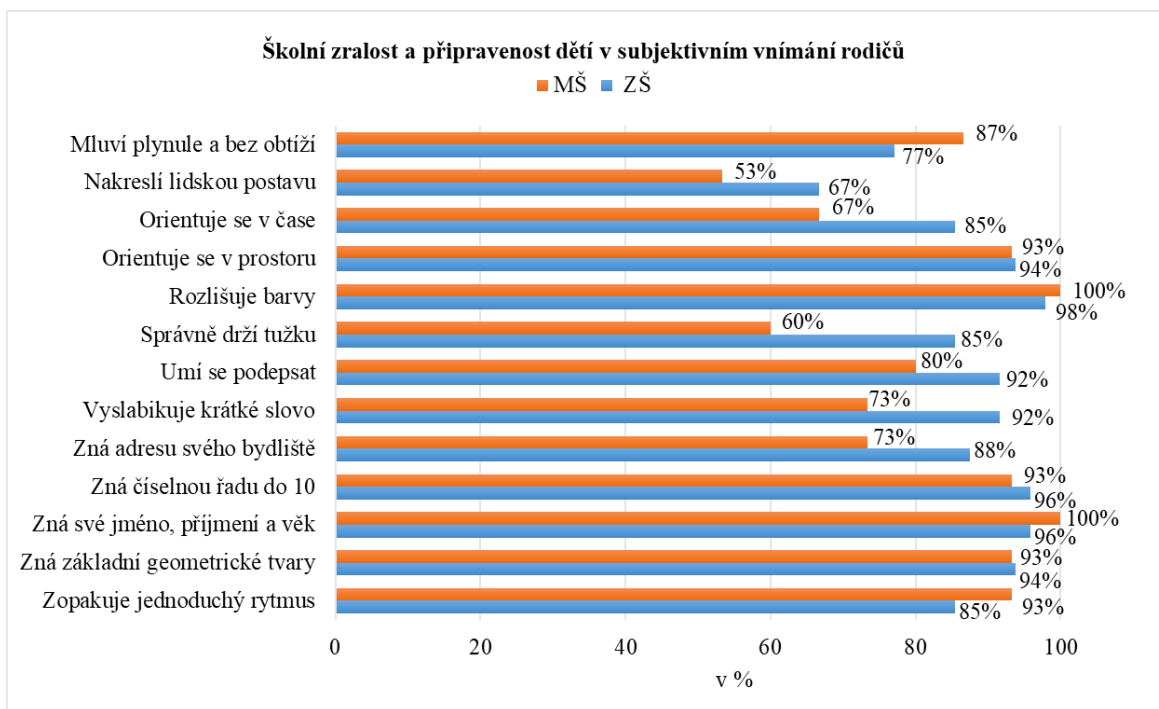
v základní škole. Další velmi častou a vyrovnanou odpovědí jsou spolužáci. Respondenti uvádí, že dítěti můžou adaptaci usnadnit spolužáci ve třídě, které zná například ze školky. Dítě se pak necítí v novém prostředí mezi novými lidmi tak samo. Podpora rodiny je respondenty také často zmiňována. Prostředí a vzhled třídy je důležitý hlavně podle respondentů z MŠ. Méně častou odpovědí je individuální přístup k dítěti.

Do grafu jsem zařadila i odpovědi, které se vyskytly jen v odpovědích rodičů předškolních dětí, to je např. zpočátku volnější režim, zapojení her do výuky a spolupráce školy a rodiny, která je jedním respondentem velmi zdůrazňována. Dle rodičů prvňáků adaptaci usnadnilo zapojení dítěte do výběru školy, kdy zohlednili jeho pocity z prohlídek, dále slovní hodnocení a starší sourozenec ve stejné škole. Mimoškolní akce zmiňuje jen zlomek respondentů. Jímí rozumí seznamovací kurzy, příměstské tábory, školy v přírodě, školní kavárny, besídky a další akce, kde se vzájemně poznají i rodiče žáků. Vhodné je podle nich také pořádat v rámci základní školy kroužky pro předškoláky, kde se dítě může seznámit s některými potencionálními spolužáky.

Jeden respondent uvádí, že adaptaci dítěti nemůže usnadnit spíše nic.

Čtvrtou, poslední část dotazníkového šetření jsem zaměřila na aktuálně osvojené dovednosti a znalosti dítěte v subjektivním vnímání rodičů. Získaná data budu později komparovat s realitou úrovně školní zralosti a školní připravenosti dětí, kterou jsem zjišťovala testováním předškolních dětí a žáků 1. třídy základní školy.

Výčtovou otázkou jsem zjišťovala úroveň školní zralosti a školní připravenosti dětí v subjektivním vnímání rodičů. Ti z nabídky vybrali aktuálně osvojené dovednosti a znalosti jejich dítěte. Respondenti nebyli omezeni maximálním počtem odpovědí. Přidala jsem i možnost jiné, kam mohli napsat další osvojené znalosti a dovednosti jejich dítěte.

Graf 7 - Školní zralost a připravenost dětí v subjektivním vnímání rodičů

V grafu výše můžeme vidět procentuální porovnání četnosti odpovědí rodičů předškolních dětí (v grafu jako MŠ) a rodičů žáků 1. třídy základní školy (v grafu jako ZŠ). Procentuálně téměř vyrovnané odpovědi jsou: dítě zná číselnou řadu do 10, orientuje se v prostoru, rozlišuje barvy, zná základní geometrické tvary a zná své jméno, příjmení a věk. Mezi těmito odpověďmi respondentů z MŠ a ze ZŠ není rozdíl větší než 4 %.

Velká procentuální rozdílnost nastala u odpovědi vyslabikuje krátké slovo (MŠ 73 %, ZŠ 92 %). V první třídě žáci slabikují více než v mateřské škole, proto jim to pravděpodobně nyní nedělá problémy. Rozdíl 22 % vznikl u odpovědi orientuje se v čase. Správně drží tužku 60 % předškolních dětí, 85 % školních dětí. Myslím si, že je nutné, aby na správné držení tužky dbal i učitel v mateřské škole. Překvapilo mě, že dle názoru respondentů se umí podepsat jen 92 % prvňáků. Očekávala bych, že to ve druhé polovině školního roku budou umět všichni, a to alespoň hůlkově. Předškolní děti se umí podepsat z 80 %. Nejméně uváděnou dovedností je kresba lidské postavy (MŠ 53 %, ZŠ 67 %). Rozdíl 15 % sleduji u znalosti adresy svého bydliště (MŠ 73 %, ZŠ 88 %).

Jako další osvojené dovednosti a znalosti dítěte uvádí respondenti z MŠ: osvojené základy čtení, počítání velkých čísel, chápání pojmů sčítání a odčítání.

Respondenti ze ZŠ zmiňují: počítání do tisíce, sčítání a odčítání do 100, násobení, dělení, hru na piano, poznávání států světa, osvojené základy angličtiny a turečtiny, logické myšlení, cit pro výtvarné umění, oloupaní brambory a fyzickou zdatnost.

Několik respondentů ze základní školy uvádí, že má dítě stále problém s výslovností hlásek R a Ř.

8.5 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1: Respondenti vnímají důležitost předškolní přípravy dítěte, proto ji považují za nutnou či spíše nutnou.

Vyhodnocení: Hypotéza byla přijata. Téměř polovina, konkrétně 46 % respondentů uvádí, že považují přípravu dítěte na povinnou školní docházku za nutnou, 35 % pak za spíše nutnou.

Hypotéza č. 2: Respondenti si uvědomují, že se na přípravě dítěte na povinnou školní docházku musí podílet jak oni, tak i mateřská škola, aby příprava byla efektivní.

Vyhodnocení: Na základě získaných dat byla hypotéza přijata. 43 % respondentů uvádí, že by se na přípravě dítěte měli podílet rodiče, 37 % zmiňuje mateřskou školu.

Hypotéza č. 3: Vstup dítěte do školy zásadně ovlivňuje nejen dítě, ale i jeho rodinu.

Vyhodnocení: Hypotéza přijata. Nadpoloviční většina respondentů uvádí, že vstup dítěte do školy ovlivnil chod domácnosti (režim dne, vymezení času na plnění povinností apod.).

Hypotéza č. 4: Při adaptaci dítěte ve škole hraje roli hned několik faktorů, třídní učitel je ale tím nejdůležitějším.

Vyhodnocení: Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že třídní učitel a vztah dítěte s ním je podle rodičů dětí v mateřské škole i v základní škole nejdůležitějším faktorem adaptace v základní škole. Hypotéza je tedy přijata.

9 Polostrukturované rozhovory

9.1 Realizace polostrukturovaných rozhovorů

Polostrukturované rozhovory jsem realizovala se třemi pedagogy v předškolní třídě mateřské školy a se třemi pedagogy v 1. třídě základní školy.

Dva z pedagogů působí v Mateřské škole Velíšská ve Vlašimi. Jeden pak v Mateřské škole Dolní Měcholupy v Praze, kde probíhalo i dotazníkové šetření.

Tři pedagogové učí v Základní škole Heřmánek v Praze, ve které probíhalo dotazníkové šetření.

Rozhovor jsem realizovala individuálně s každým pedagogem na jeho pracovišti v klidném a tichém prostředí. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté transkribovány.

Pro polostrukturovaný rozhovor jsem zvolila otevřené otázky, na které musí dotazovaný odpovídat celou větou. Otázky jsem formulovala jasně, aby jim dotazovaný rozuměl. Rozhovory mi umožnily získat odborný názor a postoj pedagogů k problematice přechodu dítěte z mateřské do základní školy.

Nejprve jsem si vytvořila schéma rozhovoru, které představuje okruhy pokládaných otázek a konkrétní otázky, kterými se budu během rozhovoru zabývat. V průběhu rozhovoru jsem ale otázky modifikovala, měnila jejich pořadí, případně jsem pokládala doplňující otázky v závislosti na odpovědích respondentů.

9.2 Charakteristika dotazovaných pedagogů

Cílovou skupinou anonymního polostrukturovaného rozhovoru byli pedagogové v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy. Tuto cílovou skupinu jsem zvolila z důvodu relevantnosti výzkumu. Pedagogové v mateřské a v základní škole totiž představují jeden z hlavních faktorů přechodu dítěte z mateřské do základní školy.

Identifikace dotazovaných			
Školské zařízení	Iniciály	Pohlaví	Délka praxe
MŠ	A.L.	Žena	3 roky
	J.Ř.	Žena	30 let
	J.N.	Žena	42 let
ZŠ	A.Ř.	Žena	4 roky
	L.Š.	Žena	2 roky
	M.Z.	Muž	9 let

Tabulka 3 - Identifikace dotazovaných

První otázkou jsem zjišťovala délku praxe pedagogů.

Dotazovaní působí jako pedagogové v mateřské či v základní škole v rozmezí od 2 do 42 let. Získám tedy pohledy jak zkušených dlouholetých pedagogů, tak i začínajících učitelů. Do výzkumu bylo zapojeno 6 dotazovaných, z toho bylo 5 žen a 1 muž.

Z důvodu zachování anonymity pedagogů budu při vyhodnocování používat pouze jejich iniciály, které jsou uvedeny v tabulce výše.

Polostrukturované rozhovory transkribuji pomocí selektivního protokolu. Vybírala jsem tedy informace, které jsou pro výzkum podstatné. Odpovědi dotazovaných jsem redigovala.

9.3 Vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů

Rozhovor byl rozdělen na čtyři části.

První část rozhovoru jsem zaměřila na školní zralost a školní připravenost a přípravu dítěte na povinnou školní docházku.

Nejprve dotazovaní pedagogové charakterizovali pojmy školní zralost a školní připravenost.

A.L.: Upřímně, nevím, jaký je mezi tím rozdíl. Jedno z toho bude taková ta emoční připravenost, třeba jestli je to dítě schopné odloučit se od rodičů a jedno budou vyložené ty znalosti a dovednosti typu umím napočítat do 10, správně držet tužku. Dovednosti budou ta připravenost a zralost bude ta emoční stránka.

J.Ř.: Školsky zralé bude dítě, které může do školy spíš po té fyzické stránce a takové té vyspělosti a připravenost záleží na tom, jak se dítě v mateřské škole připravuje na školu, také hlavně teda doma, jak rodiče dítě připravují na školu. Může být dítě do školy zralé, fyzicky zdatné, ale do té školy vůbec nemusí být připravené.

J.N.: Školní zralost je spjatá s vývojem dítěte, třeba i s biologickým vývojem. Dítě je na školu připravené jak psychicky, tak i fyzicky. A připravenost mi přijde, že tam už může zasáhnout i okolí, že může dítě na školu předpřipravit. ... V předškolním věku mu okolí může vytvářet nějaké dovednosti a vědomosti, aby bylo na školu dobře připravené.

L.Š.: Podle mě je to to samé svým způsobem. Myslím si, že to je způsobnost dítěte vydržet soustředěné během výuky, znalost barev, základních geometrických tvarů, to, jak drží tužku, aby už mělo ujasněno, která ruka je dominantní a spousta dalších věcí k tomu.

A.Ř.: *Myslím si, že školní zralost je spíš daná vývojově, jak je na tom to dítě vnitřně, tělesně, duševně a připravenost je spíš ovlivněná vnějšími vlivy, tím, jak se s dítětem pracuje doma, ve školce, a co vlastně umí.*

M.Z.: *No, je asi jasné, že děti, které přichází do školy, by měly projít nějakým testem, kde se ukáže, jestli tu první třídu, která je pro ně velkou změnou, zvládnou. Školní zralost je, jestli to dítě má na to, aby se mohlo učit v 1. třídě a připravenost je to, jestli s ním učitelky ve školce, nebo rodiče doma nějak pracovali a připravili ho na to, co ho čeká.*

Vyhodnocení a shrnutí: Většina pedagogů mezi pojmy rozlišuje. Školní zralostí rozumí zralost dítěte po fyzické, psychické a emoční stránce. Školní zralost je spjatá s vývojem dítěte. Školní připravenost podle nich zahrnuje spíše znalosti a dovednosti, které dítě získává jak doma, tak i v mateřské škole. Dva z dotazovaných pedagogů uvádí, že školní připravenost je ovlivněná vnějšími vlivy, může do ní zasáhnout okolí dítěte. Podle Zelinkové (2007) se na školní připravenosti podílí učení a prostředí. Jeden pedagog mezi pojmy nerozlišuje, stejně jako L. Valentová (2001), která oba pojmy zahrnuje pod termín školní připravenost. Podle Průchy (2009) připravenost dítěte ovlivňují i vnější a sociální činitelé.

Jeden dotazovaný pedagog uvádí, že dítě může být zralé, ale zároveň nemusí být na školu připravené. S tímto názorem vystupuje i Budíková (2004), která ve své publikaci uvádí, že dítě může být jak zralé a připravené na školu, tak zralé a nepřipravené na školu. Takové mezery je potřeba před zahájením školní docházky doplnit.

Další otázkou jsem zjišťovala, zda by dítě mělo být záměrně a systematicky připravováno na vstup do základní školy.

A.L.: *Každopádně, proto byl zaveden ten předškolní povinný rok.*

J.Ř.: *Já si myslím, že určitě ano. Hlavně děti ze sociálně slabších rodin.*

J.N.: *Myslím si, že určitá příprava by tam být měla hlavně v dnešní době, protože na děti je vyvíjen mnohem větší tlak. ... Takže ty děti by trochu měly být připravené, ale byla bych s tím opatrná, protože někdy se to opravdu přehání a některé děti jsou drilované, aby uměly číst a psát před tím, než jdou do školy. To je zbytečné a spíš je to od té školy odrazuje, taková ta cílená dennodenní příprava. Spíš si myslím, že by to mělo být nenásilné, ten dril bych úplně vynechala. Brala bych to spíš jako dobrovolnou hravou činnost.*

A.Ř.: *No, hlavně si myslím, že by se to nemělo přehánět. Samozřejmě by se měla cvičit jemná motorika, dítě by mělo umět správně držet tužku, na to by měli dbát jak rodiče, tak učitelé*

ve školce. Rozhodně si ale nemyslím, že by se dítě mělo učit číst a psát, na to je ještě brzy. Připravovat by se dítě mělo, ale jen základy.

L.Š.: Určitě, určitě a stoprocentně. Zavést nějaký řád, nějakou pravidelnost, aby to dítě bylo zvyklé, že teď je čas na nějakou činnost, teď je čas, aby si třeba sedlo a malovalo, aby vydrželo chvíli sedět, alespoň těch 10 minut zezáčátku.

M.Z.: Mělo by být připravováno hlavně poslední rok ve školce. Školka by ale neměla být jenom drilem pro připravování do školy, ale děti by se měly nejprve tak nějak socializovat, naučit se fungovat spolu. Ano, mělo by být připravováno, ale samozřejmě ne v tom smyslu, aby přišlo do školy s tím, že umí číst, psát a počítat. Měla by to být taková příprava pouze základní.

Vyhodnocení a shrnutí: Pedagogové se shodují na tom, že by dítě mělo být připravováno na vstup do základní školy. Zároveň ale upozorňují, že by se to s přípravou nemělo přehánět. Dítě by se podle nich mělo naučit jen základy, ale rozhodně by se nemělo učit číst, psát a počítat, pokud o to samo neprojeví zájem. Jeden z pedagogů uvádí, že jsou v dnešní době kladeny na dítě vyšší nároky, než tomu bylo dříve. Příprava by měla být nenásilná, dítěti bychom ji měli podat spíše jako hravou činnost. Dále uvádí, že by příprava měla probíhat hlavně poslední rok v mateřské škole, proto byl zaveden povinný rok předškolní docházky. Jeden pedagog uvádí, že by příprava měla být pravidelná. Podle Pugnerové a Duškové (2019) je příprava dítěte na školu plánovitý, systematický a dlouhodobý proces. Další otázka zjišťovala, kdo by se podle dotazovaných pedagogů měl na přípravě dítěte na povinnou školní docházku podílet.

A.L.: No, jak rodiče, tak i ta školka. Ve školce se toho může dítě spoustu naučit.

J.Ř.: V první řadě určitě rodiče a potom mateřská škola, která vlastně spolupracuje s rodiči.

J.N.: Velkou zásluhu v tomhle má mateřská škola, myslím si, že čím dál tím větší, takže určitě mateřská škola a určitě ve spolupráci s rodiči. Myslím si, že by to mohly být i různé zájmové spolky a organizace, kam děti dochází. Ale určitě školka a nejbližší okolí dítěte.

A.Ř.: No, právě ti učitelé ve školce, ale zároveň i rodiče.

L.Š.: Učitelky v mateřské škole a zároveň i rodiče. Nenechat to jen na těch učitelkách v mateřské škole. I rodič by s tím dítětem měl být schopen chvíli něco dělat.

M.Z.: No, určitě rodiče a také školka, která by měla dítě připravit hlavně ten poslední rok.

Vyhodnocení a shrnutí: Pedagogové uvádí, že na přípravě dítěte by se měla podílet jak mateřská škola, tak i rodiče. Ideálně by měla probíhat spolupráce mezi mateřskou školou a rodinou dítěte. Jeden pedagog uvádí zájmové kroužky a organizace, které se na předškolní přípravě dítěte také mohou podílet. Dva pedagogové uvádí, že je důležité, aby s dítětem pracovali i rodiče, aby věděli, jak dítě při určitých činnostech reaguje, co mu nejde a naopak. Rodiče často spoléhají, že dítě připraví mateřská škola. Mnohdy ani nevědí, jak s dítětem mají doma pracovat.

Dále pedagogové popisovali, jak by předškolní příprava měla vypadat.

A.L.: Myslím si, že nejvíc, co rodiče dokážou zařídit, je nácvik samostatnosti typu naučit dítě zavázat si tkaničky a takové ty věci, které se musí dělat jeden na jednoho. Grafomotorické pracovní listy a trénink myšlení je spíš na mateřské školce. Když je věkově smíšená třída, předškoláci by měli dostávat i jiné úkoly než zbytek třídy, třeba pracovní listy, ty předškoláci nejvíc potřebují.

J.Ř.: Určitě by rodiče měli spolupracovat se školkou. My máme pro předškoláky deníky a dostávají i domácí úkoly. ... Rodiče by měli dbát na důslednou výchovu dítěte, třeba když má dítě nějaký úkol, aby ho splnilo.

J.N.: Hlavně nenásilně a průběžně. Já si myslím, že děti potřebují i odpočinek, takže i v té školce jim po nějaké činnosti necháme nějaký čas na oddech. Takže po celý den namátkově, co je zrovna zaujme, tak z toho udělat nějakou cílenou činnost. Ale určitě podle jejich zájmu a podle toho, jak dítě udrží pozornost.

A.Ř.: V té školce, ale i doma. Takže určitě v rámci her dělat různé přípravné činnosti.

L.Š.: Tak v té mateřské škole během dopoledne. Doma si vyhradit čas, kdy se rodič dítěti věnuje. Dneska existuje spousta materiálů pro předškoláky, pracovní sešity a listy, kde je počítání, barvičky, geometrické tvary a je otázka deseti minut udělat jeden ten pracovní list.

M.Z.: Poslední rok ve školce, rodiče by si měli pořídit nějaké omalovánky, nebo v uvozovkách učebnice, které by s dětmi mohli vypracovávat.

Vyhodnocení a shrnutí: Pedagogové uvádí, že by předškolní příprava měla být nenásilná a průběžná. Může probíhat také formou hry. Důležité je však respektovat zájmy dítěte. Opět uvádí, že dítě by mělo být připravováno jak doma, tak i v mateřské škole. Mateřské školy děti cíleně připravují na zápis do 1 třídy. Dítěti bychom měli dát i prostor

na odpočinek a na hraní. Dva pedagogové uvádí, že rodiče při přípravě dítěte mohou využít i různé pracovní sešity pro předškoláky, kde je nabídka mnoha zajímavých aktivit a činností. V jedné třídě paní učitelka zavedla předškolní deníky, do kterých si předškoláci zakládají vypracované domácí úkoly, výkresy, pracovní listy atd. Myslím si, že je dobré vést děti k tvorbě vlastního deníku. Dítě bude mít zároveň i hezkou památku na předškolní věk. Podle Klégrové (2003) by dítě mělo do školy nastoupit připravené, aby se dokázalo přizpůsobit školnímu tempu.

Pedagožky z mateřských škol popisovaly, jak probíhá příprava předškolních dětí u nich v mateřské škole.

A.L.: Naše třída je věkově homogenní. Příprava probíhá průběžně během dne, při řízených činnostech mají předškoláci vyhrazený čas vyložené na takové ty pracovní listy.

J.Ř.: V naší třídě jsou jen předškoláci. Pracujeme třeba ve třech, nebo čtyřech skupinách. Každá skupina dostane zadání na určité téma. Jedna činnost je taková náročnější, takže je u té skupiny paní učitelka a pomáhá jim, ty další skupiny pracují samostatně a musí mezi sebou spolupracovat. ... Během distanční výuky jim posíláme pracovní listy. Jsou tam i různé hry, cvičení, písničky, básničky, tvoření a gymnastika mluvidel. Všechno si děti zakládají do svých deníků.

J.N.: Příprava týkající se dovedností a výchov probíhá převážně dopoledne, odpoledne mají děti víceméně zařazené jenom hravé činnosti a doladuje se něco s dětmi, kterým něco nejde. Řízené činnosti jsou tedy především dopoledne, odpoledne je individuální přístup k dětem, které potřebují něco procvičit.

Vyhodnocení a shrnutí: Třídy, ve kterých dotazovaní pedagogové učí, jsou věkově homogenní. Řízené činnosti probíhají hlavně dopoledne. Děti pracují buď ve skupinách, kde navzájem spolupracují, nebo samostatně. Učitelé chtějí, aby byly děti zvyklé soustředit se na určitou činnost alespoň 10-15 minut, proto do výuky zařazují i pracovní listy. Odpoledne paní učitelky pracují hlavně s dětmi, které mají v něčem mezery. V rámci distanční výuky posílá jedna pedagožka dětem pracovní listy s úkoly, básničkami, tvořením a logopedickými cvičeními, které vypracovávají s rodiči a zakládají si je do svých deníků.

Důležitá je podle mě také motivace dítěte, díky které má větší touhu učit se a poznávat nové věci. Stejně tak bychom měli dítě chválit. Pochvala mu může zvednout sebevědomí.

Druhá část rozhovoru byla zaměřena na to, co by dítě při vstupu do 1. třídy mělo umět, v čem mají děti největší mezery, nedostatky, co pro ně naopak není problém a zda učitelé v mateřské škole komunikují s rodiči ohledně předškolní přípravy dítěte.

Nejprve dotazovaní uváděli, co by dítě mělo umět při vstupu do 1. třídy základní školy.

A.L.: *Definitivně se samo obléct a svléct, tkaničky, zipy, knoflíky, kompletně všechno. Mělo by zvládat hygienu, tedy záchod, mytí rukou, čištění zubů, základní počty, číselnou řadu do 10, sčítat a odčítat do 6, znát svůj věk, jména rodičů, kde pracují, umět říct adresu bydliště, znát základy bezpečnosti typu nenasedej k cizím lidem do auta, držet správně tužku a podle mě by se mělo dítě umět hůlkovým písmem podepsat.*

J.Ř.: *Je to hlavně o té grafomotorice, držení tužky, orientaci jak v prostoru, tak i na ploše papíru, aby dítě vědělo, kde je nad, pod, mezi. Taký jsou to takové ty rozumové činnosti jako roční období, rok, měsíc, den. Dítě by mělo vědět, že každý měsíc je jiný. Ve školce máme celoškolní projekt Strom. Každá třída si v parku vybrala jeden strom, pojmenovala si ho a pozoruje ho, jak se mění v ročních obdobích, jaká zvířátka u něj jsou a vnímá ho všemi smysly a děti to hodně baví. Myslím si, že by dítě nemělo umět číst, ani nějak extra počítat, protože potom se ve škole nudí. Ano, může poznat písmenka, může je obtahovat, poznávat čísla a hledat k tomu takové množství třeba kostiček. Někteří rodiče se vytahují, že jejich dítě umí napočítat do tisíce, ale to dítě nemá představu, kolik tisíc je. Chceme, aby si ve druhém pololetí děti samy podepisovaly pracovní listy a výkresy. Kdo to neumí, píše si to podle předepsaného vzoru.*

J.N.: *V dnešní době je opomíjené, aby dítě umělo dobře vyslovovat. Takže by mělo mít vyřešené logopedické problémy. Potom by se mělo soustředit delší dobu, minimálně těch 15 minut. Mělo by být samostatné, sebeobsluha by měla probíhat bez problémů, mělo by dojít samostatně do školy, nebyť závislé na té rodině. ... Ostatní věci bych nechala na vývoji dítěte. Učili jsme je i podepsat se, protože to je většinou u zápisu požadované.*

A.Ř.: *Vědět, kde je vpravo, vlevo, nahoře, dole, znát základní geometrické útvary, barvy, mělo by mít pojem o čísle, dokázat přiřadit počet právě k tomu číslu, počítat do 10, možná se i podepsat, ale na tom nějak extra netrvám. Třeba napsat alespoň první písmenko. Nemělo by kreslit hlavonožce a mělo by mít rozvinutou jemnou motoriku.*

L.Š.: *Podepsat se, znát své jméno, příjmení, adresu, vědět, kolik mu je let, kdy přibližně má narozeniny (alespoň měsíc a rok), barvy, geometrické tvary, mělo by se zvládat soustředit alespoň těch 10 minut.*

M.Z.: *Mělo by být hlavně sebeobslužné. Mělo by mít zkušenosti s kolektivem, aby dokázalo fungovat a pracovat ve třídě. Když se umí podepsat, je to milé, ale není to nutné.*

Vyhodnocení a shrnutí: Dotazování pedagogové se shodují ve většině znalostí a dovedností, které by dítě mělo mít osvojené před vstupem do 1. třídy. Nejčastěji uvádí znalost jména, příjmení, věku, barev, geometrických tvarů, znalost číselné řady do 10, schopnost soustředit se delší dobu, tedy alespoň 10-15 minut, samostatnost, sebeobsluhu, osvojené hygienické návyky a osamostatnění se od rodičů. Jedna pedagožka uvádí, že by dítě mělo mít vyřešené logopedické problémy. Podle se ní se logopedické vady vyskytují častěji než dříve. Dále zmiňují, že by se dítě mělo umět podepsat hůlkovým písmem, protože to je většinou při zápisu požadováno. Dítě by mělo vědět, že nemá nasedat k cizím lidem do auta.

Pedagožky z mateřských škol odpovídaly na otázku, v čem mají děti mezery a nedostatky, co pro ně naopak v předškolním věku není problém.

A.L.: *U některých dětí je až překvapivý problém odloučení od rodičů, ale to hodně záleží právě na rodičích. Nemají problém s ovládáním moderních technologií. To jim jde lépe než zavazovat tkaničky. Tkaničky jsou pro ně velký problém.*

J.Ř.: *Největší problém mají se soustředěním. Je umění je u nějaké náročnější práce udržet. Ani stavebnice je mnohdy nebaví. Dnešní děti jsou roztržitější a s příchodem covidové doby začínají být i rozmazlenější. Předškoláci pláčou mezi dveřmi, že nechťejí do školky a chtějí být doma s maminkou. To je tím, jak jsou pořád doma. Není pro ně problém kamarádství, jak jsou často doma, tak jim kamarádi chybí. Umí si najít kamaráda a pracovat ve skupinkách.*

J.N.: *Není pro ně problém práce na počítači a na mobilu. To 90 % dětí ovládá naprosto skvěle. Máme ve školce interaktivní tabule a tablety. Když hrajeme klasické pexeso, nebaví je to. Pexeso na tabletu milují. Problémem je pro ně udržení pozornosti u náročnější činnosti. Je problém vymyslet něco, co je bude bavit.*

Vyhodnocení a shrnutí: Dva ze tří pedagogů uvádí, že největší problém mají děti se soustředěním a udržením pozornosti. Je pro ně těžké vymyslet aktivitu, která bude děti

bavit. Dělá jim problém udržet pozornost u náročnějších aktivit. Dále často uvádí problém s odloučením od rodičů. Může za to podle nich i covidová doba, kdy děti často zůstávají doma. Jedna pedagožka uvádí, že mají děti velké problémy se zavazováním tkaniček. Naopak jim nedělá problém ovládat moderní technologie a práce s nimi je velice baví.

Pedagogové ze základní školy odpovídali na otázku, zda jsou děti při vstupu do 1. třídy dostatečně připraveny, v čem mají nedostatky, co pro ně naopak není problém.

A.Ř.: Mají nedostatky. Někdy si říkám, co s nimi učitelky ve školce dělají. Polovina třídy špatně mluví, musela jsem je tlačit, aby šli na logopedii. Špatně drží tužku, to jsem je musela přeučovat. Naopak většina dětí dobře počítá (někdo i sčítá) už při vstupu do 1. třídy, umí se podepsat a poznají písmena.

L.Š.: Problém není napočítat do 10, umí přiřadit číslo k počtu předmětů, umí se podepsat. Jméno ale většinou píšou zrcadlově. U některých dětí je problém s pozorností. U dětí, které nemají rozvinutou jemnou motoriku, je problém i s kresbou. Děti jsou zoufalé, že jim kresba nejde a nesou si blok do výtvarné výchovy. Hlavonožce mi ale nikdo nekreslil.

M.Z.: Nezaznamenal jsem žádný vážný problém. Většina z dětí už uměla dobře počítat a některé děti i psát písmena. Myslím si, že děti byly dobře připravené. Některé spíš až moc a pak mezi nimi byly velké rozdíly a byl problém to srovnat.

Vyhodnocení a shrnutí: Děti mají nedostatky ve výslovnosti, také mají problém s pozorností. Tento názor tedy koresponduje s názorem pedagogů v mateřských školách. Některé děti špatně drží tužku, nebo nemají dostatečně rozvinutou jemnou motoriku. Naopak jim nedělá problém počítání do 10, poznají i několik písmen a umí se podepsat. Jeden pedagog uvádí, že děti byly někdy až moc dobře připravené. Bylo těžké rozdíly mezi nimi vyrovnat. Pravidelná docházka do mateřské školy by měla pomoci rozdíly mezi dětmi vyrovnávat (RVP PV, 2018). J. Kotulán (2005) jako prevenci možných obtíží při nástupu do základní školy uvádí náležitou přípravu dítěte v předškolním věku.

Dále jsem zjišťovala, zda dotazovaní pedagogové z mateřských škol komunikují a spolupracují s rodiči, pokud má dítě problém v nějaké oblasti předškolní přípravy.

A.L.: Většinou se to snažím vyřešit já s tím dítětem. Pokud je nějaký velký problém, řeším to i s rodiči. Hodně řeším děti cizinců. Snažím se, aby se naučily dobře česky, protože to je základ pro školní docházku a nabádám rodiče, aby na děti doma mluvili česky, pokud to umí.

J.Ř.: *Určitě. Někdy to rodiče chtějí řešit, někdy ne. Máme konzultační hodiny vždy jeden den v týdnu po obědě. Rodič se přihlásí na určitý čas, sedneme si s ním v klidu a promluvíme si.*

J.N.: *Komunikujeme. Ta komunikace je ale hodně závislá i na rodičích. Někdo zájem nemá.*

Vyhodnocení a shrnutí: Dotazovaní pedagogové z mateřských škol komunikují a spolupracují s rodiči, pokud má dítě nějaký problém. Komunikace je podle nich ale hodně závislá na rodičích samotných, zda chtějí či nechtějí případné problémy řešit. Líbí se mi možnost konzultačních hodin pro rodiče. Paní učitelka uvádí, že rodiče možnost konzultací hojně využívají.

Třetí část rozhovoru byla zaměřena na odklad povinné školní docházky, zápis do 1. třídy a první týden ve škole.

Nejprve jsem zjišťovala, zda rodiče komunikují s pedagogy v mateřské škole ohledně odkladu povinné školní docházky dítěte.

A.L.: *Máme to u nás tak, že rodiče můžou nechat své dítě v lednu vyšetřit paní z poradny, která přijde do školky. Ta se podívá, jak dítě pracuje při běžných činnostech a vede s ním i individuální rozhovor. Je to ale jen pro ty, kdo o to mají zájem.*

J.Ř.: *Komunikují, ptají se. Já jim můžu říct, jak se mi to dítě jeví, v čem má nedostatky, nebo naopak, ale oni s ním musí dojít do pedagogicko-psychologické poradny. Jsou i rodiče, kteří se neptají a jdou s dítětem rovnou do poradny. Nikdy jsem ale sama nepřišla s návrhem odkladu, protože by se to mohlo obrátit proti mně.*

J.N.: *Ano, na to se ptají docela často.*

Vyhodnocení a shrnutí: Rodiče s pedagogy v MŠ komunikují ohledně odkladu povinné školní docházky dítěte. V jedné mateřské škole mají rodiče dokonce možnost nechat dítě vyšetřit pracovníci z pedagogicko-psychologické poradny, která přijde přímo do mateřské školy. Ta možnost se mi velmi líbí, protože je dobré, že psycholožka vidí, jak dítě pracuje ve skupině vrstevníků, ale zároveň s ním vede i individuální rozhovor. Pokud učitelky v mateřské škole odhalí nezralost či nepřipravenost dítěte, je nutné doporučit vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně.

Dále dotazovaní upřesnili, jaké jsou důvody k žádosti o odklad povinné školní docházky.

A.L.: *Mám pocit, že je to často z emočních důvodů. Rodičům přijde, že to dítě ještě nemůže být připravené na školu, že je ještě malé. Dost často si myslí, že jim tím i prodlouží dětství,*

což mě dost překvapuje. Ale není to dobře, je to pro ně velký skluz zpátky, pak nemusí zapadnout do školního kolektivu, protože jsou větší a starší.

J.Ř.: Je to často fyzická zdatnost, že je to dítě malé a drobné. Nebo je pomalejší, všechno mu trvá a na všechno musí mít hodně času. Letos to je i kvůli covidové době, rodiče chtějí počkat, jak to bude, protože se bojí distanční výuky. Bojí se, že by dítě bylo doma a oni by se s ním museli učit. Někdy rodiče chtějí mít úlevu, tak dítě chtějí ještě nechat ve školce.

J.N.: Nejčastějším důvodem je prodloužení dětství, což je teda strašné. Někdy to je i opodstatněný důvod, protože někdy děti opravdu ještě nejsou zralé, jsou takové dětské, nejsou tak daleko ve vývoji. Někdy je dítě připravené, ale rodiče si vymyslí nějaký malicherný důvod, že by dítě školu nezvládlo. Ty děti to pak ale ve školce nebaví a zlobí. Poradna se přiklání k názoru rodičů, takže je většinou odklad udělený. Rozhodující slovo mají rodiče.

A.Ř.: No, prodloužení dětství. Rozhodně to ale není adekvátní důvod. Opodstatněný důvod je, když má dítě nějakou vývojovou vadu, je pomalejší, nebo nemá základní znalosti.

L.Š.: Letos jsem řešila, že je chlapec hodně malý a drobný. Takže ta fyzická stránka. Častý důvod je také to, že dítěti ještě v září nebude šest let. Další dítě mělo poruchu výslovnosti sykovék. To by se ale dalo v průběhu školní docházky odstranit podle mě.

M.Z.: Nebyl jsem u zápisů, tak na to nedokážu přesně odpovědět.

Vyhodnocení a shrnutí: Mezi nejčastější důvody odkladu povinné školní docházky podle dotazovaných pedagogů patří fyzická zdatnost, kdy je dítě moc malé a drobné. Dále také vývojová vada, logopedické problémy, nebo datum narození dítěte. To považují za opodstatněné důvody. M. Vágnerová (2000) upřesňuje, že odložení školní docházky dítěte nemusíme chápat pouze negativně, ale naopak jako příležitost dítě na školní docházku lépe připravit. Naopak není na místě odložit školní docházku dítěti kvůli prodloužení dětství. Dále se rodiče bojí distanční výuky v základní škole, proto chtějí, aby dítě ještě zůstalo v mateřské škole. Dítě, které má odloženou školní docházku a je zralé a připravené, v mateřské škole zlobí a nebaví ho to tam.

Následující otázkou jsem zjišťovala, jak probíhají zápisy do 1. třídy. Otázka byla položena pouze dotazovaným pedagogům ze základní školy.

A.Ř.: Rodiče můžou být u zkoušení přítomní. Jsou přítomní ale jen chvíli, potom mají pohovor s panem ředitelem. Kontroluju, jestli dítě ví, kde je vpravo, vlevo, dokáže nakreslit trojúhelník, čtverec, kruh, zná barvy, většinou kontroluju jemnou motoriku, je tam opis věty,

obkreslení puntíků a taky kreslí postavu, mají na výběr maminku, nebo tatínka. Dávám pozor, jestli nekreslí hlavonožce. Potom dítě řadí kartičky s obrázkovým příběhem tak, jak jdou za sebou a ten příběh mi pak povypráví, abych věděla, že má dostatečnou slovní zásobu a dokáže mluvit plynule a v celých větách.

L.Š.: Někdy je chvíli přítomný rodič, třeba 5 minut, aby se dítě rozkoukalo a následně rodič odchází za panem ředitelem. Máme speciální zápisové listy. Na prvním vyplňujeme, co dítě umí a neumí, jestli zná svou adresu, jméno, rozezná geometrické tvary, jak se chová, jestli je příliš důvěřivé, nervózní, plačtivé atd. Na druhém je za úkol překreslit správně dvanáct teček, nápodoba vázaného písma a poslední úkol je kresba postavy.

M.Z.: Děti malují, poznávají barvy a geometrické tvary, vyjadřují určitý počet. Rodiče mají pohovor s panem ředitelem.

Vyhodnocení a shrnutí: Při zápisu zkoušející pedagog posuzuje školní zralost a školní připravenost dítěte, rodiče mají individuální pohovor s panem ředitelem. Podle Novákové (2005) je při obsahové části zápisu posuzována školní zralost a připravenost dítěte pro nástup do 1. třídy. Některé děti mohou být ve stresu, protože jsou v novém prostředí a mezi lidmi. Proto jsou podle odpovědí dotazovaných u zkoušení někdy chvíli přítomni i rodiče, aby si dítě zvyklo na paní učitelku a nové prostředí.

Dále dotazovaní pedagogové ze základní školy popisovali, jak vypadá první týden ve škole.

A.Ř.: Hráli jsme si, učila jsem je sedět v lavici, říkali jsme si, kdy je přestávka, kde je jídelna, toalety. Takže spíš takové organizační a orientační věci, aby se tady děti cítily dobře. Dělali jsme nějaké seznamovací hry, ale ještě jsme se ten první týden neučili. Možná ke konci týdne jsme dělali první písmenko, protože děti se těší, že už se budou učit. Učili jsme se také nějaké básničky. Měli jsme jenom čtyři hodiny.

L.Š.: První týden máme zkrácenou výuku. První den se šlo asi jenom na dvě, nebo na tři hodiny, potom je výuka čtyři vyučovací hodiny. Dávala jsem různé OSV aktivity, seznamovací hry, vybavovali jsme se třídu obrázky, děti si prohlížely učebnice, seznamovaly se s tím, jak to tu funguje, kde je toaleta, kde je kuchyň atd. Tím se vyplnil celý ten týden. A pamatuji si, že jsme udělali písmeno A.

M.Z.: První týden je výuka pro prvňáky zkrácená. Seznamují se s učiteli, kteří je budou učit. Snažím se, aby se sjednotil kolektiv, nechám děti sednout si podle vlastního uvážení,

potom je případně rozesadím podle toho, jak by to bylo asi nejideálnější. Vysvětlím jim systém výuky a pravidla chování ve skupině, ve třídě.

Vyhodnocení a shrnutí: První týden se žáci seznamují s učiteli, s režimem a prostředím školy, mohou si s pomocí pedagoga vyzdobit třídu. Učitelé zařazují seznamovací hry, aby se děti dobře poznaly. Výuka je zkrácená. Kutálková (2014) zmiňuje, že pobyt ve škole se od začátku září postupně prodlužuje, aby si dítě na školní prostřední, režim a požadavky postupně zvykalo. Počátek školní docházky by měl podle D. Kutákové proběhnout v klidu a bez stresu. Dítěti můžeme uspořádat malou oslavu jeho vstupu do nové životní etapy.

Čtvrtou, tedy poslední část rozhovoru jsem zaměřila na adaptaci dítěte ve škole.

Dotazovaní pedagogové nejprve odpovídali na otázku, jaké jsou podle nich hlavní faktory, které ovlivňují adaptaci dítěte v základní škole.

A.L.: Podle mě to hodně záleží na rodině, ze které dítě pochází, na socioekonomickém zázemí, co má doma. Některé rodiny přistupují ke vzdělání laxně, nepřikládají mu takovou důležitost, někdy zase naopak je v rodině vzdělání to nejdůležitější. Také záleží na tom, jaká atmosféra a prostředí je ve třídě, do které dítě přichází.

J.Ř.: Mohli by mu pomoci kamarádi, kteří s ním jdou třeba ze školky. Navštěvovali jsme první třídy ve dvou základních školách a strávili jsme tam celé dopoledne. Děti se mohly zapojit do učení, podívaly se do tělocvičny, na hřiště a mohly se projít po chodbách.

J.N.: Hlavní je podle mě paní učitelka. Když si s ní dítě padne do noty, hned ho to ve škole víc baví. Potom je dobré, když tam má nějakého kamaráda, kterého zná třeba ze školky.

A.Ř.: Hlavně přístup rodičů. Někdy mám pocit, že se rodiče nesnaží dítě osamostatnit. Dítě ráno nechce jít do školy, brečí, dlouho se loučí s maminkou, prožívá to dítě i maminka. Může pomoci to, že dítě chodilo do školky, takže je na odloučení zvyklé. Samozřejmě i učitel, jak k dětem přistupuje a jaká je atmosféra ve třídě.

L.Š.: To, jak se sejdou děti ve třídě, jaké je tam klima, jak učitel pracuje se vztahy v počátku, jak vypadá ta třída, jaké prostředí to je, polehčující okolnost je i to, když dítě jde do školy s někým, koho zná. Pomocť může i to, že má ve škole třeba staršího sourozence.

M.Z.: Myslím si, že to je dané školkou, ze které dítě přichází, tedy jak je připravené, také je to dané výchovou v rodině. Velkou úlohu tam hraje taky učitel a jeho osobnost a spolupráce školy s rodinou.

Vyhodnocení a shrnutí: Pedagogové zmiňují, že velkou roli hraje výchova v rodině a přístup rodičů ke vzdělání. M. Vágnerová (2000) také zdůrazňuje, že rodiče svým postojem ke škole ovlivňují svoje děti. Jsou pro ně totiž vzorem. Dotazovaní dále uvádí spolužáky, prostředí třídy a v neposlední řadě učitele a jeho osobnost. Rodiče by se měli snažit dítě osamostatnit. Právě k tomu může pomoci i docházka do mateřské školy, protože je dítě zvyklé na odloučení od rodičů. Jeden pedagog uvádí, že velkou roli hraje také příprava z mateřské školy.

Dotazovaní pedagogové ze základní školy odpovídali na otázku, zda se setkali s nějakými obtížemi při adaptaci dítěte ve škole.

A.Ř.: *Měla jsem problém u cizojazyčných dětí kvůli řeči, kvůli jazyku. Jinak spíš jenom ty plačící děti, ale to záleží hodně na rodičích.*

L.Š.: *Největší problém jsou plačtivé děti kvůli odloučení od rodičů. Ale na to si vždycky postupně zvyknou.*

M.Z.: *Všechny děti se adaptovaly velice dobře, nebyl tam žádný zásadní problém. Jeden žák měl strach, že si nenajde kamarády, ale to bylo tím, že nechodil do školky, tak nebyl zvyklý na kolektiv dětí a byla to pro něj nová zkušenost, ale nakonec to dobře zvládl.*

Vyhodnocení a shrnutí: Nejčastěji pedagogové uvádí problémy s odloučením dítěte od rodičů. Tento problém ale postupně vymizí. Dále také jazykovou bariéru u cizojazyčných dětí. Jeden pedagog se setkal s dítětem, které nedocházelo do mateřské školy a mělo strach, že si ve škole nenajde kamarády. Proto si myslím, že je velmi důležitá docházka do mateřské školy, kde si dítě zvykne na kolektiv vrstevníků a naučí se v něm fungovat.

Zjišťovala jsem, co by mohlo podle názoru dotazovaných pedagogů z mateřských škol usnadnit adaptaci dítěte ve škole.

A.L.: *Přístup rodičů. Také komunikace školy a rodiny, aby škola a rodiče stáli na jedné straně a měli stejný zájem to dítě někam posunout. Také to, kdyby dítě znalo nějakého spolužáka třeba ze školky, nebo do školy chodil i jeho starší sourozenec.*

J.Ř.: *Když se děti seznámí s prostředím školy při návštěvách 1. tříd. Také když jdou do třídy s několika kamarády ze školky.*

J.N.: *Hodná paní učitelka a spolužáci, které zná ze školky.*

Vyhodnocení a shrnutí: Podle dotazovaných pedagogů může dítěti usnadnit adaptaci ve škole spolužák, kterého zná třeba z mateřské školy. Jeden pedagog uvádí i staršího sourozence ve stejné škole. Dítě ví, že tam má někoho, na koho se může obrátit. Jedna pedagožka s dětmi navštěvuje první třídu na dvou základních školách ve městě. Děti tak poznají prostředí školy a adaptace v ní pro ně poté může být jednodušší. Adaptaci může usnadnit i hodná paní učitelka.

Dotazovaní pedagogové ze základní školy upřesňovali, jak se snaží dětem ulehčit adaptaci ve škole.

A.Ř.: Snažím se, aby byla příjemná atmosféra ve třídě, aby spolu děti vycházely. Myslím si, že jde hlavně o vytvoření dobrých vztahů hned na začátku. Když mají děti dobré vztahy, je pro ně i adaptace snazší. Učitel by se měl snažit, aby se děti mezi sebou co nejdříve seznámily, aby do školy chodily rády i kvůli těm spolužákům, na které se budou těšit.

L.Š.: Na začátku roku děti seznámím s prostředím školy, vyzdobíme si třídu, seznámím děti mezi sebou. Také se snažím vytvořit příjemnou atmosféru ve třídě.

M.Z.: Snažím se vytvořit ve třídě jasná pravidla. Když děti mají pravidla, cítí se bezpečně. Dbám na to, aby pravidla dodržovaly. Nestává se mi, že by ve třídě byl chaos. Také se snažím o samostatnost dětí.

Vyhodnocení a shrnutí: Pedagogové se snaží ulehčit adaptaci dětí vytvořením příjemné atmosféry ve třídě, stanovením třídních pravidel, dále se snaží děti mezi sebou seznámit, aby si mohly začít budovat kamarádské vztahy, najít si kamarády, na které se budou těšit.

9.4 Konfrontace názorů rodičů a pedagogů

V této podkapitole budu konfrontovat laické názory rodičů z dotazníkového šetření s odbornými názory pedagogů z polostrukturovaných rozhovorů, které se týkaly období přechodu dítěte z mateřské do základní školy. Rodiče i pedagogové představují důležité faktory právě v tomto zásadním období v životě dítěte.

Rodiče i pedagogové charakterizovali pojmy školní zralost a školní připravenost. U školní zralosti rodiče rozlišují především oblast fyzickou, emocionální, sociální a rozumovou. S tímto názorem koresponduje názor pedagogů. Ti rozlišují oblast fyzickou, psychickou a emoční. Shodně také uvádí, že školní zralost je dána vývojem dítěte, proto ji nemůžeme ovlivnit. Pojmem školní připravenost jak učitelé, tak pedagogové rozumí konkrétní znalosti

a dovednosti, které dítě získává doma a v mateřské škole zkušeností a učením. Školní připravenost dítěte je podle nich determinována vnějšími vlivy, je tedy ovlivnitelná.

Rodiče i pedagogové se shodují na tom, že by dítě mělo být záměrně připravováno na vstup do základní školy. Předškolní přípravu považuje za nutnou či spíše nutnou drtivá většina rodičů, za nutnou ji považují všichni dotazovaní pedagogové. Zároveň ale obě strany upozorňují, že bychom při přípravě měli respektovat zájmy dítěte a jeho tempo, zařazovat ji průběžně a nenásilně. Dítě bychom měli učit pouze základy, aby se v 1. třídě nenudilo.

Na přípravě dítěte na povinnou školní docházku by se měli dle názoru rodičů i pedagogů podílet rodiče i mateřská škola. Obě strany zdůrazňují spolupráci mateřské školy a rodiny dítěte. Dle pedagogů je důležité, aby se do přípravy zapojovali i rodiče, aby věděli, jak dítě při určitých činnostech reaguje, případně v čem má nedostatky. Obě strany uvádí také zájmové kroužky a organizace. Rodiče dále uvádí, že se do přípravy dítěte mohou zapojovat i další blízké osoby, které dítě dobře zná, například prarodiče.

Obě strany uvádí, že by předškolní příprava měla být nenásilná a průběžná. Měla by být realizována v mateřské škole a v rodině. Rodiče zmiňují, že by příprava v mateřské škole měla být intenzivnější především poslední rok. Pedagog by měl dětem poskytnout širokou nabídku aktivit. Pedagogové z mateřské školy však uvádí, že je velmi těžké vymyslet aktivitu, která děti baví. Rodiče i pedagogové apelují na věkově homogenní kolektiv ve třídě, který učitelé umožní více se předškolákům věnovat. Příprava může probíhat také formou hry. Pedagogové i rodiče uvádí možnost vypracovávání pracovních listů či drobných úkolů. V jedné z mateřských škol dostávají děti domácí úkoly, které jim pomáhají rodiče vypracovat. Díky tomu se do přípravy dítěte zapojují i rodiče, kteří by se běžně nezapojili.

Rodiči i učitelé nejčastěji zmiňovanými znalostmi a dovednostmi, které by si dítě mělo osvojit před vstupem do školy jsou znalost jména a příjmení, věku, barev, znalost číselné řady do 10, schopnost sebeobsluhy a osvojení hygienických návyků. Velmi často uvádí také schopnost dítěte soustředit se alespoň 10-15 minut. Dítě by se mělo umět podepsat. Jedna pedagožka z mateřské školy upřesňuje, že podpis je od dětí často požadován při zápisu do 1. třídy. Rodiče navíc uvádí i kresbu lidské postavy. Obě strany zmiňují také plynulé vyjadřování dítěte bez logopedických obtíží. Dle jedné z pedagožek z mateřské školy se zvyšuje výskyt logopedických vad. Tyto vady by ale děti měly mít vyřešené ještě před vstupem do 1. třídy základní školy.

Pedagogové z mateřské školy se snaží s rodiči dítěte komunikovat a spolupracovat, pokud má problém v nějaké oblasti předškolní přípravy. Zmiňují ale, že rodiče ne vždy s mateřskou školou chtějí komunikovat a případný problém řešit. Většina rodičů zapojených do dotazníkového šetření však s mateřskou školou komunikuje či komunikovala. Spolupráci s mateřskou školou považují za klíčovou.

Podle názoru rodičů nejvíce ovlivňuje adaptaci dítěte ve škole třídní učitel a vztah dítěte s ním, rodina dítěte a sociální vztahy ve třídě. Podle pedagogů hraje velkou roli přístup rodiny ke škole a k učení, přístup učitele k dětem a atmosféra ve třídě. Také může hodně pomoci, když dítě zná nějaké spolužáky už před nástupem do základní školy. Jejich odpovědi se tedy značně shodují. Rodiče i pedagogové nejméně uváděli docházku dítěte do mateřské školy. Myslím si však, že mateřská škola představuje velmi důležitý faktor při adaptaci dítěte v základní škole. V mateřské škole dítě totiž získává spoustu znalostí a dovedností potřebných právě při vstupu do školy, zvyká si na větší kolektiv vrstevníků, odloučení od rodičů, stanovený režim, učí se respektovat autoritu učitele. Z mého pohledu je docházka dítěte do mateřské školy velmi zásadní.

10 Testování úrovně školní zralosti a připravenosti

10.1 Hypotéza

Vzhledem k většímu množství doposud získaných zkušeností, znalostí a dovedností dosáhnou žáci 1. tříd v testování lepších výsledků.

10.2 Realizace testování

Testování bylo realizováno v průběhu února 2021, tedy ve druhém pololetí školního roku 2020/2021 v Mateřské škole Heřmánek a v 1. třídě Základní školy Heřmánek, kde probíhalo také dotazníkové šetření pro rodiče.

S každým dítětem jsem vedla individuální rozhovor v klidném a tichém prostředí. Rozhovor trval přibližně 20 minut. Během rozhovoru jsem zjišťovala úroveň školní zralosti a připravenosti dítěte prostřednictvím předem připravených úkolů. Výsledky jsem zapisovala do záznamového archu, následně jsem je vyhodnotila a graficky zpracovala.

Kern-Jiráskův grafický test školní zralosti, který zahrnuje kresbu lidské postavy, napodobení psacího písma a obkreslení skupiny bodů, vypracovala každá testovaná skupina během výuky (15-20 minut). Testy jsem následně vyhodnotila a výsledky zaznamenala do tabulky.

10.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Do testování úrovně školní zralosti a školní připravenosti bylo zapojeno 10 předškolních dětí z Mateřské školy Heřmánek, z toho bylo 50 % dívek a 50 % chlapců.

Dále bylo zapojeno 10 žáků z 1. třídy Základní školy Heřmánek, 50 % tvořily dívky a 50 % chlapci.

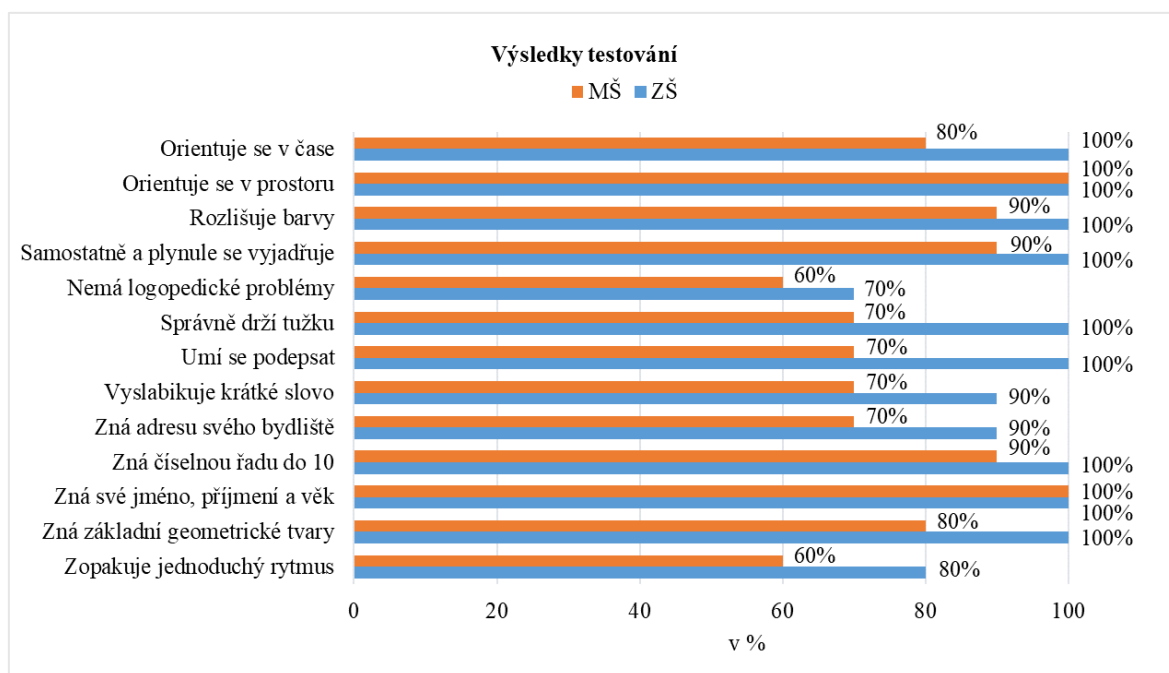
Identifikace výzkumného vzorku			
MŠ	Pohlaví	ZŠ	Pohlaví
Dítě 1	Dívka	Dítě 1	Chlapec
Dítě 2	Chlapec	Dítě 2	Dívka
Dítě 3	Dívka	Dítě 3	Chlapec
Dítě 4	Chlapec	Dítě 4	Dívka
Dítě 5	Dívka	Dítě 5	Dívka
Dítě 6	Chlapec	Dítě 6	Chlapec
Dítě 7	Chlapec	Dítě 7	Dívka
Dítě 8	Dívka	Dítě 8	Chlapec
Dítě 9	Dívka	Dítě 9	Chlapec
Dítě 10	Chlapec	Dítě 10	Dívka

Tabulka 4 - Identifikace výzkumného vzorku

Z důvodu zachování anonymity testovaných dětí budu při vyhodnocování používat pojmenování Dítě 1-10, viz tabulka výše.

10.4 Vyhodnocení testování

Do grafu níže jsem zaznamenala výsledky testování úrovně školní zralosti a připravenosti dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy.

Graf 8 - Výsledky testování

První testovanou dovedností byla orientace v čase. Úkolem dětí bylo povídat o tom, co dělají ráno, v poledne, večer, následně seřadit chronologicky obrázkový příběh, poté příběh převyprávět. Jedno předškolní dítě neseřadilo chronologicky obrázkový příběh, jedno dítě se neorientuje v pojmech ráno, v poledne, večer. Ostatní děti chápou pojmy ráno, v poledne a večer, dokázaly také chronologicky seřadit příběh. Hodnocení předškolních dětí je tedy 80 %. Všichni žáci 1. třídy splnili oba úkoly správně, jejich hodnocení je 100 %.

Orientuje se v prostoru (v pojmech nahoře, dole, nad, pod) 100 % předškolních dětí i žáků 1. třídy základní školy.

Jedno dítě z mateřské školy nedokázalo pojmenovat modrou barvu. Celkové hodnocení za mateřskou školu je 90 %. Základní barvy rozlišují všichni žáci 1. třídy, tedy 100 %.

Samostatně a plynule se vyjadřuje 90 % dětí z mateřské školy. Jedno dítě se stydělo a nechtělo příliš komunikovat. Všichni žáci 1. třídy ZŠ se vyjadřovali samostatně a plynule, jejich hodnocení je tedy 100 %. Mluvený projev jsem sledovala po celou dobu rozhovoru.

Logopedické problémy nemá pouze 50 % předškolních dětí a 70 % žáků 1. třídy ZŠ. Největší problémy mají děti se správnou výslovností hlásky R a Ř a s výslovností sykavek, dvě děti ráčkují. Dotazovaná paní učitelka v rozhovoru připomněla, že by logopedické vady měly děti mít vyřešené už před nástupem do základní školy. Několik testovaných dětí dochází na logopedii.

Správně drží tužku 60 % předškolních dětí, 100 % dětí ze základní školy. Velký vliv má podle mě základní škola, kde pedagogové na správné držení tužky více dbají.

Samostatně se umí podepsat 70 % předškolních dětí, 100 % žáků 1. třídy. 30 % předškolních dětí se podepíše podle předlohy. Je to dané tím, že v mateřské škole to nemusí být nutným požadavkem, ale v 1. třídě základní školy už ano.

Své jméno vyslabikuje 60 % předškolních dětí, 80 % žáků 1. třídy. Nejprve jsem vyslabikovala své jméno, poté slabikovaly děti své jméno. Někteří žáci to zvládli poté, co jsem jejich jméno vyslabikovala já. To jsem ale nezapočítala do správného splnění úkolu. Slabiky byly vyjadřovány mluveným projevem a současným tleskáním.

Adresu svého bydliště zná 50 % předškolních dětí, 70 % žáků 1. třídy. Za správnou odpověď jsem považovala celou adresu, tedy město, ulici a číslo domu. Některé děti věděly pouze město, jiné město a ulici.

Číselnou řadu do 10 zná 90 % předškolních dětí, jedno dítě řekne číselnou řadu do sedmi. Některé děti dokážou jmenovat číselnou řadu do 20. Všichni žáci 1. třídy bez problémů číselnou řadu do 10 vyjmenují.

Své jméno, příjmení a věk znají všechny předškolní děti i žáci 1. třídy základní školy (100 %). 50 % předškolních dětí a 80 % žáků 1. třídy zná přesné datum svého narození.

Základní geometrické tvary (čtverec, obdélník, trojúhelník a kruh) rozliší 70 % předškolních dětí. Problémy mají s poznáváním obdélníku či trojúhelníku. Geometrické tvary rozliší všichni žáci 1. třídy, tedy 100 %. Děti používaly pojmenování kruh, kolo. Za správnou odpověď jsem považovala oba uvedené názvy.

Jednoduchý vytleskaný rytmus zopakuje 50 % předškolních dětí, 80 % žáků 1. třídy. Některé děti vytleskaly rytmus na druhý pokus, i to jsem považovala za správné splnění úkolu. Pro některé děti to byl velmi těžký úkol.

Poté děti vypracovaly Kern-Jiráskův grafický test školní zralosti.

Test se skládá ze tří úkolů. Prvním úkolem (v tabulce jako úkol č.1) je kresba lidské postavy, druhým úkolem (v tabulce jako úkol č. 2) je napodobení psacího písma a třetím úkolem (v tabulce jako úkol č. 3) je obkreslení skupiny bodů.

Tyto tři úkoly zjišťují vyspělost jemné motoriky a schopnost vizuo-motorické koordinace. Při napodobení psacího písma a obkreslení skupiny teček musí dítě vyvinout úsilí, aby správně a kompletně splnilo zadanou instrukci. V dokonalosti napodobení předlohy se projevuje právě již zmíněná schopnost vizuo-motorické koordinace, a dále také schopnost analyticko-syntetického myšlení.

Vypracování každého úkolu je hodnoceno na stupnici 1-5 (1=nejlepší výkon) podle daných kritérií.

Do tabulky níže jsem zaznamenala hodnocení každého předškolního dítěte z jednotlivých úkolů a jeho celkové hodnocení. Celkové hodnocení tvoří součet známek v jednotlivých úkolech. Na celkové hodnocení je vázán výsledek. Výsledek 3-6 představuje nadprůměr a vysokou pravděpodobnost úspěchu dítěte ve škole, výsledek 7-11 je průměrný, 12-15 je výsledkem podprůměrným. V takovém případě se testování opakuje po třech měsících. Pokud je výsledek stále podprůměrný, je nutné vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně.

V tabulce uvádím také průměrný výsledek testované skupiny předškolních dětí z jednotlivých úkolů a jejich celkový průměr.

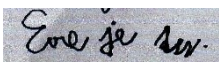
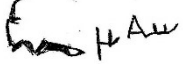
Vyhodnocení Kern-Jiráskova testu					
MŠ	Úkol č. 1	Úkol č. 2	Úkol č. 3	Celkem	Výsledek
Dítě 1	1,00	1,00	2,00	4,00	Nadprůměr
Dítě 2	1,00	3,00	1,00	5,00	Nadprůměr
Dítě 3	1,00	2,00	1,00	4,00	Nadprůměr
Dítě 4	4,00	3,00	2,00	9,00	Průměr
Dítě 5	4,00	2,00	3,00	9,00	Průměr
Dítě 6	4,00	4,00	1,00	9,00	Průměr
Dítě 7	4,00	4,00	1,00	9,00	Průměr
Dítě 8	3,00	4,00	1,00	8,00	Průměr
Dítě 9	4,00	5,00	3,00	12,00	Podprůměr
Dítě 10	3,00	1,00	1,00	5,00	Nadprůměr
Průměr	2,90	2,90	1,60	7,40	

Tabulka 5 - Vyhodnocení Kern-Jiráskova testu MŠ

V úkolu č. 1, který obsahoval kresbu lidské postavy, děti z mateřské školy získaly hodnocení 1, 3, nebo 4. Napodobení psací věty (úkol č. 2) bylo hodnoceno od 1 do 5. Obkreslení skupiny teček (úkol č. 3) bylo hodnoceno na stupnici od 1 do 3. Celkové hodnocení bylo od 4 do 12, výsledky byly tedy převážně průměrné (50 %), nadprůměrné (40 %) a jeden výsledek byl podprůměrný (10 %).

Celkový průměr skupiny ze všech úkolů je 7,40, tedy průměrný.

Pro ilustraci hodnocení Kern-Jiráskova testu přikládám ukázky vypracování jednotlivých úkolů předškolními dětmi a jejich hodnocení (od každého hodnocení jednu ukázku).

Ukázky hodnocení jednotlivých úkolů MŠ				
1	2	3	4	5
Kresba lidské postavy				
	-			-
Napodobení psacího písma				
				
Obkreslení skupiny bodů				
			-	-

Tabulka 6 - Ukázky hodnocení MŠ

Do následující tabulky jsem zaznamenala hodnocení každého žáka 1. třídy z jednotlivých úkolů, dále jeho celkové hodnocení.

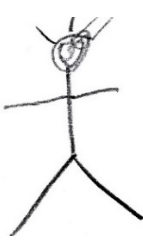
V tabulce uvádím také průměrný výsledek testované skupiny žáků 1. třídy základní školy z jednotlivých úkolů a celkový průměr skupiny.

Vyhodnocení Kern-Jiráskova testu					
ZŠ	Úkol č. 1	Úkol č. 2	Úkol č. 3	Celkem	Výsledek
Dítě 1	2,00	2,00	1,00	5,00	Nadprůměr
Dítě 2	2,00	3,00	1,00	6,00	Nadprůměr
Dítě 3	4,00	1,00	2,00	7,00	Průměr
Dítě 4	2,00	1,00	1,00	4,00	Nadprůměr
Dítě 5	3,00	2,00	1,00	6,00	Nadprůměr
Dítě 6	4,00	3,00	2,00	9,00	Průměr
Dítě 7	3,00	3,00	2,00	8,00	Průměr
Dítě 8	1,00	2,00	1,00	4,00	Nadprůměr
Dítě 9	1,00	2,00	1,00	4,00	Nadprůměr
Dítě 10	3,00	1,00	2,00	6,00	Nadprůměr
Průměr	2,50	2,00	1,40	5,90	

Tabulka 7 - Vyhodnocení Kern-Jiráskova testu ZŠ

Kresba lidské postavy (úkol č. 1) byla hodnocena na stupnici od 1 do 4. Napodobení psací věty (úkol č. 2) od 1 do 3, obkreslení skupiny teček pak na stupnici od 1 do 2. Celkové hodnocení se pohybovalo od 4 do 9, bylo tedy lepší než u předškolních dětí. Výsledky byly ze 70 % nadprůměrné, ze 30 % průměrné. Celkový průměr testované skupiny ze všech úkolů je 5,90, tedy nadprůměrný.

Přikládám ukázky vypracování jednotlivých úkolů žáky 1. třídy základní školy a jejich hodnocení (od každého hodnocení přikládám jednu vzorovou ukázkou).

Ukázky hodnocení jednotlivých úkolů ZŠ				
1	2	3	4	5
Kresba lidské postavy				
				-
Napodobení psacího písma				
Eva je sv.	Eva je sv.	Eva je sv.	-	-
Obkreslení skupiny bodů				
		-	-	-

Tabulka 8 - Ukázky hodnocení ZŠ

10.5 Vyhodnocení hypotézy

Vzhledem k většímu množství doposud získaných zkušeností, znalostí a dovedností dosáhnou žáci 1. tříd v testování lepších výsledků.

Vyhodnocení: Téměř ve všech testovaných oblastech dosáhli žáci 1. tříd lepších výsledků, hypotéza je tedy přijata.

10.6 Komparace úrovně školní zralosti a připravenosti dětí

Jak vyplývá z výše uvedeného, školní zralost a školní připravenost je na vyšší úrovni u žáků 1. třídy základní školy než u předškolních dětí. Je to pravděpodobně způsobeno větším množstvím doposud získaných zkušeností, znalostí a dovedností žáků 1. třídy.

Žáci 1. třídy základní školy dosáhli lepších výsledků téměř ve všech testovaných znalostech a dovednostech. Shodných výsledků dosáhly předškolní děti se žáky 1. třídy v orientaci v prostoru a ve znalosti svého jména, příjmení a věku. Největší procentuální rozdíl (30 %) nastal u orientace v čase, správného držení tužky, schopnosti podepsat se, znalosti základních geometrických tvarů a zopakování jednoduchého rytmu. Nejmenší procentuální rozdíl (10 %) byl u rozlišování barev, samostatného a plynulého vyjadřování a znalosti číselné řady do 10.

Celkový průměrný výsledek Kern-Jiráskova grafického testu byl lepší u skupiny 10 žáků 1. třídy (5,90, nadprůměrný výsledek). Testovaná skupina 10 předškolních dětí dosáhla celkového průměru 7,40, tedy výsledku průměrného. Průměrný výsledek skupin se lišil o 1,30. Největší rozdíl nastal u průměrného hodnocení úkolu č. 2, tedy napodobení psací věty (lišil se o 0,90). Naopak nejmenší rozdíl průměrného hodnocení u úkolu č. 3, obkreslení skupiny bodů (lišil se o 0,20).

10.7 Konfrontace názorů rodičů s výsledky testování

Jedním z cílů praktické části je provést konfrontaci úrovně školní zralosti a připravenosti dětí zjištěné testováním se subjektivními názory rodičů z dotazníkového šetření.

V několika znalostech a dovednostech dosáhly děti v předškolní třídě mateřské školy i v 1. třídě základní školy lepších výsledků, než uvedli rodiče v dotazníkovém šetření. Těmito znalostmi a dovednostmi byla orientace v prostoru, plynulé vyjadřování, správné držení tužky, znalost číselné řady do 10 a znalost svého jména, příjmení a věku.

Naopak v několika znalostech a dovednost dosáhly děti horších výsledků, než si mysleli rodiče, například ve slabikování krátkého slova, mluvení bez logopedických obtíží, znalosti adresy svého bydliště a zopakování jednoduchého rytmu.

Jejich názory byly v souladu s realitou zjištěnou testováním u rozlišování barev a schopnosti podepsat se.

Ve většině dovedností a znalostí tedy děti zapojené do testování dosáhly lepších či horších výsledků, než uvedli jejich rodiče v dotazníkovém šetření.

Podle Jucovičové a Žáčkové (2014) jsou všechny tyto znalosti a dovednosti důležité pro úspěšné zahájení školní docházky dítěte.

Závěr

Diplomovou práci jsem zaměřila na přechod dítěte z mateřské do základní školy. Rozdělila jsem ji na dvě části, část teoretickou a praktickou.

V teoretické části jsem představila systém aktuálních kurikulárních dokumentů v České republice. Zaměřila jsem se na vzdělávání dítěte v mateřské škole, cíle a obsah předškolního vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Mateřská škola je školská instituce výchovně-vzdělávacího charakteru, která plynule navazuje na výchovu v rodině. Dítěti poskytuje základy pro budoucí učení, dítě získává základy klíčových kompetencí, které jsou v základní škole prohlubovány a rozvíjeny. Pravidelná docházka do mateřské školy dítěti může usnadnit vstup do základní školy a adaptaci v ní. Dále jsem se zaměřila na období nástupu dítěte do školy. Právě v tomto období se odehrává mnoho důležitých změn. Ve věku šesti let dochází k zásadním posunům ve vývoji dítěte. Tyto změny se týkají tělesného, duševního, sociálního a citové vývoje.

K nástupu dítěte do školy se váže také posouzení školní zralosti a školní připravenosti. Školní zralost a připravenost je předpokladem pro úspěšné zahájení školní docházky, a také pro celoživotní učení. Pokud je dětským lékařem, rodiči či učiteli v mateřské škole odhalena školní nezralost a nepřipravenost dítěte, je přistoupeno k podrobnému vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, nebo ve speciálně pedagogickém centru, kde školní zralost posoudí a navrhnou další postup. Dítě nezralé či nepřipravené je ohroženo školním neúspěchem, proto je navrhnout odklad povinné školní docházky o jeden rok. Odklad můžeme vnímat jako příležitost dítě lépe připravit na budoucí školní docházku. V teoretické části uvádím také kritéria školní zralosti prostřednictvím literární rešerše. Nástup dítěte do školy je spjat se zápisem do 1. třídy. Školy se na tento den pečlivě připravují a děti si z něj odnáší zážitky celý život.

Dále jsem se zaměřila na dítě v základní škole, cíle a obsah elementárního vzdělávání. Počátek školní docházky by měl proběhnout v klidu a bez stresu. Dítě musíme předem připravit na situace, které mohou nastat, např. na zapomenutí penálu, učebnic, svačiny a podobně. Pobyt ve škole se postupně prodlužuje, aby si dítě pozvolna zvykalo. Zmiňuji také faktory, které ovlivňují adaptaci dítěte v základní škole. Mezi hlavní faktory patří dítě samotné, jeho rodina, třídní učitel, spolužáci a docházka do mateřské školy.

V praktické části jsem použila metodu dotazníkového šetření pro zjištění postoje rodičů dětí ke školní zralosti a připravenosti, přípravě dítěte na povinnou školní docházku, komunikaci

a spolupráci rodiny dítěte a mateřské školy při předškolní přípravě, odkladu povinné školní docházky a zápisu do 1. třídy. Dotazovala jsem se také na znalosti a dovednosti, které by dítě mělo mít před vstupem do základní školy, na ovlivnění chodu domácnosti po nástupu dítěte do školy a na faktory, které ovlivňují adaptaci dítěte v základní škole. Cíl byl naplněn. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že většina rodičů považuje přípravu dítěte na povinnou školní docházku za nutnou. Rodiče si uvědomují, že se na přípravě dítěte musí podílet jak mateřská škola, tak oni. Nadpoloviční většina rodičů zmiňuje značné ovlivnění chodu domácnosti po nástupu dítěte do školy. Nejzásadnější činitel adaptace dítěte v základní škole je podle nich třídní učitel a vztah dítěte s ním.

Dalším cílem bylo zjistit odborný názor pedagogů na školní zralost a školní připravenost, přípravu dítěte na povinnou školní docházku a adaptaci dítěte ve škole prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Dále konfrontovat názory rodičů a pedagogů. Cíl byl úspěšně naplněn. Odpovědi rodičů a pedagogů se značně shodovaly a doplňovaly.

Zjišťovala jsem také školní zralost a připravenost dětí v předškolní třídě mateřské školy a v 1. třídě základní školy. Výsledek testování je v souladu se stanovenou hypotézou, žáci 1. třídy dosáhli v testování lepších výsledků. Testování jsem realizovala prostřednictvím předem připravených úkolů a Kern-Jiráskova grafického testu školní zralosti. K výsledkům testování jsem přiložila ukázky prací dětí a jejich hodnocení. Konfrontovala jsem reálnou úroveň školní zralosti a připravenosti dětí se subjektivními názory rodičů. Většina výsledků testování se však neshodovala s názory rodičů.

Do výzkumné části diplomové práce byli zapojeni hlavní činitelé období přechodu dítěte z mateřské do základní školy a jeho adaptace ve škole, tedy rodiče, pedagogové a samotné děti. Po vyhodnocení výzkumných šetření mohu potvrdit, že velmi důležitou roli při adaptaci hraje docházka dítěte do mateřské školy, předškolní příprava, rodina, třídní učitel a spolužáci ve třídě. Rodiče si uvědomují, že se na přípravě dítěte musí podílet ve spolupráci s mateřskou školou. Důležité je především posouzení školní zralosti a připravenosti dítěte. Odhalením nezralosti a nepřípravenosti dítěte můžeme předejít jeho neúspěšnému startu ve škole a nechuti k učení.

Přechod dítěte z mateřské do základní školy je důležité období protkané mnoha událostmi a změnami, které ovlivňují nejen dítě samotné, ale i jeho rodinu.

Seznam použitých informačních zdrojů

- Budíková, J., Kuncová, P., & Krušinová, P. (2004). *Je vaše dítě připraveno do první třídy?: [co potřebuje budoucí prvňáček umět a znát]* (Vyd. 1). Computer Press.
- Bytešníková, I. (2012). *Komunikace dětí předškolního věku* (Vyd. 1). Grada.
- ČR. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, (ČR 2017). MŠMT. <https://www.msmt.cz>
- ČR. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, (ČR 2018). MŠMT. <https://www.msmt.cz>
- Fabian, H. (2002). *Children Starting School: A GUIDE TO SUCCESSFUL TRANSITIONS AND TRANSFERS FOR TEACHERS AND ASSISTANTS* (1 ed.). David Fulton Publishers.
- Franclová, M. (2013). *Zahájení školní docházky* (Vyd. 1). Grada.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace* (Vyd. 1). Portál.
- Hnízdilová, M. (2019). *Cíle, obsah a metody předškolního vzdělávání* [Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích]. <https://theses.cz/id/aagnte/29551429>
- Horká, H., & Syslová, Z. (2011). *Studie k předškolní pedagogice* (1. vyd). Masarykova univerzita.
- Jakubcová, T. (2008). *Přechod dětí z mateřské školy do školy základní* [Bakalářská diplomová práce]. Masarykova Univerzita v Brně.
- Jucovičová, D., & Žáčková, H. (2014). *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* (Vyd. 1). Grada.
- King, A. (1991). *První globální revoluce: svět na prahu nového tisíciletí* (1. vyd). Bradlo.
- Klégrová, J. (2003). *Máme doma prvňáčka* (1. vyd). Mladá fronta.
- Kolláriková, Z., & Pupala, B. (eds.). (2001). *Předškolní a primární pedagogika* (Vyd. 1). Portál.
- Koťátková, S. (2008). *Dítě a mateřská škola* (Vyd. 1). Grada.
- Kotulán, J. (2005). *Zdravotní nauky pro pedagogy* (2. vyd). Masarykova univerzita.
- Kutálková, D. (2014). *Jak připravit dítě do 1. třídy* (3., aktualiz. vyd). Grada.
- Langmeier, J. (1983). *Vývojová psychologie pro dětské lékaře* (1. vyd). Avicenum.

- Nelešovská, A., & Spáčilová, H. (2005). *Didaktika primární školy* (1. vyd). Univerzita Palackého.
- Nováková, H. (2005). *Přechod dítěte z mateřské do základní školy* [Diplomová práce]. Univerzita Karlova v Praze.
- Oprailová, E. (2001). Pojetí, smysl a základní orientace předškolní výchovy. In Z. Kolláriková & B. Pupala, *Předškolní a primární pedagogika* (pp. 123-140). Portál.
- Oprailová, E., & Gebhartová, V. (2011). *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol* (Vyd. 2). Portál.
- Průcha, J. (1995). *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe* (1. vyd). Karolinum.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník* (6., aktualiz. a rozš. vyd). Portál.
- Pugnerová, M., & Dušková, I. (2019). *Z předškoláka školákem* (Vydání 1, ilustroval Martina VAŇKOVÁ). Grada.
- Rámcové vzdělávací programy*. (2011). Národní ústav pro vzdělávání. Retrieved 2021-01-11, from <http://www.nuv.cz/t/rvp>
- Stodůlková, E., & Zapletalová, E. (2011). *Pedagogika pro střední školy* (1. vyd). Machart.
- Svobodová, E. (2007). *Obsah a formy předškolního vzdělávání*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Tóthová-Šimčáková, M., Arslan-Šinková, P., Antošová, M., & Klapková, M. (2017). *Testujme a rozvíjejme svoje dítě* (První vydání, přeložil Dagmar PILAŘOVÁ). Fortuna Libri.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří* (Vyd. 1). Portál.
- Vágnerová, M. (2005). *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání* (Vyd. 1). Karolinum.
- Valentová, L. (2001). Vstup dítěte do školy z hlediska školní připravenosti. In Z. Kolláriková, *Předškolní a primární pedagogika* (pp. 219-232). Portál.
- Vališová, A., Kasíková, H., & Bureš, M. (2011). *Pedagogika pro učitele* (2., rozš. a aktualiz. vyd). Grada.
- Verecká, N. (2002). *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy: Je vaše dítě zralé pro školu? A vy?*. Nakladatelství Lidové noviny.

Walterová, E. (1994). *Kurikulum: Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě* (1. vyd). Masarykova univerzita.

Zelinková, O. (2007). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]* (Vyd. 2). Portál.

Zormanová, L. (2012). *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod* (Vyd. 1). Grada.

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Systém vzdělávacích cílů (RVP PV, 2018, s. 9).....	17
--	----

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Identifikace respondentů	46
Tabulka 2 - Identifikace dětí respondentů	46
Tabulka 3 - Identifikace dotazovaných	61
Tabulka 4 - Identifikace výzkumného vzorku	78
Tabulka 5 - Vyhodnocení Kern-Jiráskova testu MŠ	81
Tabulka 6 - Ukázky hodnocení MŠ	82
Tabulka 7 - Vyhodnocení Kern-Jiráskova testu ZŠ.....	83
Tabulka 8 - Ukázky hodnocení ZŠ	83

Seznam grafů

Graf 1 - Důležitost předškolní přípravy.....	49
Graf 2 - Realizace předškolní přípravy.....	50
Graf 3 - Podíl účasti na předškolní přípravě.....	51
Graf 4 - Důvody odkladu povinné školní docházky	53
Graf 5 - Faktory ovlivňující adaptaci dítěte ve škole	56
Graf 6 - Adaptace dítěte ve škole v subjektivním vnímání rodičů	57
Graf 7 - Školní zralost a připravenost dětí v subjektivním vnímání rodičů	58
Graf 8 - Výsledky testování.....	79

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazníkové šetření MŠ.....	1
Příloha č. 2 - Dotazníkové šetření ZŠ.....	7
Příloha č. 3 - Polostrukturovaný rozhovor s pedagogy v MŠ.....	14
Příloha č. 4 - Polostrukturovaný rozhovor s pedagogy v ZŠ.....	15
Příloha č. 5 - Kern-Jiráskův grafický test školní zralosti	16